Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie
Comprehensive Atlas of the Dutch United East India Company

– .....II Afrika en de VOC: kaarten, plattegronden en topografische tekeningen, 1590-1806

– .....II Africa and the VOC: maps, plans and topographical drawings, 1590-1806

349 . . .Oost-Afrika en de Indische Oceaan / East Africa and the Indian Ocean

349 . . . [Anoniem/Anonymous, 1730-1750] :
[Kaart van Kaap de Goede Hoop tot de Delagoabaai].
[Chart of the Cape of Good Hope to Delagoa Bay [Maputo Bay].

350. . . . [Evert Gijsbertsz, ca./c. 1595] :
Tabula Geographica, ac Thalassographica, / In qua Caetera Africae pars, Arabia, Persis et / India intra Gamgem cum suis Insulis delineatur.
Geografische en Oceanografische Kaart, / Waarin verschillende delen van Afrika, Arabië, Perzië en / India tussen de Rivieren Rivieren met de daarin begrepen Eilanden zijn getekend.
Geographical and Oceanographical Map, / In which have been drawn various parts of Africa, Arabia, Persia and / India between the Rivers with the Islands therein.

351 . . . . Isaak de Graaf, 1739 :
[Kaart van de Indische Oceaan en Oost-Indië].
[Chart of the Indian Ocean and the East Indies].

352-353 Evert Gijsberts soon, 1599 :
[Kaart van de Indische Oceaan].
[Chart of the Indian Ocean].

354. . . . [Johannes Vingboons, ca./c. 1665] :
[Kaart van Zuid-Oost Afrika en Madagascar].
[Map of South-East Africa and Madagascar].

355. . . . Cornelis Heeremans, [1689] :
[Kaart van de Delagoabaai].
[Chart of Delagoa Bay].

355. . . . Antooni Silijaade, [1730-1750] :
Baaij Lagoa.
Delagoa Bay.

356. . . . [Anoniem/Anonymous, 1700-1750] :
Baij de Lagoa.
Delagoa Bay.

357. . . . Jacob du Bucquoij, [1721] :
Paskaart van de baij Lagoa [...].
Chart of Delagoa Bay [...].

357. . . . [Jacob de Bucquoij, 1721] :
[De compagniespost Rio de Lagoa].
[The Company's post Rio de Lagoa].

358-359 J.D.B., [1721] :
Caart / Van de Rivier Lagoa, leggende in de Baij de lagoa [...].
Chart / Of the Lagoa River, situated on Delagoa Bay [...].

358-359 J. de Konink, 1726 :
[Kaart van de Noord-Rivier].
[Chart of the Rio Incomati].

360. . . . J. de Konink, 1726 :
[Kaart van de Delagoabaai].
[Chart of Delagoa Bay].

361. . . . J. de Konink, 1726 :
Caert van / s. Comp:s nuw aengecoght Land / aen R:o de Lagoa.
Map of / the Company's newly acquired Land / at Rio de Lagoa.

361. . . . Jan Brinkman, 1737 :
Baaij de Lagoa.
Delagoa Bay.

362. . . . [Jacob de Bucquoij, 1721] :
L:a A: [Plattegrond van de compagniespost Rio de Lagoa].
L:a A: [Plan of the Company's post Rio de Lagoa].

362. . . . [Jacob de Bucquoij, 1721] :
L:a A, [Plattegrond van de compagniespost Rio de Lagoa].
L:a A, [Plan of the Company's post Rio de Lagoa].

363. . . . Jacob de Bucquoij 1721 :
L:a B. / Aftekening van Comp:s Post / aan Rio D Lagoa.
L:a B. / Depiction of the Company's Post / at Rio de Lagoa.

Deel 4.1 / Part 4.1

363. . . . J. B. 1721 :
L:a B, / Aftekeninge van Comp:s Post / aan Rio d' Lagoa.
L:a B, / Depiction of the Company's Post / at Rio de Lagoa.

364. . . . Jacob de Bucquoij 1721 :
L:a C, / Aftekening van Comp:s Post aan Rio d Lagoa.
L:a C, / Depiction of the Company's Post at Rio de Lagoa.

364. . . . J. d. B., 1721 :
L:a C, / Aftekeninge van Comp:s Post aan Rio d' Lagoa.
L:a C, / Depiction of the Company's Post at Rio de Lagoa.

365. . . . Jacob de Bucquoij, [1721] :
Aftijkening van Comp:s Post aan / Rio de Lagoa.
Depiction of the Company's Post at / Rio de Lagoa.

366. . . . S. Augier, 1726 :
[Kaart van Rio de Lagoa met een ontwerp voor een nieuw fort].
[Map of Rio de Lagoa with a design for a new fort].

367. . . . [Samuel Augier, 1726] :
[Ontwerpplan voor een nieuw fort aan Rio de Lagoa].
[Project plan for a new fort at Rio de Lagoa].

367. . . . S. Augier, 1726 :
[Ontwerpplan voor een nieuw fort aan Rio de Lagoa].
[Project plan for a new fort at Rio de Lagoa].

368. . . . S. Augier, 1726 :
[Plattegrond van het vergrote Fort Lijdsaamheijd].
[Plan of the enlarged Fort Lijdsaamheijd].

368. . . . [Samuel Augier, 1726] :
[Plattegrond van het vergrote Fort Lijdsaamheijd].
[Plan of the enlarged Fort Lijdsaamheijd].

369. . . . [Johannes Vingboons, ca./c. 1665] :
Cefala.
Sofala.

370-371 [Gerard van Keulen, 1720-1726] :
De / Custen Van / Mozambique / Geleegen Benoorden Caap de / Bona Esperance en bewesten / Madagascar in de / Indische Zee / in t Groot.
The / Coasts Of / Mozambique / Situated North of the Cape of / Good Hope and West of / Madagascar in the / Indian Ocean / to a Large scale.

372. . . . J: v: Meten, [1712-1713] :
[Kaart van de rede van Quelimane].
[Chart of the Quelimane roads].

373. . . . [Johannes Vingboons, 1665-1668] :
Afbeeldinge van de custe / Mosambique [...].
Depiction of the coast / near Moçambique [...].

373. . . . [Johannes Vingboons, 1665-1668] :
Baija Formosa, anders genaemt / De Mossel Bay.
Formosa Bay, otherwise called / Mossel Bay.
Mousambijque. [...].
Moçambique. [...].

374. . . . J: v: Meten, [1712-1713] :
[Kaart van de rede van Moçambique].
[Chart of the Moçambique roads].

375. . . . [Johannes Vingboons, ca./c. 1665] :
[Kaart van het eiland Moçambique].
[Map of the Island of Moçambique].

376. . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
Noorder deel / van de Indise Zee.
Northern part / of the Indian Ocean.

376. . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
Zuijder deel / van de Indise Zee.
Southern part / of the Indian Ocean.

377. . . . [Johannes Vingboons, ca./c. 1665] :
[Kaart van Noord-Oost Afrika].
[Map of North-East Africa].

378. . . . [Johannes Vingboons, 1665-1668] :
Caerte, van de Comores Eijlanden. / ofte Anders ghenaamt de Eijlanden van Maotta.
Chart, of the Comoros Islands. / or Otherwise named the Islands of Mayotte.

379. . . . [Johannes Vingboons, 1665-1668] :
'T Eijlandt Maotto.
The Island of Mayotte.

V Afrika / Africa

Atlas Maior

nationaal archief

Universiteit Utrecht
Faculteit Geowetenschappen

KNAG

379. . . . [Johannes Vingboons, 1665-1668] :
Caert van de Ree aende Noordthoeck vant / Eijlandt, Maotto, / Afgeteijckent door, Cornelis Jansen van / Amsterdam Stierman, op den Admirael Jacob de Edel.
Chart of the Roadstead at the Northern Point of the / Island, of Mayotte, / Drawn by, Cornelis Jansen from / Amsterdam, Helmsman on the Admiral Jacob de Edel.
Noord Sijde van / Moelalij, Afgeteeckent / In de vloot van Jacob de Edel. 1622.
North Side of / Mohéli, Drawn / In the fleet of Jacob de Edel. 1622.

380. . . . [Johannes Vingboons, 1665-1668] :
De Eijlantjes Cosmoledo geleijdt op sijn Strecking en Mijlen, door Cornels Jacobsz.
The Islands of Cosmoledo Atoll [Aldabra Islands] as positioned on their Co-ordinates, by Cornelis Jacobsz.

380. . . . JZ Nauwman, 1763 :
D' Eijlanden van / Cismoledo / rond gezeijlt door Cornelis Jacobs.
The Islands of / Cosmoledo Atoll / circumnavigated by Cornelis Jacobs.

381. . . . [Anoniem/Anonymous, ca./c. 1665] :
Anzuanij.
Anjouan.

382. . . . [Johannes Vingboons, 1665-1668] :
'T Eijlandt Ansuani.
The Island of Anjouan.

383. . . . [Johannes Vingboons, 1665-1668] :
Aldus vetoont hem het Eijlandt, Ansuan […].
Thus appears the Island, of Anjouan […].

384. . . . [Gerard van Keulen, 1704-26] :
Afteekeningh / van Het Eijlandt / Anzuanij […].
Depiction / of The Island / of Anjouan […].

384. . . . [Anoniem/Anonymous, ca./c. 1700] :
T' Eijlandt Ansuanij.
The Island of Anjouan.

385. . . . [Anoniem/Anonymous, 1700-1750] :
T' Eijlandt / Ansuanij.
The Island of / Anjouan.

385. . . . [Jan Zacharias Nauwman, 1763] :
[Kaart van Anjouan].
[Map of Anjouan].

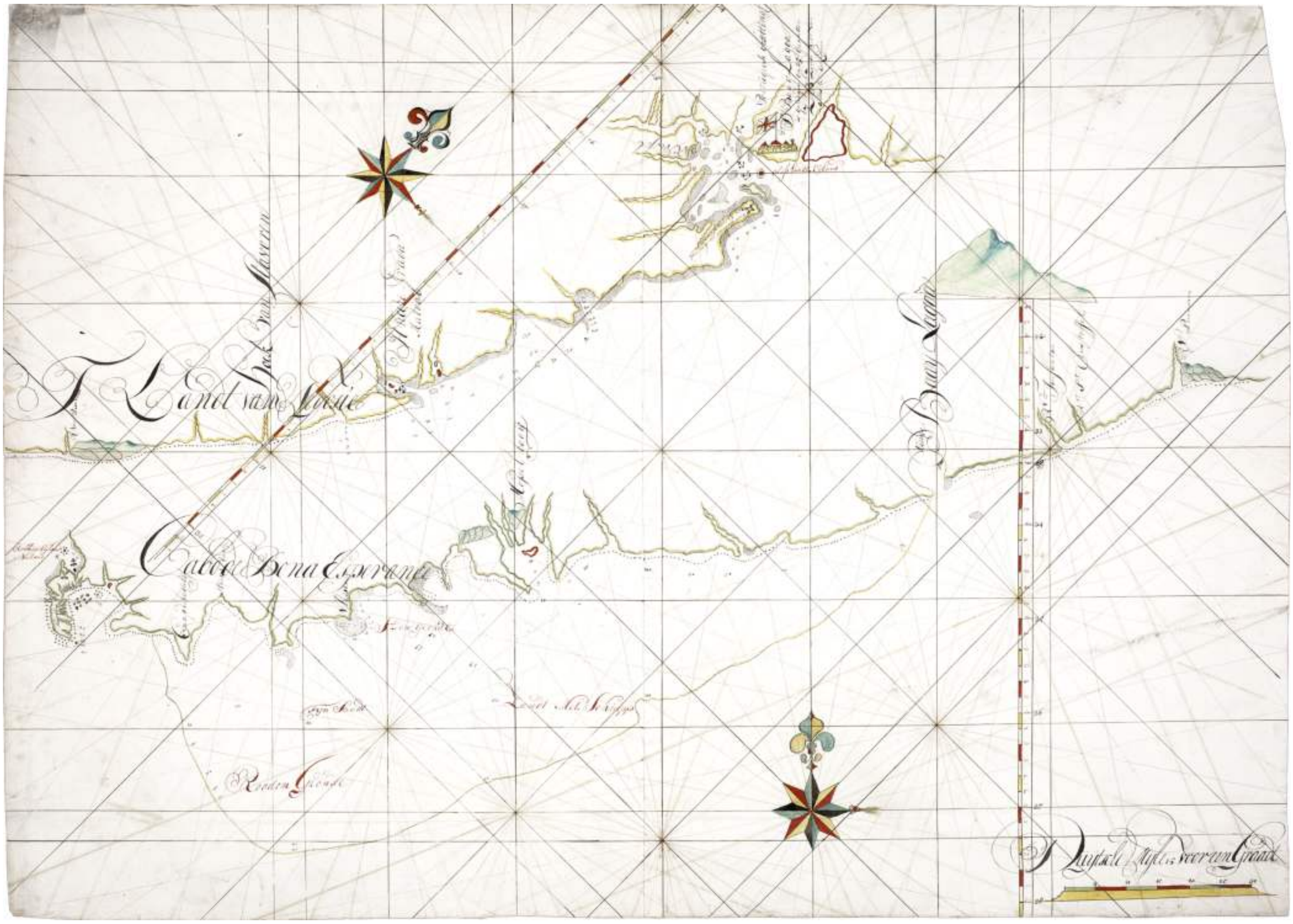
T Land van Natal
Cabo de Bona Esperance
Rio de Lagoa
Rio de Spiritu Santo
Rio de Sofala
Rio de Inhambane
Rio de Lourenco
Rio de Mosambique
Rio de Cuama
Rio de Angoxa
Rio de Quilimane
Rio de Mazagoa
Rio de Mongallo
Rio de Mongallo
Rio de Mongallo

Bijschriften: pag. 349 / Captions: p. 349

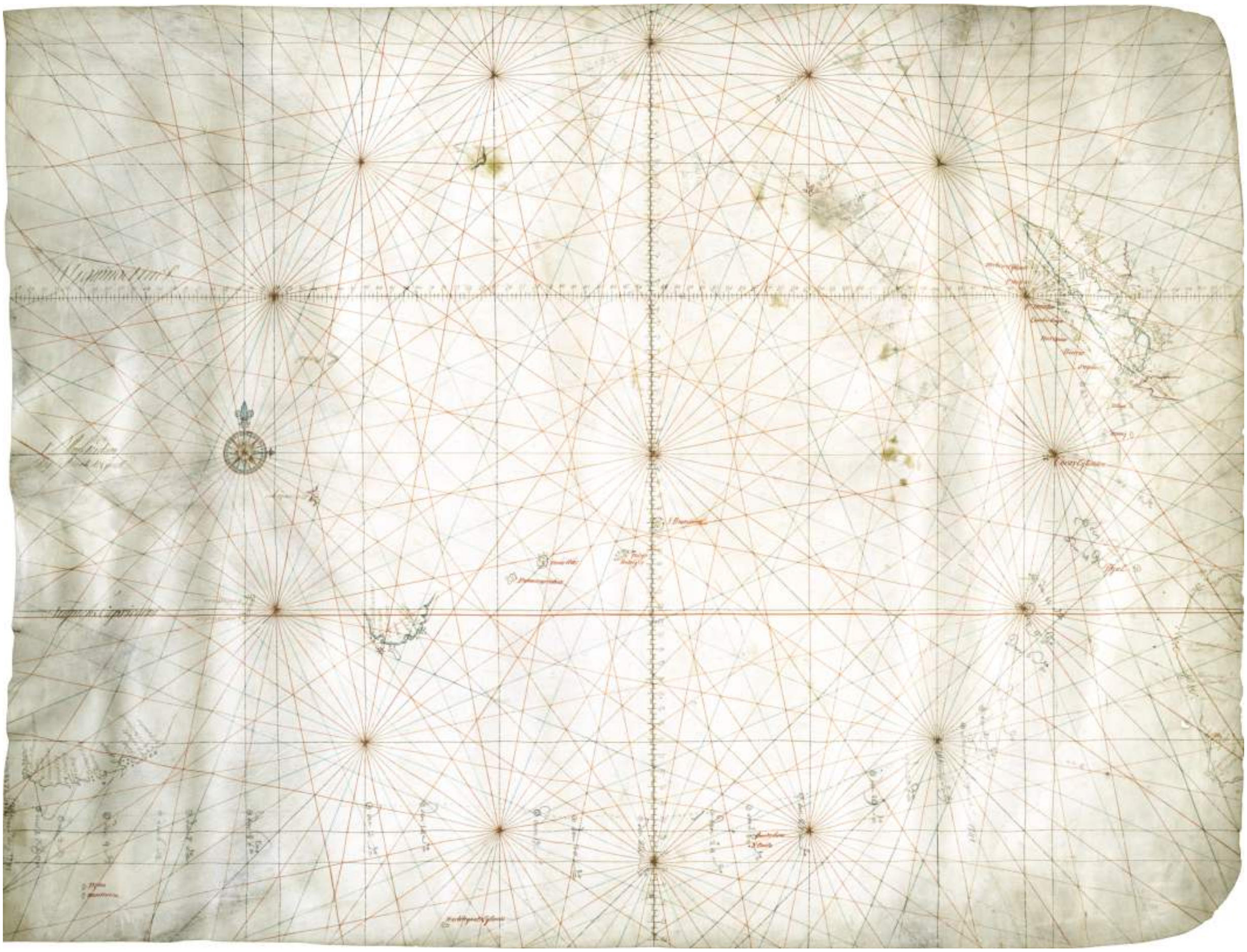

blad / sheet 351:

Nationaal Archief, 4.VEL 315.

T'Amsterdam Bij Isaak de Graaf, 1739 :
In Amsterdam By Isaak de Graaf, 1739 :

[Kaart van de Indische Oceaan].

[Chart of the Indian Ocean].

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart : ms op perkament, gekleurd, 70,5 x 93 cm.
1 map : ms on vellum, coloured, 70.5 x 93 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Op deze overzeiler van de Indische Oceaan gaf Isaak de Graaf, de officiële kaartenmaker van de Compagnie in de jaren 1705-1743, slechts de contouren en herkenbare punten aan van de kusten van Afrika en Madagascar, aangezien de verplichte vaarroute via de zogenaamde Brouwerroute vanaf de Kaap recht naar het oosten voerde tot voorbij de eilandjes Amsterdam en St. Paul (rechtsonder). Ten zuiden van deze route zijn de eilandjes 'Dina' en 'Marsseveen' (nu de Prince Edward-eilanden) en het 'Nachtegaals Eilandt' (Ile Crozet) aangegeven, ten noorden ervan de Mascarenen met 'Damascartuhas' (Rëunion), Mauritius en Diego Rodrigues (Rodrigues), met ten noordoosten daarvan het op vele oude kaarten voorkomende maar niet bestaande eiland 'St. Brandaan'. Voor de terugreis zijn de geografische herkenningspunten ondersteboven op de kaart ingetekend, zodat de kaart daarbij omgedraaid kon worden. De ingetekende route toont hoe (waarschijnlijk) het schip *Voorduin* vanaf het vertrek van de Kaap op 'den 28 Juni 1741' in grote lijnen de voorgeschreven route volgde op ongeveer 37 graden zuiderbreedte, daarna ruim voor een mogelijk desastreuse aanraking met het Zuidland (Australië) een noordelijke koers koos en vervolgens ten oosten van de Cocoseilanden (Keeling Islands, zie blad 419) Straat Soenda bereikte. De aankomst in Batavia was op 28 augustus 1741, waarna de *Voorduin* tot de oplegging in 1745 in de Aziatische wateren is gebleven, evenals de schipper Frederik Schouten; zie de aangegeven route van de volgende reis langs de kusten van Voor-Indië.

On this rutter of the Indian Ocean Isaak de Graaf, the official map-maker of the Company in the years 1705-1743, gave only the contours and recognizable points of the coasts of Africa and Madagascar, seeing that the required course for sailing along the so-called Brouwer Route from the Cape directly to the east led past the little islands of Amsterdam and St. Paul (lower right). To the south of this route the islands *Dina* and *Marsseveen* (now the Prince Edward Islands) and the *Nachtegaals Eilandt* (Ile Crozet) are shown, and to the north of this the Mascarene Islands with *Damascartuhas* (Réunion), Mauritius and Diego Rodrigues (Rodrigues), with to the north-east of these *St. Brandaan*, an island found on many old maps but not in fact existent. For the return voyage the geographical points of recognition are drawn upside-down on the map, so that the map can be turned. The route drawn shows how (probably) the ship *Voorduin* after departure from the Cape on '28 June 1741' in the main followed the prescribed route at approximately 37 degrees south, and after that well before a potentially disastrous meeting with the South Land (Australia) took a northerly course and then to the east of the Cocos Islands (Keeling Islands, see sheet 419) reached the Sunda Strait. The *Voorduin* arrived in Batavia on 28 August 1741, and then until being laid up in 1745 stayed in Asiatic waters, as did the skipper, Frederik Schouten; see the route indicated for the next voyage along the coasts of India.

(vervolg van pag. 343 / continued from p. 343)

De kaartenmaker Evert Gijsbertsz, die zich 'Caert Schrijver tot Edam' noemde (zie ook zijn kaart op de bladen 352-353), behoorde tot de door Günter Schilder gedefinieerde Noord-Hollandse Cartografenschool, die zich omstreeks 1600 in enkele plaatsen langs de Zuiderzee had ontwikkeld. Zie hiervoor Schilders artikel 'De Noordhollandse Cartografenschool' in de catalogus *Lucas Jansz. Waghenaer van Enckhuysen*. Deze kaartenmakers kunnen als wegbereiders worden beschouwd voor de internationale faam van de Nederlandse en in het bijzonder de Amsterdamse cartografie in de zeventiende en vroege achttiende eeuw, en verzorgden onder meer de eerste manuscriptkaarten voor de Nederlandse vaart op Azië. Een bekend voorbeeld is de in Deel III: *Indische Archipel en Oceanië* gereproduceerde navigatiekaart van de Indische Archipel en Oost-Azië van de hand van Gijsbertsz' vakgenoot in Edam, Cornelis Doedts (Doetsz), die in 1598 werd vervaardigd voor de Rotterdamse vloot van Jacques Mahu en Simon de Cordes. Hun poging om via de Straat van Magellanes Oost-Indië te bereiken liep op een mislukking uit, mede doordat de vijf schepen elkaar in de Stille Oceaan uit het oog verloren en uiteindelijk op een na alle verloren gingen, maar is van wereldfaam geworden door de stranding van *De Liefde* in april 1600 op de kust van Japan. De genoemde kaart van Doedts bevond zich met nog enkele andere aan boord van dit schip en berust nu in het Nationaal Museum in Tokio.

Naast navigatiekaarten produceerde deze groep kaartmakers ook luxueus uitgevoerde wandkaarten voor een rijke clientèle, waaronder de hier gereproduceerde van de westelijke Indische Oceaan door Evert Gijsbertsz. Kees Zandvliet veronderstelt in zijn *Mapping for Money* dat deze een onderdeel vormde van een serie van vier rijk versierde manuscriptkaarten die gezamenlijk de gehele aardbol bestreken en ooit de kaartenkamer van Prins Maurits sierden. Gijsbertsz baseerde zich voor deze kaart nog geheel op Portugese bronnen. In het zuiden is het tot ieders verbeelding sprekende legendarische goudland 'Monomotapa' aangegeven, dat volgens deze kaart via de 'Rio de Lagoa' (rechtsonder) per boot te bereiken zou zijn. Gijsbertsz tekende een viertal jaren later de kaart op de bladen 352-353 en vulde die aan met een inzetkaartje van 'Die Groote Baij van Antongil' op Madagascar, die tijdens de Eerste Schipvaart (1595-1597) onder leiding van Cornelis de Houtman voor verversing was aangedaan en in kaart gebracht. Zie ook de illustratie op blad 17 van de inleiding en de kaarten op blad 386 en volgende.

The map-maker Evert Gijsbertsz, who called himself *Caert Schrijver tot Edam* ('Map Writer in Edam', see also his map on sheets 352-353), belonged to what Günter Schilder defined as the North-Holland School of Cartographers which around 1600 had developed in several places along the Zuiderzee. On this subject, see Schilder's article 'De Noordhollandse Cartografenschool' in the catalogue *Lucas Jansz. Waghenaer van Enckhuysen*. These map-makers can be regarded as pioneers in the international fame of the Dutch and in particular Amsterdam cartography in the seventeenth and early eighteenth centuries, and provided among other things the manuscript maps for the first Dutch ships sailing to Asia. A well known example is the navigation chart of the Malay Archipelago and East Asia reproduced in Volume III: *Malay Archipelago and Oceania*, drawn by Gijsbertsz's colleague in Edam, Cornelis Doedts (Doetsz), which was produced in 1598 for the Rotterdam fleet of Jacques Mahu and Simon de Cordes. Their attempt to reach the East Indies via the Strait of Magellan was a failure, partly because the five ships lost sight of each other in the Pacific Ocean and ultimately all but one were lost, but achieved worldwide fame because of the stranding of *De Liefde* on the coast of Japan in April 1600. Doedts's map, with several others, was on this ship, and is now to be found in the National Museum in Tokyo.

Alongside charts for navigation, this group also produced luxuriously executed wall maps for a rich clientele, including the one reproduced here of the western Indian Ocean by Evert Gijsbertsz. In his *Mapping for Money* Kees Zandvliet supposes that this was one of a series of four richly decorated manuscript maps that together covered the whole globe and once adorned the map room of Prince Maurits. For this map Gijsbertsz was still basing himself entirely on Portuguese sources. In the south it shows the legendary land of gold *Monomotapa* that so appealed to everyone's imagination and according to this map could be reached by boat via the *Rio de Lagoa* (lower right). Four years later Gijsbertsz drew the map on sheets 352-353 and supplemented it with an inset map of *Die Groote Baij van Antongil* (Antongil Bay) on Madagascar, which was visited for refreshment and mapped during the First Fleet to the East Indies (1595-1597) led by Cornelis de Houtman. See also the illustration on sheet 17 of the Introduction and the maps on sheet 386 and following.

bladen / sheets 352-353:

Bibliothèque nationale de France, DCP Ge AA 569 (Rés).

Bij mij Evert Gijsberts soon / Caert Schrijver Tot edam. / 1599 :
By me Evert Gijsberts soon / Map-Maker in Edam. / 1599 :

[Kaart van de Indische Oceaan en Oost-Indië].

[Chart of the Indian Ocean and the East Indies].

[inzetkaart / inset map]

Die groote Baij / van Antongil.
The large Antongil / Bay.

Schaalstok van 85 Duijtsche mijlen men telt er 15. in een graed = [ca. 1 : 6.559.000].
Scale-bar of *85 Duijtsche mijlen men telt er 15. in een graed* = [approximately 1 : 6,559,000].

1 kaart + 1 inzetkaart : ms op perkament, gekleurd, 74 x 100 cm.
1 map + 1 inset map : ms on vellum, coloured, 74 x 100 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is boven.

Gijsbertsz gebruikte als voorbeeld voor dit grote overzicht van de oostkust van Afrika tot Japan de kaarten die Jan Huyghen van Linschoten in 1596 in zijn *Itinerario* opnam en voegde er een inzetkaartje van de Antongilbaai aan toe. Deze informatie was beschikbaar gekomen nadat in 1597 de eerste Nederlandse expeditie naar Oost-Indië onder leiding van Cornelis de Houtman was voltooid, waarvan de schepen tijdens de heenreis in januari 1596 in de Antongilbaai hadden geankerd om te foerageren.

As a model for this large chart covering all the areas of sea from the east coast of Africa to Japan Gijsbertsz used the maps that Jan Huyghen van Linschoten included in his *Itinerario* in 1596, and added a little inset map of Antongil Bay to it. This information had become available after the first Dutch expedition to the East Indies led by Cornelis de Houtman was completed in 1597, as on the outward voyage the ships had anchored to forage in Antongil Bay in January 1596.

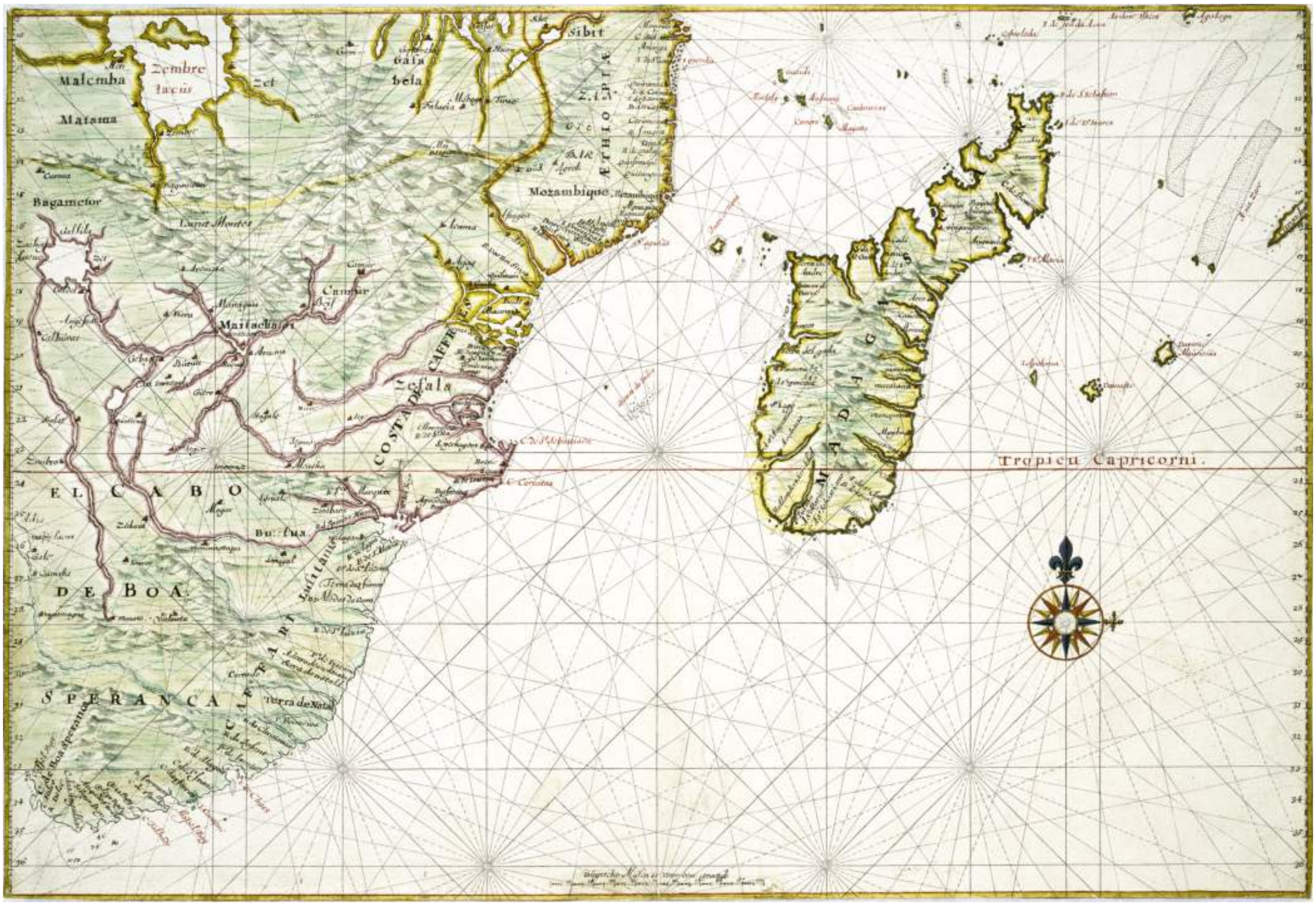

blad / sheet 354:

Nationaal Archief, 4.VELH 619.4.

[Johannes Vingboons, ca. / c. 1665] :

[Kaart van Zuid-Oost Afrika en Madagascar].

[Map of South-East Africa and Madagascar].

Schaalstok van 100 Duijtsche Mijlen 15 voor een graadt = [ca 1 : 6.734.000].
Scale-bar of *100 Duijtsche Mijlen 15 voor een graadt* = [approximately 1 : 6,734,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 47,5 x 69 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 47.5 x 69 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Johannes Vingboons heeft hier de stad 'Monomotapa' aan de rivier de 'Spiritu Santto' (Espirito Santo) gesitueerd en vermeldt tevens ten zuidwesten daarvan het niet bestaande 'Vigita Magna'. Vergelijk de oude reiskaarten op blad 243, die van een zelfde basiskaart werden overgenomen. Waarschijnlijk gaat het daarbij om de door Willem Jansz Blaeu in 1617 voor het eerst uitgegeven kaart *Africae nova descriptio*, waarvan de laatste bijgewerkte versie in 1664 verscheen in Joan Blaeu's *Atlas Maior*. Vingboons' noordelijk aansluitende kaart uit dezelfde serie in de zogenoemde Atlas Beudeker in het Nationaal Archief is gereproduceerd op blad 377.

Here Johannes Vingboons has located the city of *Monomotapa* on the river *Spiritu Santto* (Espirito Santo), and at the same time mentions the non-existent *Vigita Magna* to the south-west of it. Compare the old travel maps on sheet 243, which were adopted from a similar basic map. Probably this will have been the map *Africae nova descriptio* first published by Willem Jansz Blaeu in 1617, the last adapted version of which appeared in 1664 in Joan Blaeu's *Atlas Maior*. Vingboons's map adjoining on the north from the same series in the so-called Beudeker Atlas in the Netherlands National Archives is reproduced on sheet 377.

Rio de Lagoa (Delagoabaai, Maputobaai, Baía de Maputo). Na de opheffing van de kleine Portugese vestiging ter plaatse in 1692 duurde het nog tot maart 1721 voordat op haar beurt de VOC een eerste expeditie onder leiding van de koopman Claas Nieuwhof uitzond van de Kaap om een post in de Delagoabaai op te richten. Nog geen decennium later werd deze vestiging voorgoed verlaten, na aanhoudende grote verliezen aan mensenlevens en investeringen. Al in het jaar na de stichting werd de post in april 1722 door zeerovers overvallen en geplunderd. Hoewel in diverse rapporten intussen het nut van een vestiging aan de baai ernstig in twijfel werd getrokken, werd het fortje hierna herbouwd, maar de opbrengsten bleven in de volgende jaren steeds ver onder de verwachting. Zoals uitgebreid in de inleiding beschreven, slaagde men er ondanks meerdere pogingen evenmin in het rijke goudland Monomotapa te bereiken. De bladen 355-368 tonen hoe in 1721 een fortje werd opgericht onder leiding van ingenieur Zacharias Camminga en van daaruit het omringende gebied in kaart werd gebracht door Jacob de Bucquoij. Na de verwoesting en herbouw in 1722 volgde de aankoop van extra land van de plaatselijke machthebber en vier jaar later werden door de ingenieur Samuel Augier zelfs ontwerpen gemaakt voor een volwaardig en aan de moderne eisen voldoend fort; tot de uitvoering daarvan is het echter niet gekomen. De post, die aanvankelijk als 'Rio de Lagoa' werd aangeduid, kreeg in 1726 de veelzeggende officiële naam van 'Fortres de Lijdsaamheijd' en zou ten slotte in 1730 definitief ontruimd worden.

Rio de Lagoa (Delagoa Bay, Maputo Bay, Baía de Maputo). After the small Portuguese settlement here was removed in 1692, it was not until March 1721 that the VOC in its turn sent out a first expedition from the Cape led by the Merchant Claas Nieuwhof in order to set up a post in Delagoa Bay. Less than a decade later this settlement was abandoned for good, after continuing severe losses in lives and investments. Even in the year after it was set up, in April 1722 the post was attacked by pirates and plundered. Although meanwhile the usefulness of the establishment on the bay had been seriously questioned in several reports, the fort was nevertheless rebuilt, but in the following years the profits remained far below what was hoped. As described in detail in the Introduction, despite various attempts there was just as little success in reaching the rich land of gold, Monomotapa. Sheets 355-368 show how in 1721 a small fort was erected under the guidance of the engineer Zacharias Camminga and from there the surrounding region was mapped by Jacob de Bucquoij. Following the destruction and rebuilding in 1722 extra land was purchased from the local ruler, and four years later the engineer Samuel Augier even made plans for a full-sized fort answering to modern requirements, which however were not carried out. The post, which initially was called *Rio de Lagoa*, in 1726 got the telling official name of *Fortres de Lijdsaamheijd* (Fort Resignation), and in 1730 would finally be evacuated.

blad 355 boven / sheet 355 above:

Nationaal Archief, 4.VELH 103.

Cornelis Heeremans, [1689] :

[Kaart van de Delagoabaai].

[Chart of Delagoa Bay].

Schaalstok van 20 Mijle 15 Voor Een Gradt = [ca. 1 : 149.300].
Scale-bar of *20 Mijle 15 Voor Een Gradt* = [approximately 1 : 149,300].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 80 x 104 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 80 x 104 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsboven.
Orientation: north is upper right.

Omtrent de datering van deze kaart heerst enige onzekerheid. Van de voormalige equipagemeester Cornelis Heeremans is bekend dat hij de tweede tocht van de *Noord* in 1689 naar Natal en de Delagoabaai meemaakte. De specifieke opdracht was om te onderzoeken of aan de monding van de baai 'volgens t voorgeeven der portugiesen en derselver caarten een ronde sandplaat legt en vervolgens deselve nauwkeurig te bepeijlen en door de quartiermeester Corn. heeremans in een caart te doen brengen'. Het is niet duidelijk of hiermee alleen de zandplaat of ook de gehele baai wordt bedoeld. Dit laatste zou erop wijzen dat hij de kaart tijdens deze tweede reis maakte. Op de terugreis echter verongelukte de *Noord* en Heeremans zelf verdween zonder een spoor achter te laten. Mogelijk nam een van de overlevenden de kaart mee terug naar de Kaap, hoewel die kans niet groot lijkt. Niet lang daarna moet de kaart naar patria zijn verstuurd, waar Isaak de Graaf de gegevens gebruikte voor zijn deelkaart van de oostkust van Afrika (Deel I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, 1-8b), met de inscriptie bij de Delagoabaai: 'Ontdekt met 't Galjoot de Noord Ano 1689 door Cornelis Heermans'. Een tweede interpretatie is dat Heeremans ook de eerste reis van de *Noord* in de periode oktober 1688 tot februari 1689 naar de Delagoabaai en Natal meemaakte en bij die gelegenheid de hier gereproduceerde kaart tekende. Een derde mogelijkheid is dat Heeremans aan de Kaap de kaart maakte naar gegevens en schetskaarten van de schipper en stuurlieden van de *Noord*, nadat zij in februari 1689 van hun eerste reis waren teruggekeerd. Heeremans was overigens in 1687 uit zijn functie gezet wegens illegale handel met Franse schepen 'en voor den tijd van drie jaren an de gemeene werken' ofwel tot dwangarbeid veroordeeld. Deze drie jaar heeft hij dus in geen geval volgemaakt.

Op de kaart is rechtsboven met de benaming 'Poortugese besettingh' de plaats aangegeven van de in 1692 door de Portugezen verlaten loge. De letters in de kaart verwijzen naar een niet meer aanwezige legenda. In het journaal van de eerste reis van de *Noord* worden geen corresponderende letters gebruikt. Afgaande op de locatie van de riviermondingen in de baai lijken hier te zijn weergegeven: bij (1) de huidige Rio Maputo ('Versche Rivier'), bij (W) de voortzetting van de baai waarin uitmonden de Rio Tembe (Z) en de Rio Mbuluzi (Umbilizi, bij X en IJ), en bij (V) de monding van de uit het noorden parallel aan de kust stromende Rio Incomati (Komati, Nkomati, 'Noord-Rivier', 'Engelsche Rivier' of 'St. Espriet') in het huidige Maputo. De compagniespost werd in 1721 op de 'Rode Hoek' gebouwd, aan de noordoever van de Rio de Lagoa, ongeveer bij 'I. de Sel' (vergelijk blad 360). Het eilandje (P) heet hier 'De Oliphant', de letters Q en O staan in 'Ilha de Janijaco' (Jan Jakes, Jaco Eiland, genoemd naar de aldaar wonende 'koning Jan Jaques', ook Santa Maria, nu Inhaca) met rechtsonder de 'Cabo Santa Maria'. De benamingen voor de rivieren verschillen evenwel aanzienlijk op de diverse oude kaarten. Vergelijk de kaart op blad 354, waar met de 'R. de Lagoa' de huidige Maputorivier lijkt te zijn aangeduid; de 'Spiritu Santto' is daar de Rio Tembe en de 'Ro dos Reijs' de Incomati.

There is some doubt about the dating of this map. Regarding the former Master Attendant Cornelis Heeremans it is known that he joined in the second voyage of the *Noord* to Natal and Delagoa Bay in 1689. The specific instruction was to investigate whether at the mouth of the bay 'according to claims of the Portuguese and their maps there lies a round sandbar and then to make exact soundings of it and by the quartermaster Corn. Heeremans to be put on a map'. It is not clear whether just the sandbar or also the whole bay was meant to be charted. The latter would indicate that he made the map during this second voyage. On the way back the *Noord* was lost and Heeremans himself disappeared without trace. It is possible that one of the survivors brought the map to the Cape, but the chance does not seem great. Not long after that this map must have been sent home, where Isaak de Graaf used the data for his section map of the east coast of Africa (Volume I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, 1-8b), with the inscription at Delagoa Bay *Ontdekt met 't Galjoot de Noord Ano 1689 door Cornelis Heermans* (Discovered with the galliot *Noord* in the year 1689 by Cornelis Heeremans). A second interpretation is that Heeremans was also on the first voyage of the *Noord* in the period October 1688 to February 1689 to Delagoa Bay and Natal, and drew the map reproduced here on that occasion. A third possibility is that Heeremans made the map at the Cape using information and sketch maps from the skipper and helmsmen of the *Noord*, after they had returned from their first voyage in February 1689. In any case Heeremans was dismissed from his position in 1687 for illegal trade with French ships and was sentenced 'to general works for the time of three years', or in other words hard labour. So he certainly did not complete these three years.

In upper right on the map the place is shown where the lodge abandoned by the Portuguese in 1692 was, with the inscription *Poortugese besettingh* (Portuguese settlement). The letters on the map refer to a no longer extant legend. No corresponding letters are used in the journal of the first voyage of the *Noord*. Proceeding from the location of the river mouths in the bay, they seem to show: at (1) the present Rio Maputo (*Versche Rivier*), at (W) the continuation of the bay, into which flow the Rio Tembe (Z) and the Rio Mbuluzi (Umbilizi, at X and IJ), and at (V) the mouth of the Rio Incomati (Komati, Nkomati, *Noord-Rivier*, *Engelsche Rivier* or *St. Espriet*) flowing from the north

parallel to the coast in the present Maputo. The Company post was built in 1721 on the *Rode Hoek*, on the northern bank of the Rio de Lagoa, approximately at the *I. de Sel* (compare sheet 360). The little island (P) is called here *De Oliphant*, the letters Q and O are in *Ilha de Janijaco* (Jan Jakes, Jaco Island, named after the 'king Jan Jaques' living there, also Santa Maria, now Inhaca), with in lower right the *Cabo Santa Maria*. However, the names for the rivers differ considerably on the various old maps. Compare the map on sheet 354, where *R. De Lagoa* seems to refer to the present Maputo River; the *Spiritu Santto* there is the Rio Tembe and the *Ro dos Reijs* is the Incomati River.

blad 355 onder / sheet 355 below:

Universiteitsbibliotheek Leiden, Collectie Bodel Nijenhuis 006-15-012.

Antooni Silijaade, [1730-1750] :

Baaij Lagoa.

Delagoa Bay.

Schaalstok van 4 Duijtsche mijle 15 op een graadt = [ca. 1 : 169.300].
Scale-bar of *4 Duijtsche mijle 15 op een graadt* = [approximately 1 : 169,300].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 42 x 53 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 42 x 53 cm.

Oriëntatie: het noorden is links
Orientation: north is left.

Deze verder onbekende tekenaar kopieerde de in 1721 door Jacob de Bucquoij vervaardigde kaart van de Delagoabaai, zie blad 357 boven; de compagniespost is echter niet meer aangegeven. Uit diens kaart blijkt overigens dat hij de kaart van Cornelis Heeremans (blad 355 boven) niet tot zijn beschikking had.

This otherwise unknown artist copied the map of Delagoa Bay made by Jacob de Bucquoij in 1721, see sheet 357 above; however, the Company post is no longer shown. In any case from his map it appears that he did not have access to Cornelis Heeremans's map (sheet 355 above).

356

blad / sheet 356:

Nationaal Archief, 4.VEL 199.

[Anoniem, 1700-1750] :
[Anonymous, 1700-1750] :

Baij de Lagoa.

Delagoa Bay.

Schaalstok van 4 Duijtsche Mijlen 15 voor Een Graat = [ca. 1 : 174.800].
Scale-bar of *4 Duijtsche Mijlen 15 voor Een Graat* = [approximately 1 : 174,800].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 74,5 x 53 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 74.5 x 53 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

Deze anonieme kaart werd gekopieerd naar die van Cornelis Heeremans op blad 355 en behoort tot een serie vergelijkbare kaarten (onder meer Universiteitsbibliotheek Leiden, Collectie Bodel Nijenhuis 006-15-020, 006-15-027) die alle een aanduiding hebben van de 'Portugeese besettinghe' en de toevoeging (op deze kaart linksonder) 'Monta Kalocka hier Woont een konink van een grootte Statuur'. Dit gegeven is gebaseerd op de eerste reis van de *Noord*, tijdens welke op 18 november 1688 in het journaal werd opgetekend dat de schrijver kennis maakte met de plaatselijke leider die 'Monte Calaco' werd genoemd. Hij schrok hevig 'van wegens sijn persoon, omdat hij omtrent 3 voeten langer was dan ik'. Het onderhoud verliep echter in alle vriendelijkheid.

This anonymous map was copied from the one by Cornelis Heeremans on sheet 355 and belongs to a series of comparable maps (including Leiden University Library, Bodel Nijenhuis Collection 006-15-020, 006-15-027), which all have an indication of the *Portugeese besettinghe* (Portugese settlement) and the addition (on this map in lower left) *Monta Kalocka hier Woont een konink van een grootte Statuur* (Monta Kalocka, here Lives a King of great Stature). This fact is derived from the first voyage of the *Noord*, during which on 18 November 1688 a note was placed in the log that the writer had made the acquaintance of the local leader who was called *Monte Calaco*. The meeting rather frightened him at first 'because of his person, as he was about three feet taller than I was', but later on proceeded in all amiability.

blad 357 boven / sheet 357 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 198.

Aldus gepeijlt en opgemaak door Jacob du bucquoij, [1721] :
Thus sounded and drawn by Jacob du Bucquoij, [1721] :

Paskaart van de baij Lagoa [...].

Chart of Delagoa Bay [...].

Schaalstok van 4 Duijtse Mijlschaal van 15 mijlen In een graad = [ca. 1 : 131.900].
Scale-bar of *4 Duijtse Mijlschaal van 15 mijlen In een graad* = [approximately 1 : 131,900].

1 kaart : ms op papier, 62 x 67 cm.
1 map : ms on paper, 62 x 67 cm.

Oriëntatie: het noorden is links.
Orientation: north is left.

Verklaringen: [rechtsboven] vervolg van de titel :
Explanations: [upper right] continuation of the title :

Gelegt naar een Compas dat met 20 graden / Noord Westering Verbeeterd is. / L:a D.

[rechtsboven] een beschrijving :
[upper right] a description :

In het Inkoomen van de baij als meede ondert Eijlant, maakt hoogwater een ONO of WZW:te Maan, In Rio de Lagoa een Oost of weste Maan, dog hout met doot tij geen regel. 't tij wast met een gemeen tij In de Rivier de Lagoa 10 à 12 Voeten, en met spring 16 à 18 Voeten.
NB de winden soo In de baij, als Rivier, Veranderen door den band met het tij.

De kaart die Cornelis Heeremans in 1689 had vervaardigd (blad 355) was in 1721 blijkbaar niet meer in origineel of kopie aanwezig aan de Kaap. Jacob de Bucquoij, die als landmeter en kaartenmaker deel uitmaakte van de eerste groep die naar Rio de Lagoa vertrok, lijkt althans deze kaart en die op de bladen 358-359 op basis van eigen nieuwe opnemingen te hebben gemaakt. Hij noemt hier de binnenbaai waarin de Rio Tembe en Mbuluzi uitmonden de Rio de Lagoa, maar daarmee kan ook de naam van de compagniespost zijn bedoeld. De Bucquoij maakte ook de serie tekeningen van de bouwstadia van het eerste fortje op de bladen 362-365. Zoals beschreven in de inleiding, werd Jacob de Bucquoij in 1722 bij de aftocht van de zeerovers die de compagniespost hadden overvallen door hen als gevangene meegevoerd om als gids te dienen. Via Mozambique en Goa kwam hij uiteindelijk in 1724 in Batavia aan, waar hij een scherp verhoor moest ondergaan over het al dan niet vrijwillige karakter van zijn verblijf bij de zeerovers. De gunstige afloop daarvan leverde hem een aanstelling als klerk op en in 1725 zelfs een benoeming door de Raad van Indië op de post Rio de Lagoa, als secunde onder Matthijs Brouwer. Tot zijn grote teleurstelling moest deze echter nadien worden ingetrokken omdat Heren Zeventien intussen Jan de Koninck hadden aangesteld als opperhoofd; zie blad 361. De Bucquoij diende zijn tijd in Batavia uit en vertrok in 1734 naar patria. Zijn wederwaardigheden stelde hij in 1744 te boek in zijn *Aanmerkelijke Ontmoetingen in de zestien jaarige Reize naar de Indien*.

The map that Cornelis Heeremans had made in 1689 (sheet 355) was apparently no longer present in the original or as a copy at the Cape in 1721. At least Jacob de Bucquoij, who as a surveyor and map-maker was a member of the first group who set out for Rio de Lagoa, seems to have made this map and the ones on sheets 358-359 on the basis of new surveys. Here he calls the inner bay into which the Rio Tembe and Mbuluzi flow the Rio de Lagoa, but this could have referred to the Company post as well. De Bucquoij also made the series of drawings of the stages in the building of the first fort on sheets 362-365. As described in the Introduction, when the pirates who had overrun the Company post withdrew in 1722, they took Jacob de Bucquoij with them as a captive to serve as guide. Via Mozambique and Goa he ultimately arrived in Batavia in 1724, and there had to undergo a severe cross-examination on whether his stay with the pirates had been voluntary or not. The favourable outcome to this provided him with an appointment as a clerk, and in 1725 even a nomination by the Council of the Indies for a posting at the Rio de Lagoa, as deputy under Matthijs Brouwer. However, to his great disappointment this then had to be withdrawn, as the Gentlemen Seventeen had meanwhile appointed Jan de Koninck as head; see sheet 361. De Bucquoij served out his time in Batavia and departed for home in 1734. In 1744 he published the tale of his adventures in his *Aanmerkelijke Ontmoetingen in de zestien jaarige Reize naar de Indien* (Remarkable Encounters in the sixteen-year Journey to the Indies).

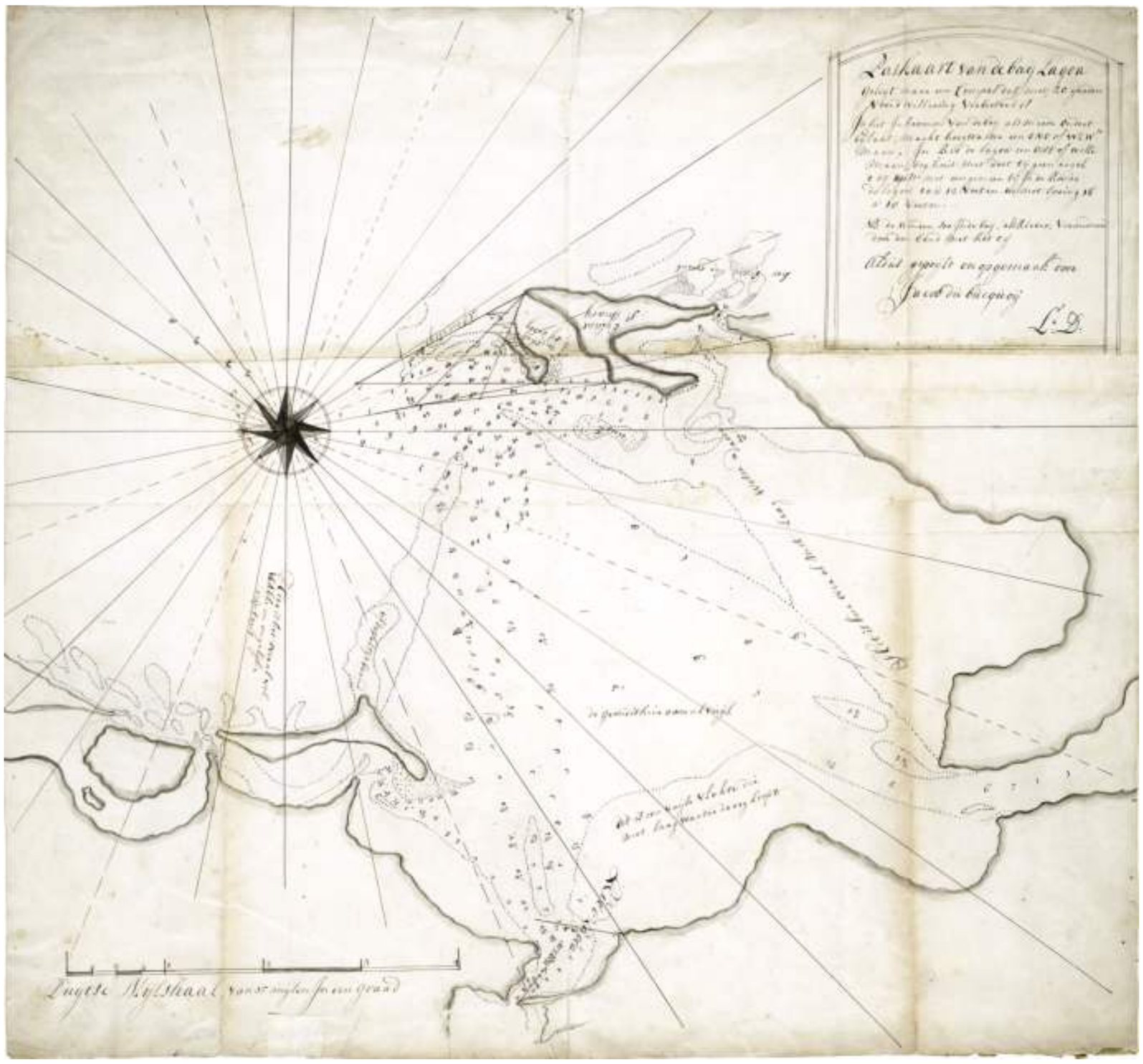

blad 357 onder / sheet 357 below:

Nationaal Archief, 4.VEL 205.

[Jacob de Bucquoij, toegeschreven, 1721] :
[Jacob de Bucquoij, attributed, 1721] :

[De compagniespost Rio de Lagoa].

[The Company's post Rio de Lagoa].

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 84 x 96 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 84 x 96 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

Verklaringen: [links] een aantekening :
Explanations: [left] a note :

De Anker Grond die hier is geteekend
Is Getrocken uijt de Caart vanden
Gesaghebber Juriaan Kloppenburgh.

Waarschijnlijk was het Jacob de Bucquoij die deze kaart van de compagniespost en directie omgeving aan de Rio de Lagoa vervaardigde, een kopie van een kaart die de gezagvoerder Jurriaan Cloppenburgh (Kloppenburgh) van de hoeker *Gouda* in 1721 tekende op basis van zijn opnemingen ter plaatse. Cloppenburgh karteerde toen niet alleen de baai, maar onderzocht met een kleine boot ook enkele rivieren stroomopwaarts om volgens de algemene instructie te 'ondersoeken of er in die landstreek landwaarts geen goud of silver te bekomen soude weesen'. Zijn rapport van 2 oktober 1721 maakte deel uit van het dossier dat in 1726 meegegeven werd aan het nieuw benoemde hoofd van Rio de Lagoa, Jan de Koninck. Cloppenburgh was onder meer de 'St. Espriet' opgevaren 'tot aan de negerij van den capn. Mainisse'. Deze rivier noemt Jan de Koninck op zijn kaart op de bladen 358-359 onder de 'Noord Revier ook wel genaamd Naar die St. Espriet', de huidige Rio Incomati (Komati, Nkomati). Zie daar ook geheel rechts de naam 'Cap:t manisse'. De Koninck gebruikte of kopieerde waarschijnlijk Cloppenburghs kaart.

Probably it was Jacob de Bucquoij who produced this map of the Company post and immediate surroundings on the Rio de Lagoa, a copy of the map that the skipper Jurriaan Cloppenburgh (Kloppenburgh) of the hooker *Gouda* drew in 1721 on the basis of his observations there. Cloppenburgh charted not only the bay at that time, but also investigated several rivers upstream in a small boat in order to 'investigate whether there might be gold or silver to be obtained in that region' in accordance with his general instructions. His report of 2 October 1721 was part of the dossier that was handed to the newly appointed head of Rio de Lagoa, Jan de Koninck, in 1726. Among others, Cloppenburgh had travelled up the *St. Espriet* 'as far as the village of Captain Mainisse'. On his map on sheets 358-359 below, Jan de Koninck calls this river the *Noord Revier ook wel genaamd Naar die St. Espriet*, (North River also called St. Espíritu), the present Rio Incomati (Komati, Nkomati); also note the name *Cap:t manisse* on the far right. Apparently De Koninck used or copied Cloppenburgh's map.

bladen 358-359 boven / sheets 358-359 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 200.

Aldus gepeijlt en opgemaakt door J.D.B., [1721] :
Thus sounded and drawn by J.D.B., [1721] :

Caart / Van de Rivier Lagoa, leggende in de Baij de lagoa [...].

Chart / Of the Lagoa River, situated on Delagoa Bay [...].

Schaalstok van 100 [Rijnlandse roeden] van 1900 roeden, in een duijtse Mijl = [ca. 1 : 1.365].
Scale-bar of *100* [*Rijnlandse roeden*] *van 1900 roeden, in een duijtse Mijl* = [approximately 1 : 1,365].

1 kaart : ms op papier, 46,5 x 113,5 cm.
1 map : ms on paper, 46.5 x 113.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

Verklaringen: [rechtsboven] vervolg van de titel en een aantekening :
Explanations: [upper right] continuation of the title and a note :

Geleght naar een Compas dat met 20 grad: NWesteringh verbetert is.
NB. Het maakt alhier t'hoogste water met een Ooste en Weste Maan.

Op deze kaart van Jacob de Bucquoij is al de 'Comp:s Post' aangegeven, op een hoogte aan de noordwestelijke oever van de Delagoabaai. Als eerste werd daar in het voorjaar van 1721 de hier afgebeelde houten loods opgericht, die later werd omheind en uitgebreid met meerdere dienstgebouwen, zie de bladen 362-365.

On this map by Jacob de Bucquoij the *Comp:s Post* (Company's Post) is already shown, on a piece of high ground on the north-western shore of Delagoa Bay. First the wooden shed depicted here was put up in the spring of 1721, and later it was fenced and extended with a number of other service buildings; see sheets 362-365.

bladen 358-359 onder / sheets 358-359 below:

Nationaal Archief, 4.VEL 202.

In R:o de Lagoa den 8 decemr 1726. J. de Konink :
In Rio de Lagoa on the 8th of December 1726. J. de Konink :

[Kaart van de Noord-Rivier].

[Chart of the Rio Incomati].

Schaalstok van 2 duijtsche meijle v: 15 in een graed = [ca. 1 : 105.700].
Scale-bar of *2 duijtsche meijle v: 15 in een graed* = [approximately 1 : 105,700].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 37,5 x 105,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 37.5 x 105.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

Verso: Op de zeepost 28 jany 1727 nr. 4. caerte van de noord Rivier, (ook wel genoemd [...] St. Espriet) tot aen en eeven booven de negorij. Capt. meunisse Nr. 16; Van Rio de Lagoa in 1727 overgekomen.

Verklaringen: [rechtsboven] een legenda bij de nummers 1 t/m 4 :
Explanations: [upper right] a key to the numbers 1 to 4 :

Het vervolgh v: de groote caerd op een nae.
Verklaringh.
1. De heuvel aghtige ceetingh [keten] aende west cand v : de revier is hoogland, en tusse die beijde is het meest alle vlack bouwland.
2. De heuvel aghtige ceetingh aen de oost cand v: de revier sijn de zeeduijnen, en tusse die beijde mee al Louwtre vlackten.
3. Dat met rood waeter Lack omtrocken is; is alle s. Comp:s Land en alle meest bequaem te bebouwe.
4. Dat met asblauw om trocke is hoord nogh aen de Inlanders dat mee al ten bequaemer geleegendhijt de E. Comp:e can worde eijge gemaekt.

De oud-schipper Jan de Koninck (Konink, Coninck) arriveerde in mei 1726 op de compagniespost Rio de Lagoa, waar hij als opperhoofd was aangesteld. Onder zijn korte bewind – hij overleed al na zeven maanden – werd meer land rondom de vestiging aangekocht, zoals de percelen die op deze kaart in rood zijn aangegeven langs de 'Noord Revier' (Rio Incomati); zie ook blad 361 boven. Daarnaast werden aan het fort verbeteringen aangebracht, al konden de ambitieuze ontwerpen van de daartoe meegezonden ingenieur Samuel Augier niet worden uitgevoerd (bladen 366-368). Bij zijn vertrek van de Kaap was hem een kaart van de Rio Incomati van de hand van Jurriaan Cloppenburgh meegegeven, die De Koninck waarschijnlijk voor dit overzicht heeft gekopieerd. De blauwe lijnen geven de percelen aan die naar zijn mening desgewenst op een later tijdstip konden worden aangekocht voor de Compagnie. De kaart sluit midden boven aan op die van de Delagoabaai op blad 360. Langs de rivier zijn de namen van de diverse 'capiteins' of hoofden en hun dorp aangeduid.

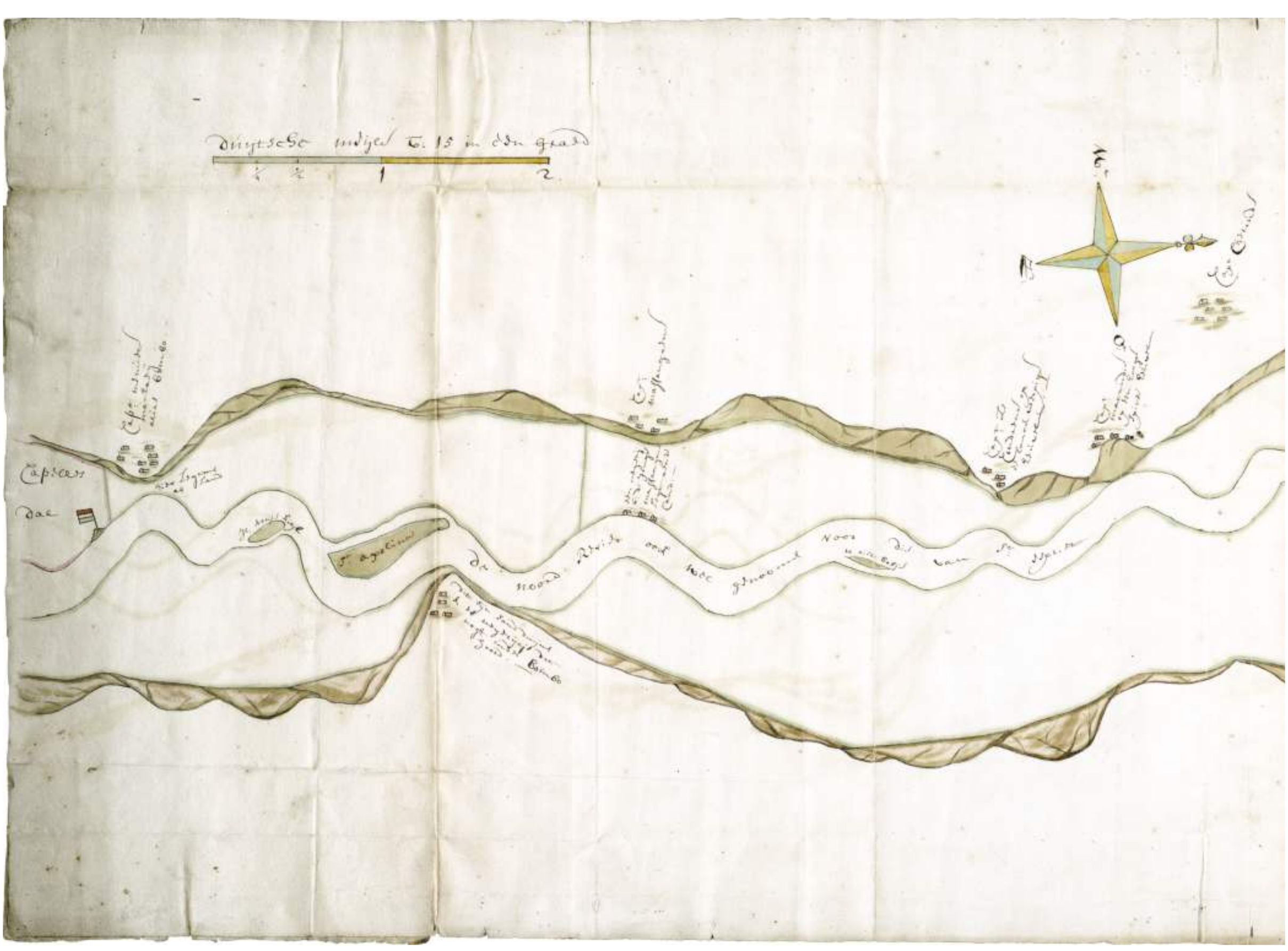

In May 1726 former skipper Jan de Koninck (Konink, Coninck) arrived at the Company post of Rio de Lagoa, where he had been appointed as Chief Factor. During his short tenure – he died after only seven months – more land was bought up around the settlement, such as the lots that are shown in red on this map along the *Noord Revier* (Rio Incomati); see also sheet 361 above. As well as this, improvements were made to the fort, although the ambitious designs by the engineer Samuel Augier sent along for this purpose were not carried out (sheets 366-368). When he left the Cape a map of the Rio Incomati by Jurriaan Cloppenburgh was given to him, and probably De Koninck copied it for this overview. The blue lines indicate the blocks of land that in his opinion could be bought for the Company at a later date if needed. At the top centre the map joins the one of Delagoa Bay on sheet 360. Along the river the names of the various 'captains' or headmen and their villages are given.

360

blad / sheet 360:

Nationaal Archief, 4.VEL 201.

Aen R:o de Lagoa de 8 xb:r 1726 J. de Konink :
At Rio de Lagoa on the 8th of December 1726 J. de Konink :

[Kaart van de Delagoabaai].

[Chart of Delagoa Bay].

Schaalstok van 4 duijtsche meijle v: 15 in een graed = [ca. 1 : 182.900].
Scale-bar of *4 duijtsche meijle v: 15 in een graed* = [approximately 1 : 182,900].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 67 x 56 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 67 x 56 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [rechtsboven] een legenda bij de nummers 1 t/m 4 :
Explanations: [upper right] a key to the numbers 1 to 4 :

Ver Claeringh.
1. De Lande of vlacktes tussen de omtrek v: het rood waeter lack is nuwd aen gecoght Land voor de Edele Hoogh en grood aghtbaere Heere BewindHebbere van de neederlandse oostindiese Comp:e is alle te saeme goed bouwLand.
2. Het Land met as blaeuw om trocke Hoord nogh aen den Inlander en is alle te saeme hoogh rugigh [ruig] Land.
3. De twee eijlande balkienij en xifinij sijn mee wel met rood om trocke uijd reede. soo se v: eenigh nud waere mee wel aen de Edele maedschappij souwde conne werde getrocken door dien se genoegsaem onder de coop v: hed caffeles [kavels?] dal souw mooge werden getrocken maer sijn v: wijnigh nud en nied dan voor hooge reeve en verdroncke eijlande te stelle.
4. De blaeuwe geteekende hutjes sijn neegerijs v: groote Capitijne en de roode hutjes v: Clijne Capitijns.

Op deze overzichtskaart, waarvoor waarschijnlijk Jacob de Bucquoijs kaart op blad 357 boven als voorbeeld diende, en op de deelkaart op het volgende blad boven geeft opperhoofd Jan de Koninck een gedetailleerd beeld van de VOC-bezittingen rond de Delagoabaai in 1726. De recent door hem bijgekochte stukken land zijn aangegeven met een rode lijn en de Nederlandse driekleur. Hij had tevens houten VOC-bakens bij de riviermondingen laten plaatsen en wilde deze vervangen door exemplaren van steen, maar deze werden niet geleverd van de Kaap. Bij de 'neegerije' of dorpen geeft hij aan welke 'capiteins' daar van meer of minder belang waren: de blauwe zijn van 'groote Capiteine', de 'roode hutjes v: Clijne Capiteins'. De compagniespost zelf had intussen een kleine uitbreiding gekregen; vergelijk blad 368. Het rood omkaderde 'eijland xifinij of portugeese ouwe besetting', dus de Portugese post die in 1692 werd verlaten, is ingetekend ten noordoosten van de post, met ten noorden daarvan 'T. Eijland Balkienij' en 'de Vondelingh'. De naam 'Engelse revier' wijst erop dat ook de Britten regelmatig de Delagoabaai aandeden. Het eiland aan de zuidoostkant van de baai noemt De Koninck 'Sta. Maria off Jaco' (Inhaca), met erboven het 'Olijfands Eijland'. De lange rood omlijnde strook grond in het zuidwesten heet 's' Koninckx vlakte', met de beschrijving 'deese vlacktes of een valleije Loopen nogh vrij verder de revier Langs t. Land […] weete diens stuijtingh nogh niet dogh hoord daer meer bij'. Naast de 'Roode hoek' ligt het rood omlijnde compagniesgebied met het 'Ford', een paar kleine bijgebouwen en de 'Comp. tuijn'.

On this overview, for which Jacob de Bucquoij's map on sheet 357 above probably served as model, and on the section map on the following sheet top, head of post Jan de Koninck gives a detailed picture of the VOC possessions around Delagoa Bay in 1726. The additional pieces of land he had recently acquired are shown with a red line and the Dutch tricolour. He had also had wooden VOC markers placed at the river mouths and wanted to replace them with stone, but these were not supplied from the Cape. At the *neegerije* or villages he shows which *capiteins* or headmen there were of greater or lesser importance: the blue ones are of *groote Capiteine* (major village heads) and the *roode hutjes v: Clijne Capiteins* (red huts are of lesser heads). The Company post itself had meanwhile undergone a small extension; compare sheet 368. Circled with red, the 'island of Xifinij or the old Portuguese establishment', that is the Portuguese post abandoned in 1692, is drawn to the north-east of the settlement, with to the north of it the islands of *Balkienij* and de *Vondelingh* (the Foundling) The name *Engelse revier* shows that the British also regularly called at Delagoa Bay. De Koninck names the island on the south-eastern side of the bay *Sta. Maria off Jaco* (Inhaca), with above it *Olijfands Eijland*. The long strip of land outlined with red in the south-west is called 'the King's flats', with the explanation 'these flats or a valley Run some distance further Along the river […] do not yet know the edge of the land, but more belongs to it'. Alongside the *Roode hoek* is the Company's area circled in red with the fort, a few small outhouses and the Company's garden.

blad 361 boven / sheet 361 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 203.

In R:o de Lagoa de 8 decemb:r 1726 J. de Konink :
At Rio de Lagoa on the 8th of December 1726 J. de Konink :

Caert van / s. Comp:s nuw aengecoght Land / aen R:o de Lagoa.

Map of / the Company's newly acquired Land / at Rio de Lagoa.

Schaalstok van een duijtse meijl v: 15 In een graed = [ca. 1 : 44.400].
Scale-bar of *een duijtse meijl v: 15 In een graed* = [approximately 1 : 44,400].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 65,5 x 96,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 65.5 x 96.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

Verklaringen: [rechtsboven] een legenda bij de nummers 1 t/m 3 :
Explanations: [upper right] a key to the numbers 1 to 3 :

Verklaeringh.
1. Met rood waeter Lack om trocke is t Land v: de vereenigde neederLandse oostindies Comp:e.
2. Dat met asblauw om trocke hoord nogh aen de Inlander.
3. De blaeuwe huijsjes sijn groote Capitijns en de roode huijsjes Clijne Captijns.

Jan de Koninckx kaart van alleen de compagniespost Rio de Lagoa en directe omgeving, in feite een detail op grotere schaal van zijn kaart op blad 360, geeft eveneens de door hem aangekochte gebieden weer.

Jan de Koninck's map of just the Company post of Rio de Lagoa and its immediate surroundings, in fact a detail to a larger scale of his map on sheet 360, likewise shows the areas he had acquired.

blad 361 onder / sheet 361 below:

Nationaal Archief, 4.VEL 204.

Jan Brinkman 30 July 1737 […] fec :

Baaij de Lagoa.

Delagoa Bay.

Schaalstok van 4 Duijtsche Mylen 15 Voor Een Graedt = [ca. 1 : 168.400].
Scale-bar of *4 Duijtsche Mylen 15 Voor Een Graedt* = [approximately 1 : 168,400].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 42,5 x 55 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 42.5 x 55 cm.

Oriëntatie: het noorden is links.
Orientation: north is left.

Toen deze verder onbekende Jan Brinkman in 1737 zijn kaart van de Delagoabaai tekende, was de compagniespost al zeven jaar opgeheven. Hij geeft nog wel de vroegere locatie ervan aan als 'Noort hoek van de E Comp:s post'. Verder lijkt hij in hoofdzaak de overzichtskaarten van Jacob de Bucquoij en Jan de Koninck (bladen 357 boven en 360) te hebben gevolgd.

When this otherwise unknown Jan Brinkman drew his map of Delagoa Bay in 1737, the Company post had already been closed for seven years. He still shows its former location as *Noort hoek van de E Comp:s post* (Northern side of the Hon. Company's post). Otherwise he seems in the main to have followed the situation maps by Jacob de Bucquoij and Jan de Koninck (sheets 357 above and 360).

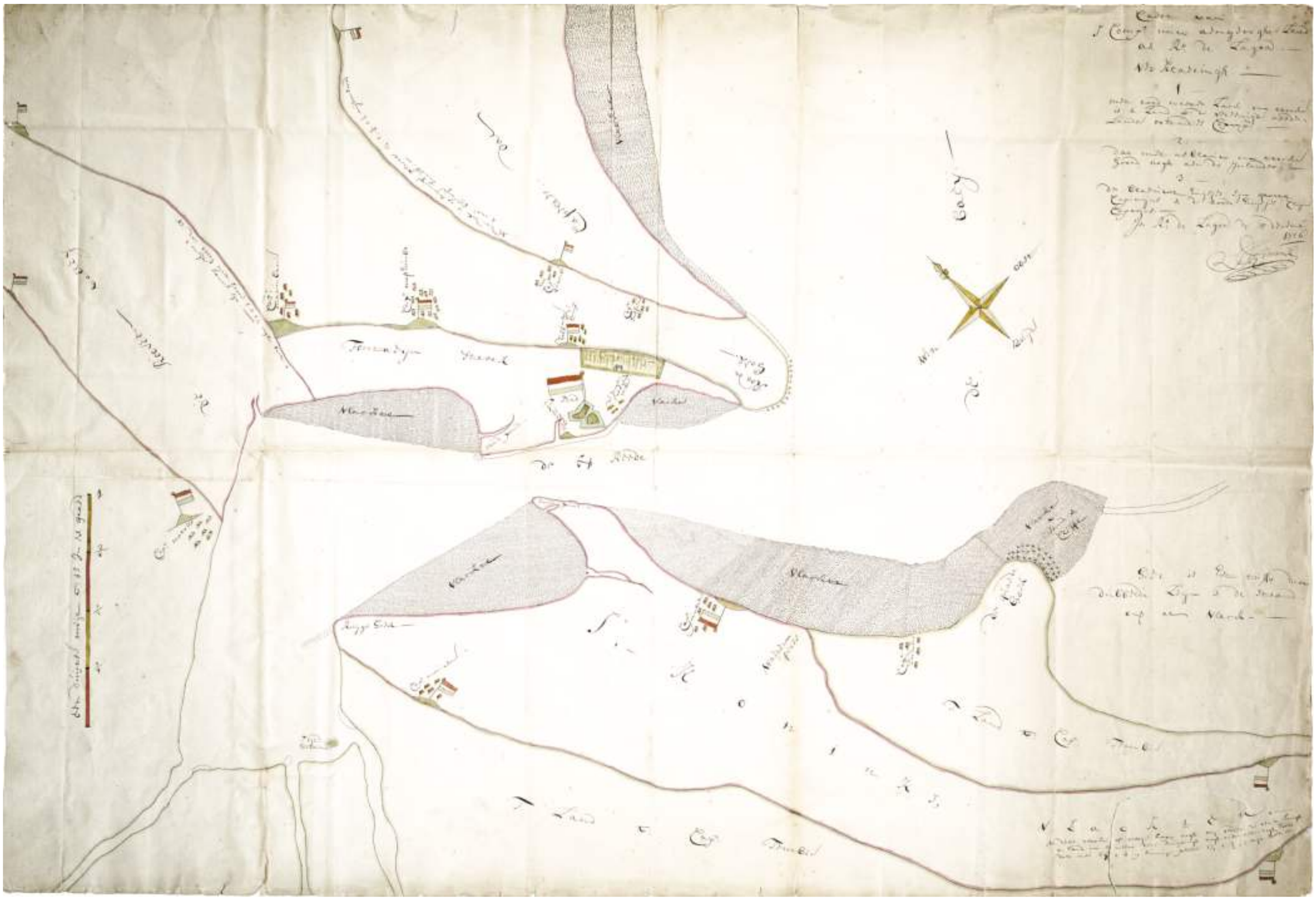

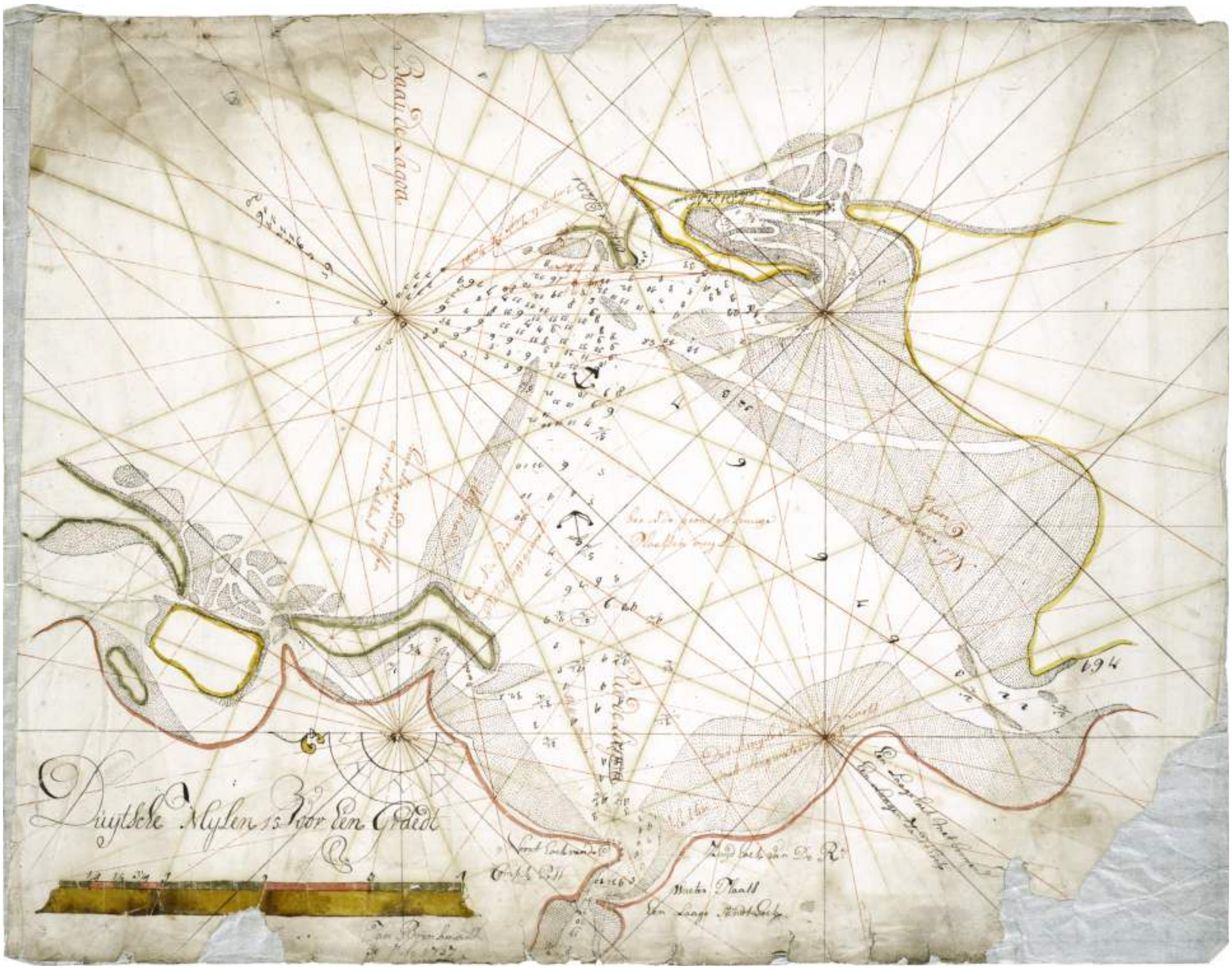
Druytsche Mylen is voor een Graedt
194

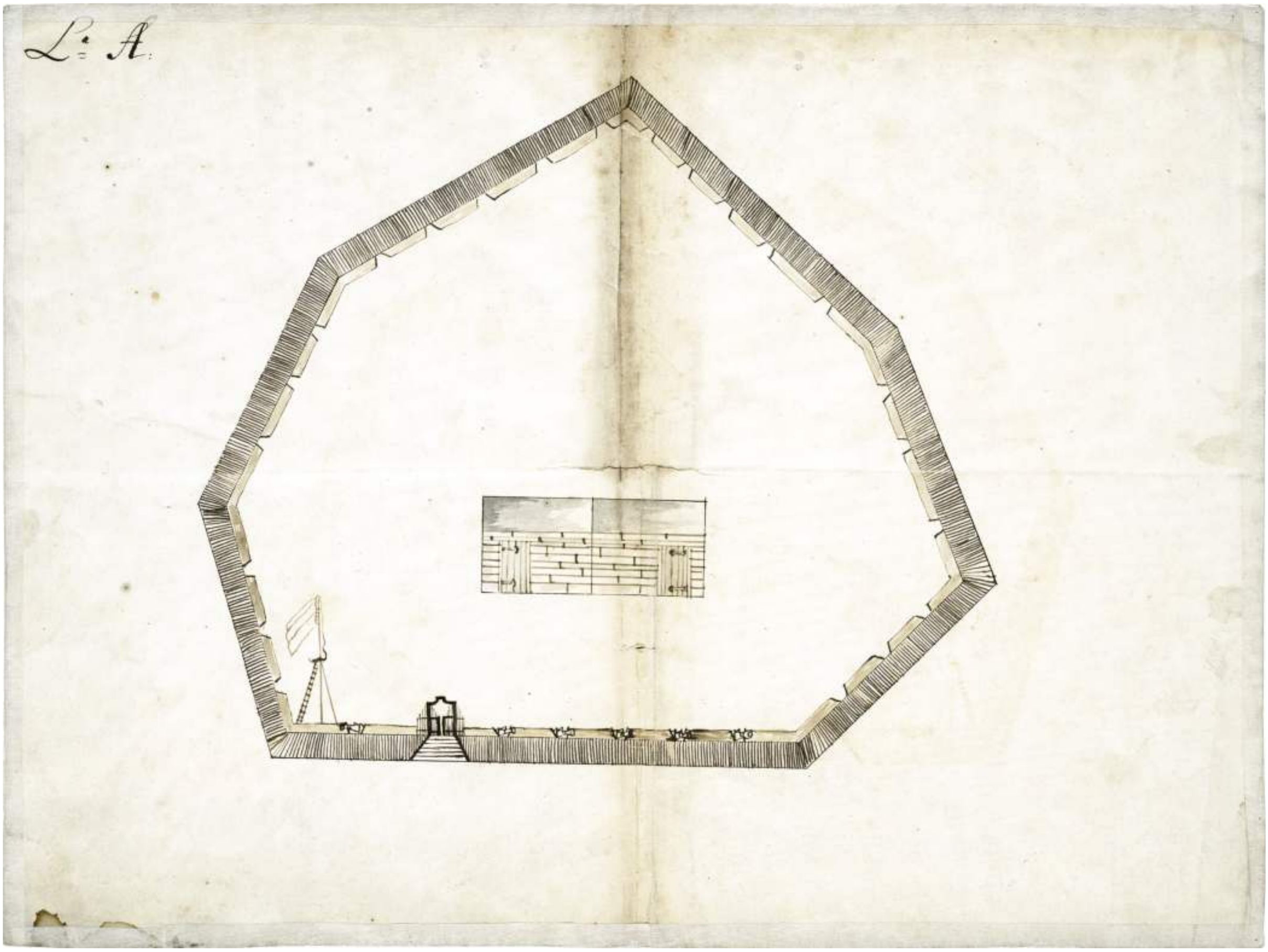

blad 362 boven / sheet 362 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 853a.

[Jacob de Bucquoij, 1721] :

L:a A: [Plattegrond van de compagniespost Rio de Lagoa].

L:a A: [Plan of the Company's post Rio de Lagoa].

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 34,5 x 46,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 34.5 x 46.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

De opeenvolgende plattegronden in opstand van Rio de Lagoa op de bladen 362-365 door Jacob de Bucquoij (waarvan de eerste drie steeds in twee vrijwel identieke versies) illustreren de diverse stadia van de totstandkoming van de compagniespost in 1721. De als eerste gebouwde houten loods (zie ook de bladen 358-359 boven) werd omgeven met een houten palissade in een onregelmatige zevenhoek, die waarschijnlijk de contouren van de heuvel volgde en aan alle zijden met geschut was bezet. Eén enkele poort gaf toegang tot de binnenruimte, waarvan na de plaatsing van de loods eerst de noordoostelijke kant (blad 363) en vervolgens ook de overige delen bebouwd werden (blad 364). De loods zelf werd nadien vernieuwd en uitgebreid met een tweede, evenwijdig gebouw aan de binnenzijde. Het uiteindelijke aanzicht en de indeling van het gesloten geheel dat aldus ontstond is weergegeven op de tekening op blad 365. In de loods verbleven in eerste instantie in het linkerdeel het opperhoofd, de secunde, het hoofd der militie, de assisten en de bottelier. Bovendien fungeerde deze ruimte als pakhuis. Het rechterdeel was bestemd voor de militairen en het ambachtsvolk.

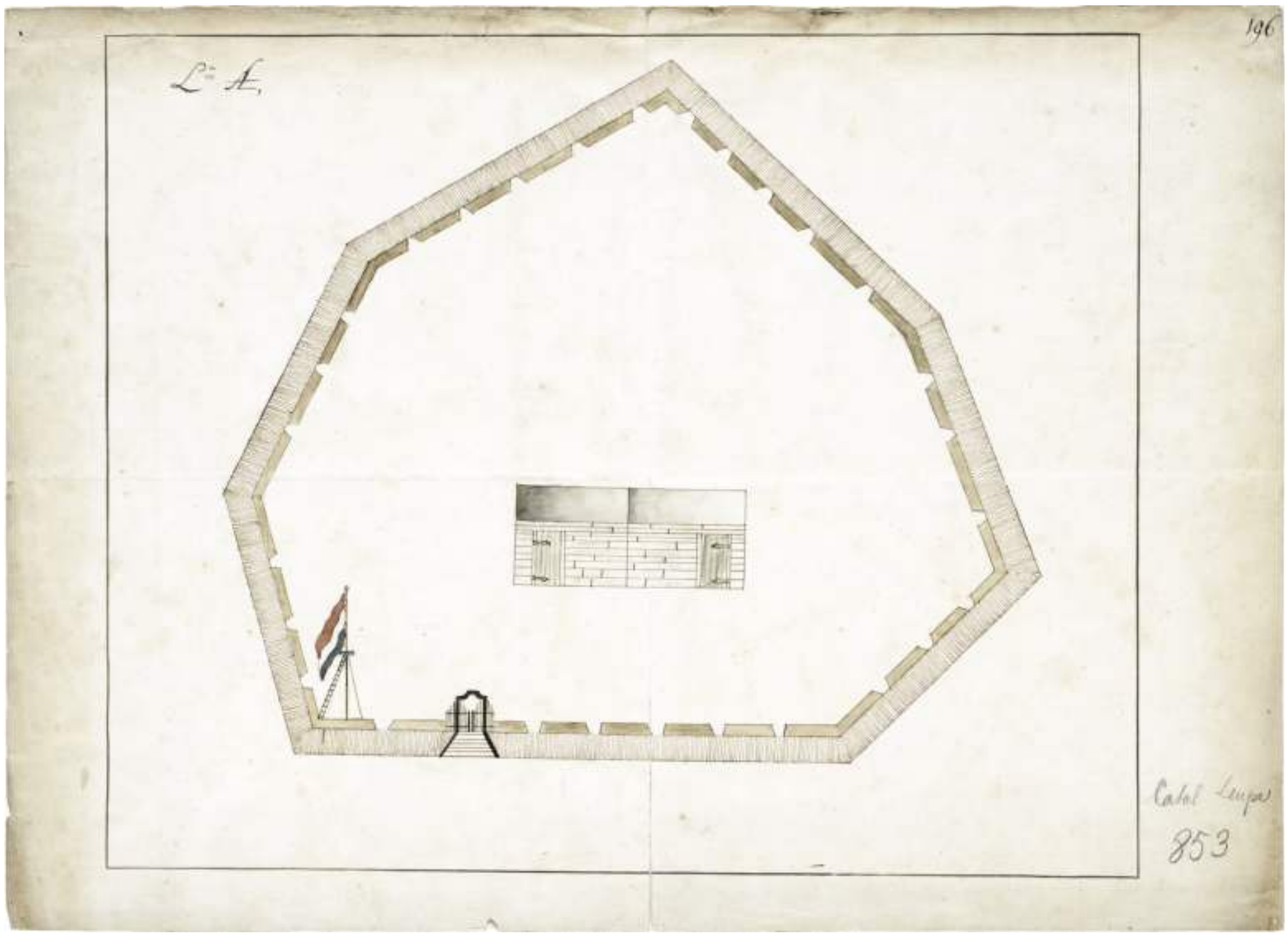

The successive elevation plans of Rio de Lagoa on sheets 362-365 by Jacob de Bucquoij (of which the first three are each shown in two almost identical versions) illustrate the various stages in the establishment of the Company post in 1721. The wooden shed built first (see also sheets 358-359 above) was surrounded with a wooden palisade in an irregular seven-sided form, which probably followed the contours of the hill and was defended with cannon on all sides. One single gate provided access into the inner grounds, of which, after the shed had been placed, first the north-eastern side (sheet 363) and then the remaining parts were built on (sheet 364). After that the shed itself was renovated and extended with a second, parallel building on the inner side. The ultimate view and the subdivision of the completed stronghold is to be seen in the drawing on sheet 365. In the first instance in the shed in the left-hand section there lived the head of post, his deputy, the head of the militia, the assistants and the steward. Furthermore this area served as a warehouse. The right-hand section was intended for the soldiers and the craftsmen.

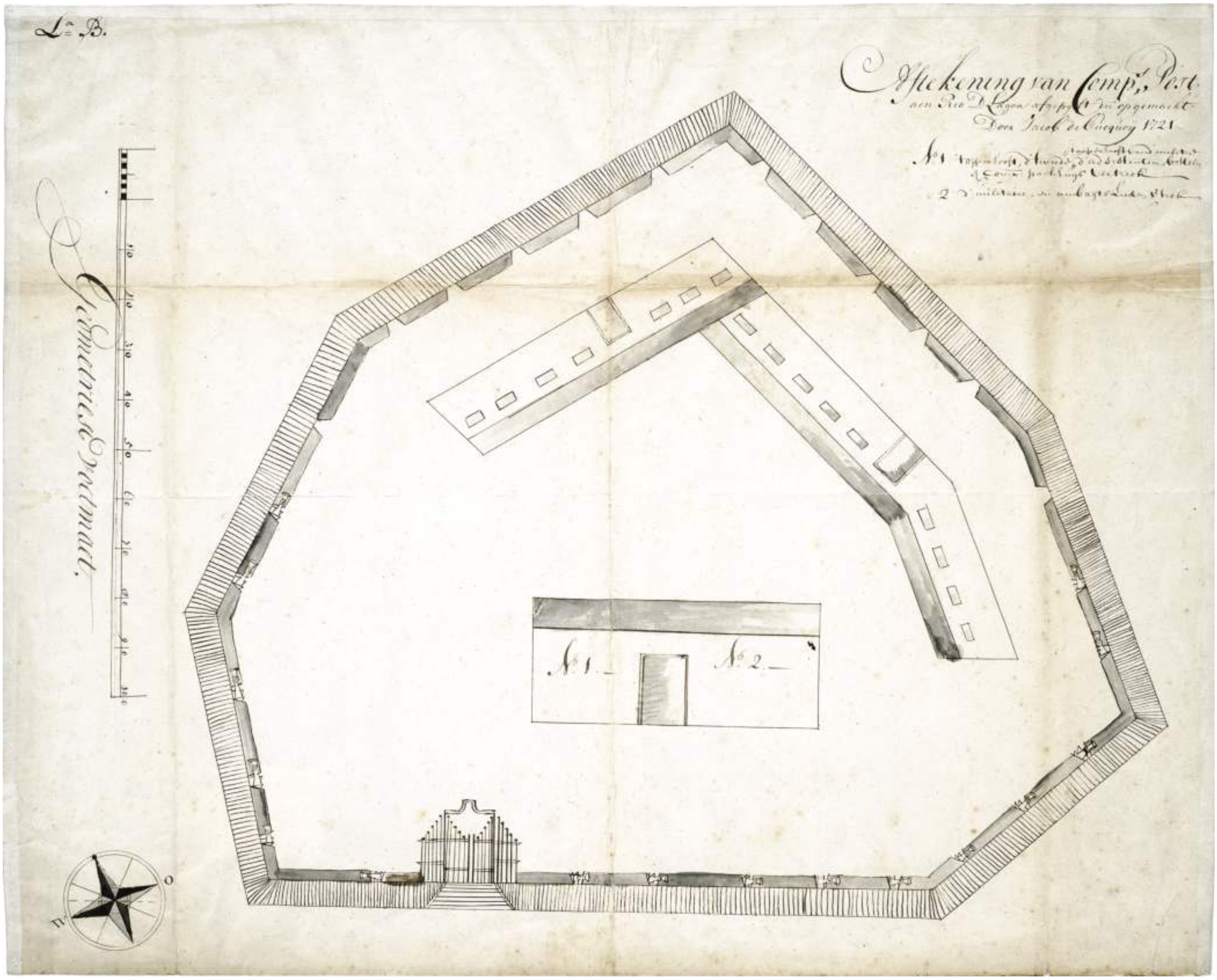

blad 362 onder / sheet 362 below:

Nationaal Archief, 4.VEL 853B.

[Jacob de Bucquoij, 1721] :

L:a A, [Plattegrond van de compagniespost Rio de Lagoa].

L:a A, [Plan of the Company's post Rio de Lagoa].

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 33,5 x 45,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 33.5 x 45.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

blad 363 boven / sheet 363 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 854.

Afgepylt en opgemaekt Door Jacob de Bucquoij 1721 :
Surveyed and drawn By Jacob de Bucquoij 1721 :

L:a B. / Aftekening van Comp:s Post / aan Rio D Lagoa.

L:a B. / Depiction of the Company's Post / at Rio de Lagoa.

Schaalstok van 110 Geometriese voetmaet = [ca. 1 : 130].
Scale-bar of *110 Geometriese voetmaet* =
[approximately 1 : 130].

1 kaart : ms op papier, 50 x 61 cm.
1 map : ms on paper, 50 x 61 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

Verklaringen: [rechtsboven] een legenda bij de nummers 1 t/m 2 :
Explanations: [upper right] a key to the numbers 1 to 2 :

N:o 1. 'T Opperhooft, d'tweede, 't opperhooft van d'militie, d'adsistenten, bottelier en Comp: packhuijs vertreck.
N:o 2. D'Militaire, en ambagts Lieden vertrek.

Bijschriften: pag. 365 / Captions: p. 365

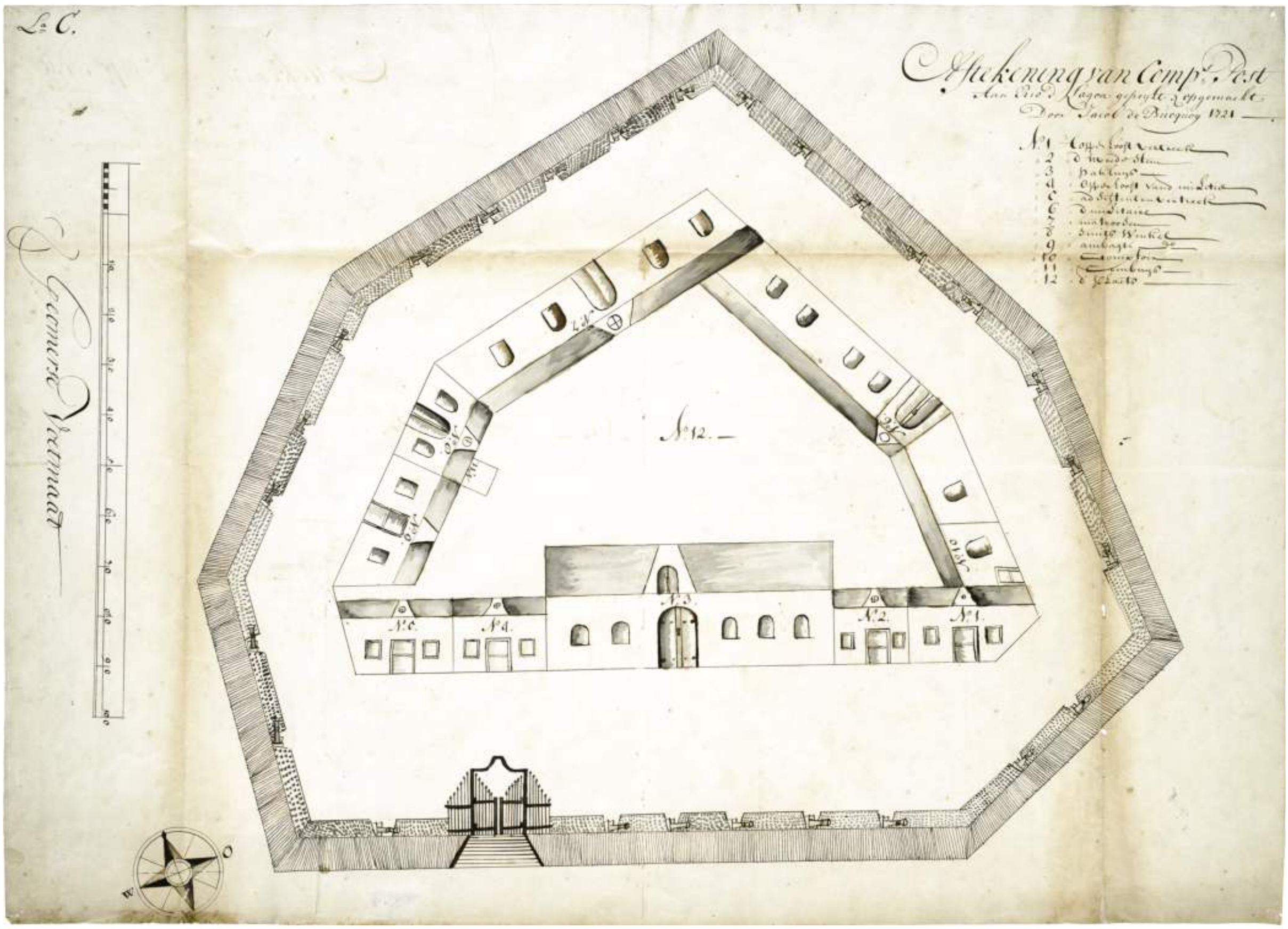
Afteekeninge van Compt. Fort aan Rio d'Lagoa gepuyld en opgemaakt Door J. P. de Bruijn 1721
Nº 1. Copperhoff verbrandt
2. d'tweede stem
3. Packhuijs
4. opper hoff van de Militairen
5. assistenten verbrandt
6. d'militairen
7. matroosen
8. smits Winckel
9. Ambagts Dn
10. Comptoir
11. Combuijs
12. d'Plaats
Nº 12.
Nº 6.
Nº 5.
Nº 4.
Nº 3.
Nº 2.
Nº 1.
Schaal Voetmaat

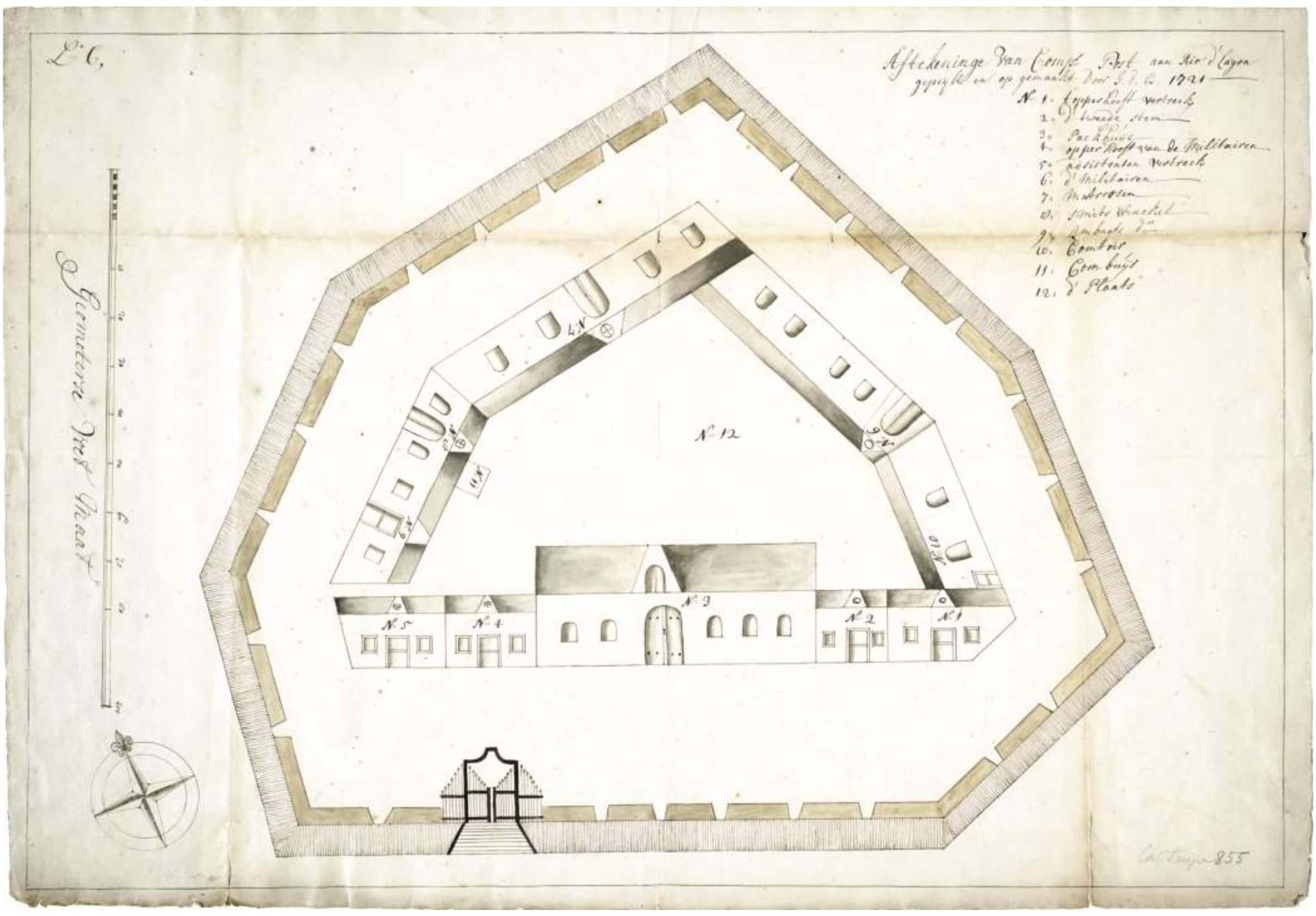
Afteekeninge Van Comps Fort aan Rio d'Lagoa gepuyld en opgemaakt Door J. P. de 1721
Nº 1. Copperhoff verbrandt
2. d'tweede stem
3. Packhuijs
4. opper hoff van de Militairen
5. assistenten verbrandt
6. d'militairen
7. matroosen
8. smits Winckel
9. Ambagts Dn
10. Comptoir
11. Combuijs
12. d'Plaats
Nº 12
Nº 5
Nº 4
Nº 3
Nº 2
Nº 1
Schaal Voet maat

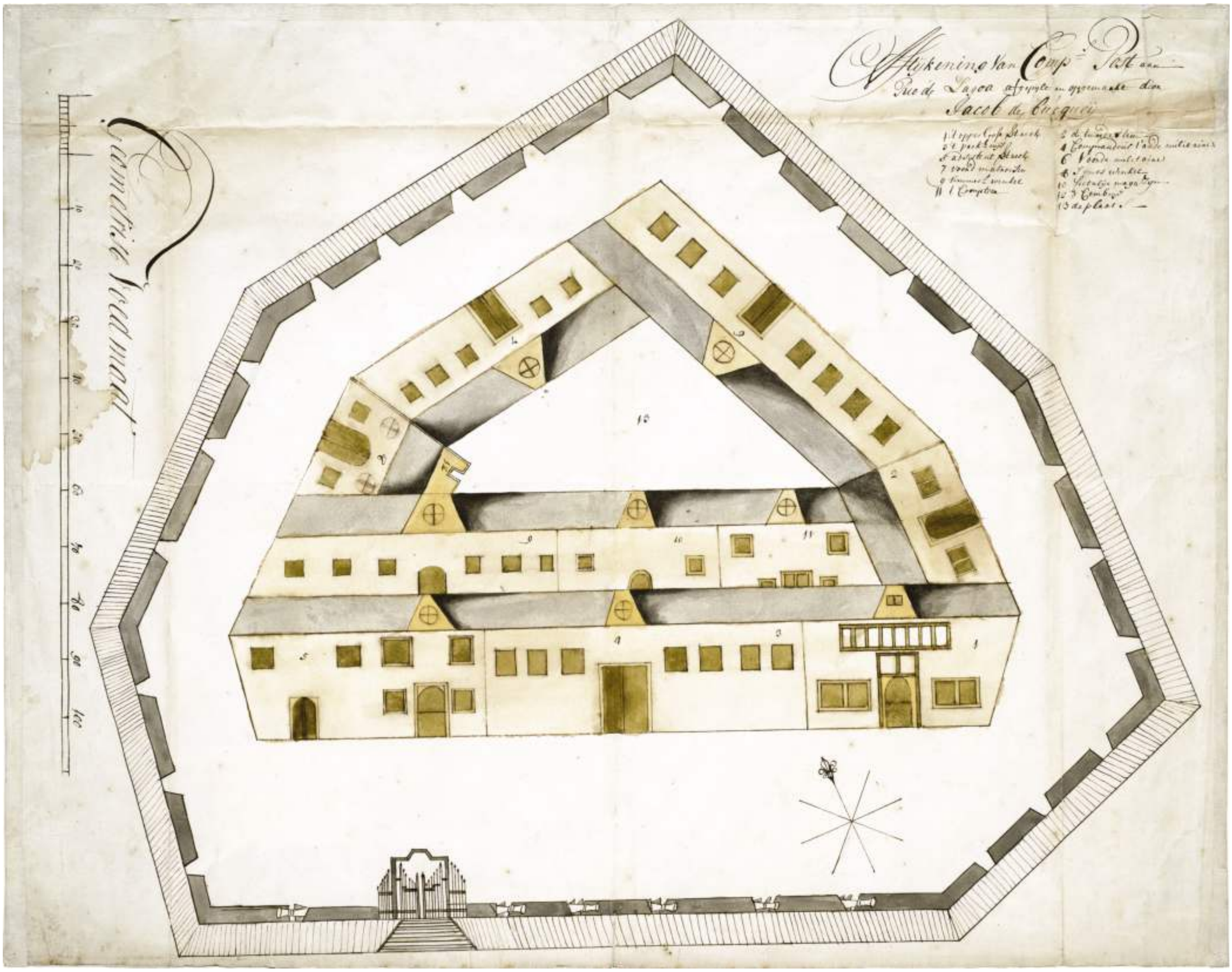

blad 363 onder / sheet 363 below:

Nationaal Archief, 4.VEL 856a.

Afgepeijlt en op gemaakt Door J. B. 1721 :
Surveyed and drawn By J. B. 1721 :

L:a B, / Aftekeninge van Comp:s Post / aan Rio d' Lagoa.

L:a B, / Depiction of the Company's Post / at Rio de Lagoa.

Schaalstok van 110 Geometrise voetmaat = [ca. 1 : 140].
Scale-bar of *110 Geometrise voetmaat* =
[approximately 1 : 140].

1 kaart : ms op papier, 44 x 56 cm.
1 map : ms on paper, 44 x 56 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

Verklaringen: [rechtsboven] een legenda bij de nummers 1 en 2 :
Explanations: [upper right] a key to the numbers 1 and 2 :

N:o 1. 'T Opperhooft, d'tweede, 't opperhooft vande militie, en Comps packhuijs vertreck.
N:o 2. D'Militaire, en ambaghts vertreck.

blad 364 boven / sheet 364 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 855b.

Gepeylt en opgemaekt Door Jacob de Bucquoij 1721 :
Surveyed and drawn By Jacob de Bucquoij 1721 :

L:a C, / Aftekening van Comp:s Post aan Rio d Lagoa.

L:a C, / Depiction of the Company's Post at Rio de Lagoa.

Schaalstok van 100 Geomerse voetmaat = [ca. 1 : 130].
Scale-bar of *100 Geomerse voetmaat* =
[approximately 1 : 130].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 46,5 x 65,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 46.5 x 65.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

Verklaringen: [rechtsboven] een legenda bij de nummers 1 t/m 12 :
Explanations: [upper right] a key to the numbers 1 to 12 :

N: 1. 'T Opperhooft vertreck.
2. D Tweede Stem.
3. Pakhuys.
4. Opperhooft vand militie.
5. Adsistentenvertreck.
6. D Militairen.
7. Matroosen.
8. Smits Winkel.
9. Ambagts d:o.
10. Comptoir.
11. Combuys.
12. D' Plaets.

blad 364 onder / sheet 364 below:

Nationaal Archief, 4.VEL 855a.

Gepeijlt en op gemaakt Door J. d. B., 1721 :
Surveyed and drawn By J. d. B., 1721 :

L:a C, / Aftekeninge van Comp:s Post aan Rio d' Lagoa.

L:a C, / Depiction of the Company's Post at Rio de Lagoa.

Schaalstok van 100 Geometerse voet Maat = [ca. 1 : 125].
Scale-bar of *100 Geometerse voet Maat* =
[approximately 1 : 125].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 47 x 69 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 47 x 69 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

Verklaringen: [rechtsboven] een legenda bij de nummers 1 t/m 12 :
Explanations: [upper right] a key to the numbers 1 to 12 :

N: 1. 'T Opperhooft vertreck.
2. D'Tweede stem.
3. Packhuijs.
4. Opperhooft van de Militairen.
5. Adsistenten vertreck.
6. D' Militairen.
7. Matroosen.
8. Smits Winckel.
9. Ambagts d:o.
10. Comtoir.
11. Combuijs.
12. D' Plaats.

blad / sheet 365:

Nationaal Archief, 4.VEL 856b.

Afgepylt en opgemaakt door Jacob de bucquoij, [1721] :
Surveyed and drawn by Jacob de Bucquoij, [1721] :

Aftijkening van Comp:s Post aan / Rio de Lagoa.

Depiction of the Company's Post at / Rio de Lagoa.

Schaalstok van 100 Geometrise Voedmaat = [ca. 1 : 125].
Scale-bar of *100 Geometrise Voedmaat* =
[approximately 1 : 125].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 43,5 x 55,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 43.5 x 55.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

Verklaringen: [rechtsboven] een legenda bij de nummers 1 t/m 13 :
Explanations: [upper right] a key to the numbers 1 to 13 :

1. 'T Opperhooft vertreck.
2. De tweede stem.
3. 'T Packhuijs.
4. Commandeur Vande militairen.
5. Adsistent vertreck.
6. Voorde militaire.
7. Voord matroosen.
8. Smits winkel.
9. Timmer:s winkel.
10. Fictalije magazyn.
11. T Comptoor.
12. D Combuijs.
13. De plaats.

Deze plattegrond vervaardigde Jacob de Bucquoij waarschijnlijk eind 1721 of begin 1722, kort voordat de loge in 1722 door kapers werd geplunderd en de palissade uit de grond getrokken en meegenomen. Nadien werd de post hersteld en in 1726 ontwierp de ingenieur Samuel Augier een geheel nieuw fort in zowel een uitgebreide als een vereenvoudigde variant, die echter geen van beide zouden worden uitgevoerd. Zie de bladen 366-367.

Jacob de Bucquoij probably made this ground-plan at the end of 1721 or the beginning of 1722, shortly before the lodge was plundered by privateers and the palisade uprooted and taken away. After that the post was restored and in 1726 the engineer Samuel Augier designed a completely new fort in both an extended and a simplified variant, but neither of these were implemented. See sheets 366-367.

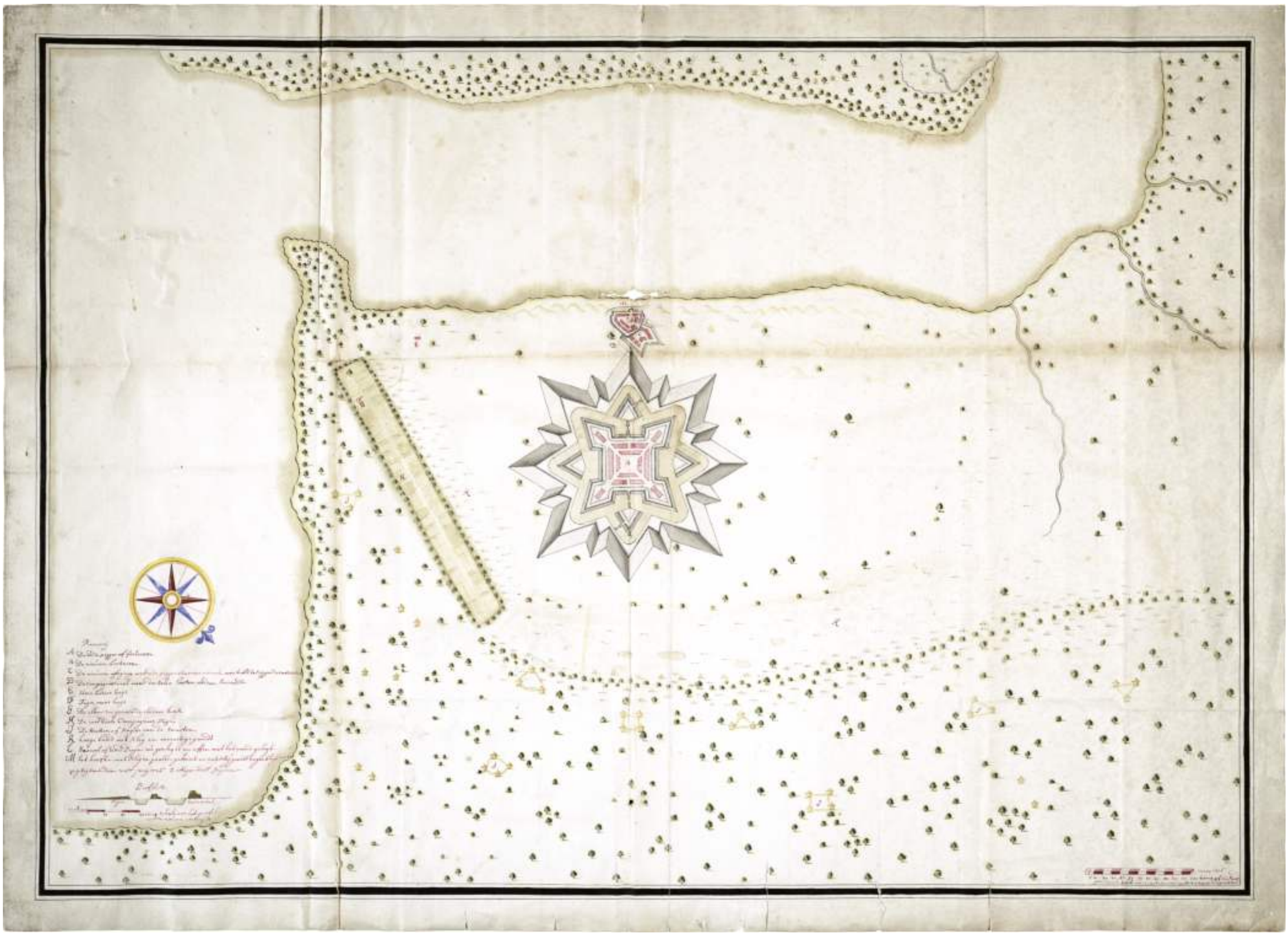

blad / sheet 366:

Nationaal Archief, 4.VEL 857a.

Opgeteijkent den 22ten junij 1726 S. Augier ordi:ris Ingenieur :
Drawn on the 22d of June 1726 S. Augier ordinary Engineer :

[Kaart van Rio de Lagoa met een ontwerp voor een nieuw fort].

[Map of Rio de Lagoa with a design for a new fort].

[profiel / profile]

Profil: B. Ligne horisontal.
Profiel: B. Horizontale lijn.
Profile: B. Horizontal line.

Schaalstok van 120 toises of 60 Rijnd roed = [ca. 1 : 3.870] ;
[profiel] 40 toises = [ca. 1 : 1.930].
Scale-bar of *120 toises of 60 Rijnd roed* =
[approximately 1 : 3,870] ;
[profile] *40 toises* = [approximately 1 : 1,930].

1 kaart + 1 profiel : ms op papier, gekleurd, 53 x 72 cm.
1 map + 1 profile : ms on paper, coloured, 53 x 72 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

Verklaringen: [linksonder] een legenda bij de letters A t/m M :
Explanations: [lower left] a key to the letters A to M :

Renvoij.
A. De oude pagger of forteresse.
B. De nieuwe forteresse.
C. De nieuwe uijtleginge van t'oude pagger omme meer ruimte voor t volk te krijgen dat notsakelec is.
D. De Compagniescraal waar derselve beesten worden bewaardt.
E. Steenbakers huijs.
F. Tuijn mans huijs.
G. De alhier soo genamde rooden hoek.
H. De wel Edele Compagnies Tuijn.
I. De Hutten of Kagies van de swarten.
K. Laage Land met Kleij en morastige grondt.
L. Heuwel of sand Duijn nu gesleght en effen met het grond gelegt.
M. Het hooftie met kleijne paalen geheint en met kleij gevult teegent hogh water.

De ingenieur Samuel Augier vertrok in 1726 samen met het nieuwe opperhoofd Jan de Koninck naar Rio de Lagoa. Voor de verbetering van de defensie maakte hij een ontwerp voor een groot nieuw fort op een vierkant grondplan met hoekbastions, compleet met vier ravelijnen en geheel omgeven door contregardes. Aan de Kaap zou dit zeker niet hebben misstaan, maar voor deze noodlijdende post was het veel te ambitieus; zie ook Augiers detailplattegrond op blad 367 boven. Wel gerealiseerd werd een kleine noodzakelijke uitbreiding (C) van de bestaande versterking, die intussen tot Fort Lijdsaamheijd omgedoopt was.

In 1726 the engineer Samuel Augier set out for Rio de Lagoa with the new head, Jan de Koninck. In order to improve the defences, he made a design for a large new fort on a square ground-plan with corner bastions, complete with four ravelins and entirely surrounded by contregardes. At the Cape this would certainly not have been out of place, but for this destitute post it was much too ambitious; see also Augier's detail ground-plan on sheet 367 above. However, a small essential expansion (C) of the existing fortification was made, which in the meantime was given the new name of Fort Lijdsaamheijd (Fort Resignation).

blad 367 boven / sheet 367 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 857b.

[Samuel Augier, 1726] :

[Ontwerpplan voor een nieuw fort aan Rio de Lagoa].

[Project plan for a new fort at Rio de Lagoa].

[profiel / profile]

Profil van de Vestingh ligne Horisontaal.
Profile of the Fortress Horizontal line.

Schaalstok van 60 toises = [ca. 1 : 1.915].
Scale-bar of *60 toises* = [approximately 1 : 1,915].

1 kaart + 1 profiel : ms op papier, gekleurd, 28 x 45,5 cm.
1 map + 1 profile : ms on paper, coloured, 28 x 45.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

blad 367 onder / sheet 367 below:

Nationaal Archief, 4.VEL 858.

Fecit S. Augier, 1726 :

[Ontwerpplan voor een nieuw fort aan Rio de Lagoa].

[Project plan for a new fort at Rio de Lagoa].

Schaalstok van 70 toises of 35 Rynlandse Roeden = [ca. 1 : 1.805].
Scale-bar of *70 toises of 35 Rynlandse Roeden* = [approximately 1 : 1,805].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 32 x 44 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 32 x 44 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

Verklaringen: [linksonder] een legenda bij de letters A en B :
Explanations: [lower left] a key to the letters A and B :

Renvoy.
A. Oude vesting.
B. Nieuwe vesting.

Augiers tweede, sterk vereenvoudigde ontwerp voor een nieuw fort aan de Rio de Lagoa, waarin een deel van de bestaande post in gewijzigde vorm gehandhaafd zou blijven, is evenmin uitgevoerd. De uiteindelijke plattegrond van Fort Lijdsaamheijd na de genoemde kleine uitbreiding (zie de kaart op blad 366) is door Augier met de indeling in detail weergegeven op blad 368. In deze vorm zou de post blijven bestaan tot de opheffing en volledige ontmanteling in 1730.

Augier's second, much simplified design for a new fort on the Rio de Lagoa, in which part of the existing post would be kept but in a changed form, was not carried out either. His ultimate ground-plan of Fort Lijdsaamheijd after the small extension (see the map on sheet 366) is to be seen with details of the lay-out on sheet 368. The post would continue to exist in this form until it was closed and completely dismantled in 1730.

75

Profil van de Vestingh

ligne Horizontal

857 x

A

B

Renvoy

A oude vesting B nieuwe vesting

fecit S. Augier 1725

A
B
C
D
E
F
G
H
I
K
L
M
N
O
O
O
A
B
C
D
E
F
G
H
I
K
L
A
B
C
D
E
F
G
H
I
K
L

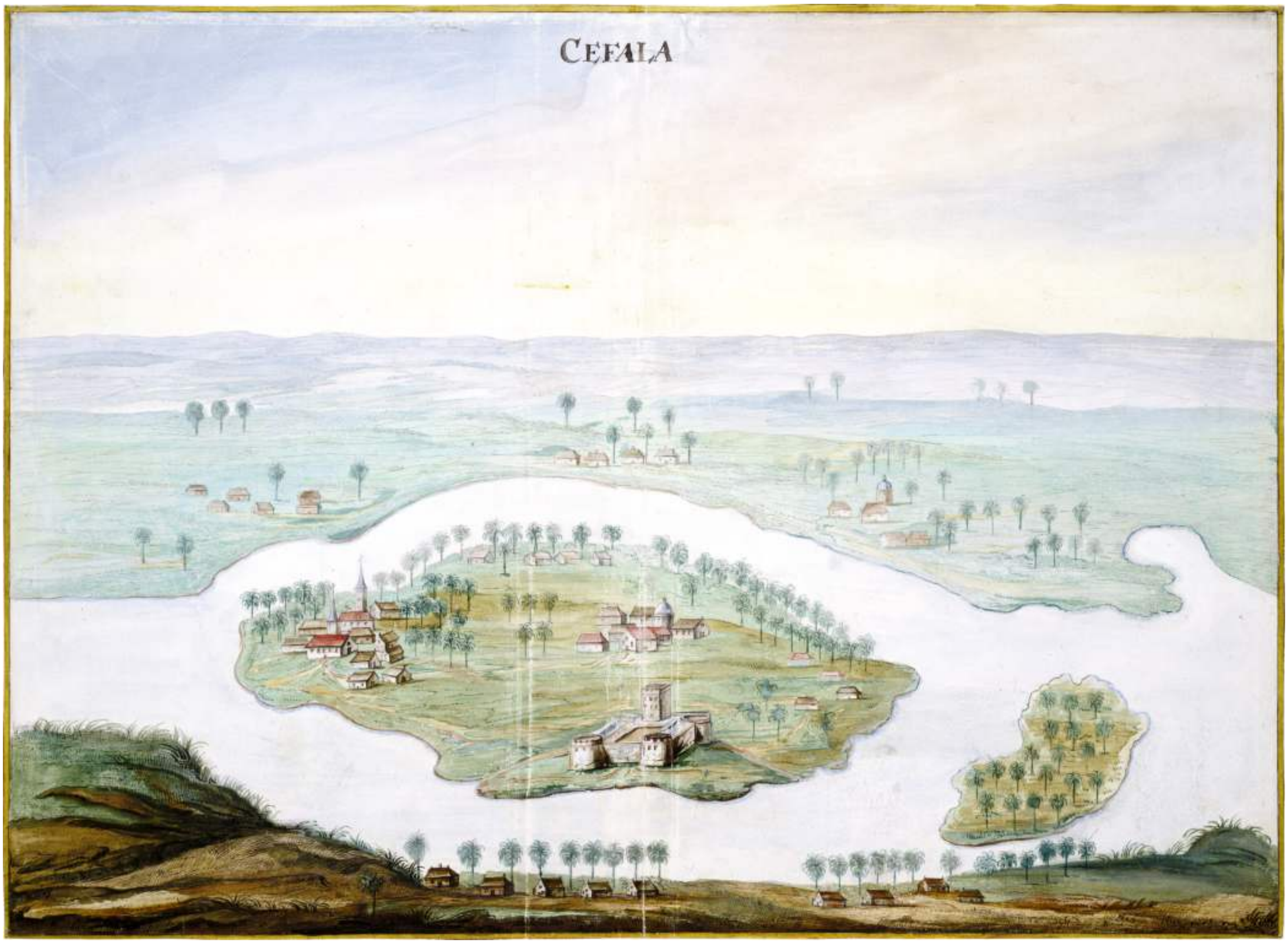

blad 368 boven / sheet 368 above:

NATIONAAL ARCHIEF, 4.VEL 859A.

S. Augier, 1726 :

[PLATTEGROND VAN HET VERGROTE FORT LIJDSAAMHEIJD].

[PLAN OF THE ENLARGED FORT LIJDSAAMHEIJD].

Schaalstok van 50 toises = [ca. 1 : 895].
Scale-bar of *50 toises* = [approximately 1 : 895].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 32 x 46 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 32 x 46 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

Verklaringen: [linksboven] een legenda bij de letters A t/m O :
Explanations: [upper left] a key to the letters A to O :

A. Oude vesting of pagger.
B. Nieuwe uijtlegging omme ruijmt voortvolk te winnen.
C. Een huijvel afgeslegt.
D. Nieuwe borstweering die in de tijt van de Heer capel is gemakt.
E. Oude borstweering van drie voet maar dik en van binnen 3½ voet hoog.
F. Huijsen en baracquen van stroo en Riet en planken gemakt.
G. Steenbakers huijs.
H. Tuinmans huijs.
I. Een Kleijn hooft met kleijne paalen geheint omme met hoog water te stuijten
K. De wel Edelle Compagnies tuijn.
L. De Roode hoek.
M. De nieuwe baraquen die der staan gemakt te werden.
N. De Kruijt magasijn.
O. Compagnies Kraal.

blad 368 onder / sheet 368 below:

NATIONAAL ARCHIEF, 4.VEL 859B.

[Samuel Augier, 1726] :

[PLATTEGROND VAN HET VERGROTE FORT LIJDSAAMHEIJD].

[PLAN OF THE ENLARGED FORT LIJDSAAMHEIJD].

Schaalstok van 50 toises = [ca. 1 : 895].
Scale-bar of *50 toises* = [approximately 1 : 895].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 32 x 50 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 32 x 50 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

Verklaringen: [rechtsonder] een legenda voor de letters A t/m L :
Explanations: [lower right] a key to the letters A to L :

A. De oude vestig of pagger.
B. De nieuwe uijt legging om ruijmt voort volk te bekomen.
C. Baracques en andere huijsen.
D. Baracquen van de nieuwe uijtlegging.
E. Kruijt Magazijn.
F. De Wel Edele Compagnies Craal.
G. De soo genaamde Rooden hoek.
H. Steen bakkers huijs.
I. Thuijn mans huijs.
K. De Wel Edele Compagnies thuijn.
L. Heuvel af geslegt omme effen grondt te krijgen voor het vlank.

blad / sheet 369:

NATIONAAL ARCHIEF, 4.VELH 619.46.

[Johannes Vingboons, ca. / c. 1665] :

CEFALA.

SOFALA.

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart met aanzicht in vogelvluchtperspectief : ms op papier, gekleurd, 40 x 62 cm.
1 map in bird's-eye perspective : ms on paper, coloured, 40 x 62 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Sofala. Deze kaart in vogelvluchtperspectief van de Portugese vestiging in 'Cefala' (Sofala, Nova Sofala), nabij de huidige havenstad Beira, kopieerde Vingboons naar plaat 53 van het in 1572 in Keulen door Georg Braun uitgegeven eerste deel van zijn *Civitates orbis terrarum*. De graveur Franz Hogenberg werkte hier naar een onbekende oudere Portugese bron. De kern van Portugees Sofala (in bezit genomen 1505) lag net als in het geval van de hoofdvestiging Moçambique (blad 375) op een goed verdedigbaar eilandje, met hier prominent op de voorgrond het fort en gescheiden daarvan de eigenlijke nederzetting met de kerk. Sofala, waar volgens Jan Huyghen van Linschoten 'die rijcke Goudt Mijne is', diende als uitvoerhaven voor diverse handelswaar die langs de hier ook afgebeelde rivier Cuama naar de kust getransporteerd werd. In het binnenland lag Monomotapa (Munhumutapa in het huidige Zimbabwe) waar inderdaad goud werd gewonnen, maar niet in de fabelachtige hoeveelheden waarvan indertijd in verhalen en geruchten steeds sprake was. Het waren deze legendarische rijkdommen waartoe de Heren Zeventien via gerichte verkenningen vanuit de Kaap toegang hoopten te verkrijgen, met uiteindelijk als enige resultaat de rampzalig verlopen vestiging aan de Delagoabaai zoals beschreven op de bladen 355-368. Tijdens hun korte verblijf in Rio de Lagoa werd door de Nederlanders overigens ook het noordelijker gelegen Inhambane bezocht, ongeveer halverwege de Delagoabaai en Sofala, waar bleek dat de Portugezen daar wel goed handel konden drijven, mede omdat ze betere ruilwaren boden.

Sofala. Vingboons copied this map in bird's-eye perspective of the Portuguese settlement in *Cefala* (Sofala, Nova Sofala), not far from the present port of Beira, from plate 53 in the first volume of *Civitates orbis terrarum* published by Georg Braun in Cologne in 1572. Here the engraver Franz Hogenberg was working from an unknown older Portuguese source. Just as with the main settlement of Moçambique (sheet 375), the centre of Portuguese Sofala (occupied in 1505) lay on an easily defensible island, which is shown here with the fort prominently in the foreground and, separate from it, the actual settlement with the church. Sofala, where according to Jan Huyghen van Linschoten there was 'the rich Gold Mine', functioned as a port for exporting various wares that were transported along the Cuama River, also depicted here, to the coast. In the inland lay Monomotapa (Munhumutapa in the present Zimbabwe) where gold was indeed found, but not in the fabulous quantities always alluded to in stories and rumours of the time. It was these legendary riches that the Gentlemen Seventeen hoped to gain access to by means of specific reconnaissances from the Cape, but ultimately with the disastrous settlement at Delagoa Bay as described on sheets 355-368 as the only result. During their short stay in Rio de Lagoa, the Dutch also visited Inhambane, located further north, about halfway between Delagoa Bay and Sofala, where it turned out that the Portuguese were able to do good trade, partly because they had better trade goods to offer.

bladen 370-371 / sheets 370-371:

Nationaal Archief, 4.VELH 104.

[Gerard van Keulen, 1720-1726] :

De / Custen Van / Mozambique / Geleegen Benoorden Caap de / Bona Esperance en bewesten / Madagascar in de / Indische Zee / in t Groot.

The / Coasts Of / Mozambique / Situated North of the Cape of / Good Hope and west of / Madagascar in the / Indian Ocean / to a Large scale.

Schaalstok van 75 Duijtsche Meijlen = [ca. 1 : 2.013.000].
Scale-bar of *75 Duijtsche Meijlen* =
[approximately 1 : 2,013,000].

1 kaart in 2 delen : ms op papier, gekleurd, 63 x 104 cm.
1 map in 2 parts : ms on paper, coloured, 63 x 104 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts / boven.
Orientation: north is right / up.

Verklaringen: [linksonder, onder, van links naar rechts] beschrijvingen :
Explanations: [lower left, below, from left to right] descriptions :

Omtrent dese drogte A Siet men Veel Zee Croos, Sardijn Vischjes en Men hefft hier ook Meede een hooge Oplooping Van Zee dog kan Sonder Swarighijt Over hem geseilt Worden gelijk als door den Autor met t'Schip Barneveld de: 1719 gedaen is.

Met Stijve Zuijden en Z:O: Winden hefft men hier een Malende en kort Oplopende See.

Met dit Verbeeld men den groot de sijnde plate van de Baixo, die op Midlen droog Valt.

Illij se perdit le Gallon de S:t Tjago.

Het aparte kaartgedeelte rechts toont de noordelijke voortzetting van de kust vanaf de plaats Moçambique tot 'C: del Gado' (Cabo Delgado). Deze kaart van Gerard van Keulen is een van de weinige Nederlandse uit de compagniestijd waarop de kusten van Mozambique met de Portugese vestigingen overzichtelijk zijn weergegeven, al was ze waarschijnlijk eerder bedoeld als decoratiestuk of verzamelaarsobject dan als navigatiekaart. De datering kan na 1719 worden gesteld, gezien de inscriptie linksonder met vermelding van gegevens overgenomen uit het journaal van het retourschip *Barneveld*, dat in dat jaar de Mozambiquaanse kust passeerde (zie ook de kaarten op de bladen 391-392).

The separate section of map on the right shows the northern continuation of the coast from the town of Moçambique to *C: del Gado* (Cabo Delgado). This map by Gerard van Keulen is one of the rare Dutch examples from the time of the Company on which the coasts of Mozambique with the Portuguese settlements are clearly shown, although it was probably intended as decoration or a collector's item rather than a chart for navigation. It can be dated to after 1719, in view of the inscription at the lower left mentioning data taken from the log of the return ship *Barneveld*, which passed the coast of Mozambique in that year (see also the maps on sheets 391-392).

Cuama
Mosa M.
Barbarie
Mar
C. Del Gado
I. Madagascar
I. De San Martino
Mafamede
Mocoloe
Sofala
I. de Quelimane
Rio Cuama
Rio Cuama
Rio Zambeze
Rio Quelimane
Rio Tinderane
Rio Quizimajune
Rio Tetademe
Rio Mocambique
Rio Mocanga
Rio Mocanga
Rio Mocanga

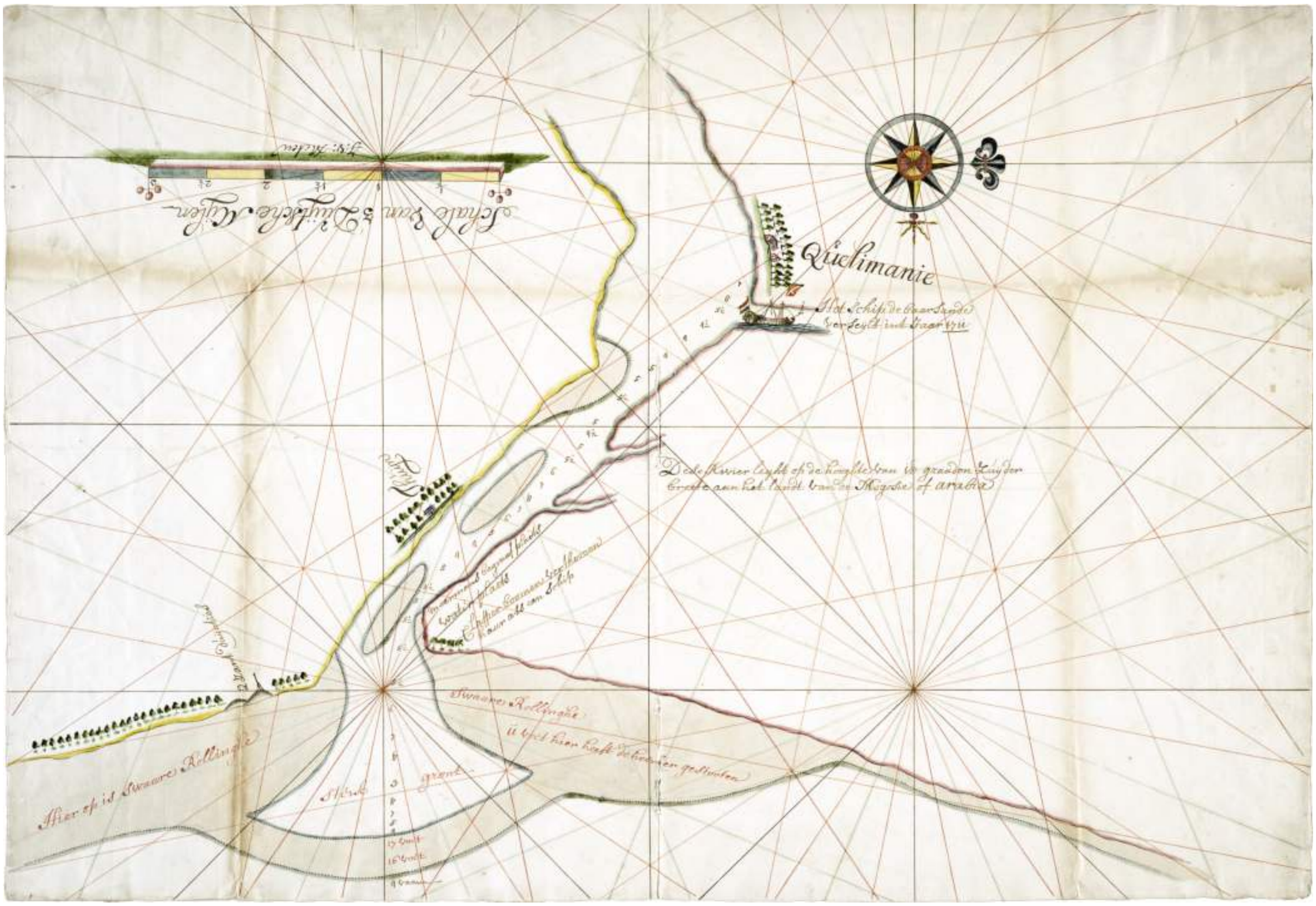
Quelimanie
Dese Rivier Ligt op de Hoogte van 15 graaden Zuyder Breete aan het Oost Cust van de Mogores of arabia
Afbeeldinge van de Custe / Mosambique [...].

(vervolg van pag. 371 / continued from p. 371)

Bijschriften: pag. 371 / Captions: p. 371

Quelimane. The otherwise unknown J. van Meten was apparently a sailor on either the yacht *Anne* or the hooker *Meerman* which arrived at the Cape from Ceylon in March 1712 with the news that the outward-bound return ship *Baarsande* (*Baarzande*) on 9 November 1711 had run aground at the Portuguese settlement of Quelimane, about 300 kilometres to the north-east of Sofala. In the first instance they had succeeded in transferring the strongbox and several other valuable items from the *Baarsande*. Both ships were then sent back to the site of the mishap to fetch the crew and salvage as much of the cargo as possible, with which they arrived in Batavia in 1713. A group of sailors stayed behind with the ship to keep an eye on the remaining goods, but it seems they were not brought back. In any case the English privateer captain Woodes Rodgers still found 40 men on the west coast of Madagascar, from both the *Baarsande* and the Company ships *Schoonauen* (*Schoonouwen*) and *Overwinnaar*, which had been captured by the French in the Atlantic Ocean in 1711 and 1708 respectively. These men had later on been dropped in Anjouan and Madagascar, where the survivors were eventuelly picked up by the slave ship *Leijtsman* in November 1715, see sheets 390-391. The mention of *Meerman's begraafplaats* (Meerman's graveyard) is a silent witness to the mortality on the board the *Meerman*, and in view of this inscription it is likely that Van Meten himself was also a member of this ship's crew. Quelimane had been in Portuguese hands since 1544, and in the eighteenth century in particular was significant as a slave market. After about 1712 Isaak de Graaf added the map reproduced here, combined with the one of Moçambique on sheet 374, to his atlas in a copy; see Volume I: *Atlas de Graaf/Atlas Amsterdam*, I-8d I, II.

Ilha de Moçambique, het eilandje in een beschutte baai op ca. 500 kilometer ten zuiden van Cabo Delgado dat in de latere koloniale tijd zijn naam zou geven aan de gezamenlijke Portugese bezittingen aan de Oost-Afrikaanse kust, was al sinds de tiende eeuw een belangrijke haven voor Arabische handelaren en werd in 1498 tijdens Vasco da Gama's reis naar Voor-Indië voor het eerst door Europeanen aangedaan. Als vervolg daarop namen de Portugezen het eiland in 1506 definitief in bezit en vestigden er kort daarop een handelspost. Ter bescherming verrees het fortje São Gabriel, dat halverwege de zestiende eeuw werd vervangen door de veel grotere vesting São Sebastião. In de vroege zeventiende eeuw werden door de Compagnie meermaals pogingen ondernomen om Moçambique in handen te krijgen. Admiraal Steven van der Haghen probeerde het in 1604, Paulus van Caerden in 1607 en Pieter Willemsz Verhoeff nog eens in 1608, maar ondanks dat het in al deze gevallen om grote en goed uitgeruste expedities ging, slaagde men er steeds niet in het sterke Portugese fort in te nemen, stormenderhand evenmin als door langdurige blokkades. Een laatste grote onderneming in 1662 door acht schepen onder admiraal Hubert de Lairesse mislukte in feite al voordat de expeditie zelfs maar voor Moçambique was aangekomen. Na het vertrek van de Kaap in september van dat jaar lag de vloot door aanhoudende tegenwind bijna twee maanden vast in Straat Mozambique, met als gevolg dat een groot deel van de bemanningen stierf of in elk geval niet meer inzetbaar was door scheurbuik en tropische koortsen en De Lairesse uiteindelijk gedwongen was zo snel mogelijk door te varen naar Batavia.

Ilha de Moçambique, the little island in a protected bay about 500 kilometres to the south of Cabo Delgado, which in the later colonial period would give its name to the combined Portuguese possessions on the east coast of Africa, had been an important port for Arab traders since the tenth century and was visited for the first time by Europeans in 1498, during Vasco da Gama's voyage to India. In the wake of this the Portuguese took possession of the island permanently in 1506, and shortly after that set up a trading post. To protect it there arose the little fort of São Gabriel, which midway through the sixteenth century was replaced by the much bigger fort of São Sebastião. In the early seventeenth century the Company made several attempts to get its hands on Moçambique. Admiral Steven van der Haghen tried it in 1604, Paulus van Caerden in 1607 and Pieter Willemsz Verhoeff again in 1608, but despite the fact that in each case large and well equipped expeditions were sent out, none of them succeeded in taking the strong Portuguese fort, either by storm or by protracted blockades. One last great undertaking in 1662 by eight ships under Admiral Hubert de Lairesse in fact failed even before the expedition itself arrived off Moçambique. After setting out from the Cape in September of that year, the fleet lay in the Mozambique Channel for almost two months because of continuous contrary winds, with the result that a large proportion of the crews died and many others were no longer fit for service because of scurvy and tropical fevers, and De Lairesse was finally forced to sail on for Batavia as quickly as possible.

blad 373 boven / sheet 373 above:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 38:13.

[Johannes Vingboons, 1665-1668] :

Afbeeldinge van de custe / Mosambique [...].

Depiction of the coast / near Moçambique [...].

Schaalstok van 15 Duijtshe Mijlen vijftien voor Een graadt der Breedte = [ca. 1 : 507.400].
Scale-bar of *15 Duijtshe Mijlen vijftien voor Een graadt der Breedte* = [approximately 1: 507,400].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 51,5 x 73,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 51.5 x 73.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsboven.
Orientation: north is upper right.

Verklaringen: [boven] vervolg van de titel :
Explanations: [above] continuation of the title :

Streckende vande. N.O. hoeck van Mosambique / Tot het Noordt oostelijckste Eylandt Peremedes, met de droochten En klippen / daar bij, en omtrent geleghen.

De kaart bedekt het kustgedeelte tussen het eiland 'Peremedes' (Ilha Epidendron) in het zuidwesten links tot aan de baai en het eilandje met de Portugese hoofdvestiging Moçambique rechts, met bij de laatste het inschrift 'Aldus vertoonth hem de Baij Mousambique, als den Bergh A het Casteel N. ten Westen van u Leijt'. De bijbehorende detailkaart van de baai en het eiland Moçambique uit Vingboons' atlas voor Laurens van der Hem is gereproduceerd op blad 373 onder. De aantekening middenonder luidt: 'De Eijlanden geteijckent met de Letter B sijn de vier Angoca Eijlanden' (Ilhas de Angoxa: Mafamede, Puga Puga, Njoro en Caldeira). Johannes Vingboons werkte hier waarschijnlijk naar een kaart uit 1607 met opnemingen die werden gedaan gedurende het verblijf van de vloot van admiraal Paulus van Caerden op deze kust, in samenhang met diens vergeefse aanval op Moçambique in de maanden maart-mei van dat jaar. Van Caerden vertrok half mei 1607 voor verversing naar Mayotte in de Comoren (blad 379 boven), waarna hij voor de kust bij Moçambique terugkeerde om een poging te wagen alsnog een rijkbeladen Portugese kraak in handen te krijgen. Op 31 juli werd in het journaal genoteerd: 'voor Mosambyque gecomen vindende de tafel West-waerts van ons leggen'; zie de afgeplatte berg rechts op de kaart. Deze zogenoemde Tafelberg is eveneens afgebeeld op de kaart van J. van Meten van omstreeks 1712 op blad 374 en op de kopie ervan in Deel I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, I-8d. blad 70. Gedurende dit tweede verblijf van Van Caerdens vloot tot eind augustus 1607, dat overigens evenmin succes opleverde, werd de verkenning van de kustwateren rond Moçambique voortgezet.

The map covers the section of coast from the island of *Peremedes* (Ilha Epidendron) in the south-west on the left up to the bay and the little island with the main Portuguese establishment of Moçambique on the right, the latter with the inscription 'Thus appears the Bay of Moçambique, when the Mountain A [and] the Castle are to the N. by West of you'. The accompanying detail map of the bay and the island of Moçambique from Vingboons's atlas for Laurens van der Hem is reproduced on sheet 373 below. The note below the centre reads: 'The Islands marked with the Letter B are the four Angoca Islands' (Ilhas de Angoxa: Mafamede, Puga Puga, Njoro and Caldeira). Here Johannes Vingboons was probably working from a map based on surveys that were made in 1607 when Admiral Paulus van Caerden's fleet was on this coast, in connection with his futile attack on Moçambique in March-May of that year. Van Caerden left in mid May 1607 for Mayotte in the Comoros (sheet 379 above) for fresh supplies, after which he returned to the coastal waters off Moçambique to try to get his hands on a richly laden Portuguese carrack. On 31 July a note was put in the log: 'have come off Moçambique, finding the table lying Westwards of us'; see the flat-topped mountain on the right of the map. This so-called Table Mountain is also shown on J. van Meten's map from about 1712 on sheet 374 and on the copy of this in Volume I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, I-8d, sheet 70). The exploration of the coastal waters around Moçambique was continued during this second stay by Van Caerden's fleet, which in any case was just as unsuccessful as before.

blad 373 onder / sheet 373 onder:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 38:14.

[Johannes Vingboons, 1665-1668] :

Baija Formosa, anders genaemt / De Mossel Bay.

Formosa Bay, otherwise called / Mossel Bay.

Mousambijque. [...].

Moçambique. [...].

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

2 kaarten : ms op papier, gekleurd, 49,5 x 73,5 cm.
2 maps : ms on paper, coloured, 49.5 x 73.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven / rechts.
Orientation: north is up / right.

Verklaringen: [rechtsboven] vervolg van de titel :
Explanations: [upper right] continuation of the title :

Leijt op de / Hooghte van .15. graden besuijen den Equinoctiael, 10½ graedt / Wassende Noortwesteringe, Hier Maackt een S.O. ten S. maen vol Zee, / En het vloeijt daer op en neder 2½ vaem.

(vervolg op pag. 375 / continued on p. 375)

AFBEELDINGE VAN DE CUSTE Mosambique, Streckende Vande B. o hoeck van Mosambique Tot het Noordtoostelijckste Eylandt Pemba, met de drooghten en Klippen Daer by en tusschen gelegen.

De Eylanden geteyckent met de Letter B. Syn de vier Angoxa Eylanden.

Dese streke Lijne staet Noort

Dese streke Lijne staet Oost

Dese Compas Roose wijst Noordt

Dese Compas Roose wijst

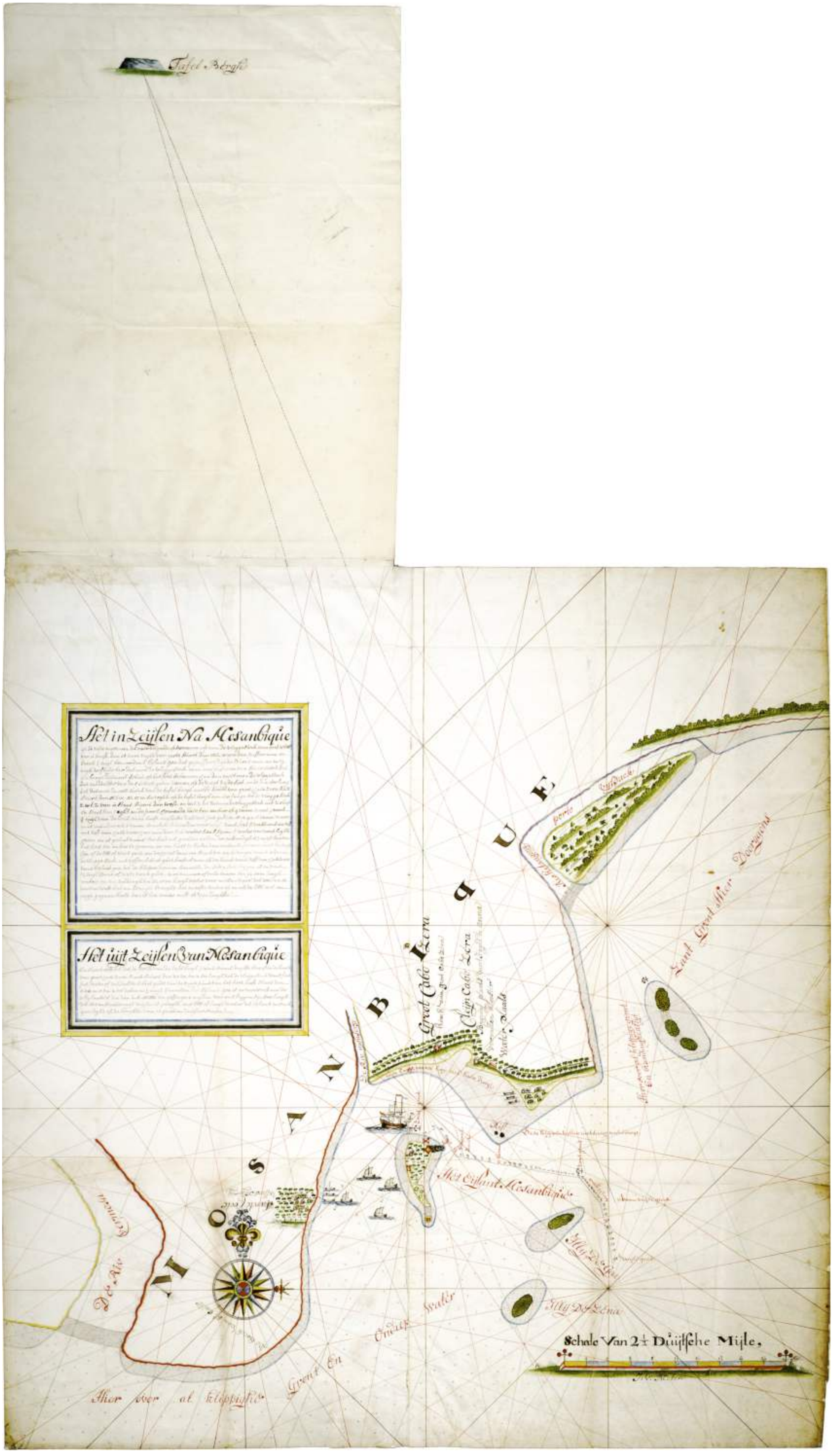
Tafel Berghs
Het in Zeijlen Na Mosanbique
Het inlijt Zeijlen van Mosanbique
Great Cabo Lera
Cleijn Cabo Lera
Porto
Saint Great Heer Dorpaans
Het Eijlant Mosanbique
Schale Van 2½ Duijtsche Mijle,

(vervolg van pag. 372 / continued from p. 372)

[rechtsonder] een legenda bij de letters K t/m V en een kaartsymbool :
[lower right] a key to the letters K to V and a cartographic symbol :

K. Het Casteel Mousambijque.
L. Sant Domingo.
M. Sant Gabriel.
N. Sant Paulo.
O. Het oude Casteel.
P. Een kerckjen.
Q. Sant Antonij.
R. Een kerckjen, dicht onder het Casteel.
S. Een dorpjen, op vaste Landt, met weijnich huisen.
T. Een huijs daer de Portugeesen haer siecken brengen van de scheepen.
V. Hier lagen onse Scheepen.
[kaartsymbool] Dit is de kraacke Ree, onder bescherming van Casteel.

Johannes Vingboons baseerde zich voor deze kaarten uit zijn atlas voor Laurens van der Hem waarschijnlijk eveneens op gegevens uit 1607 afkomstig van de expeditie van admiraal Paulus van Caerden (zie blad 373 boven). De kaart links geeft volgens het inschrift de 'Baija Formosa' of 'Mossel Bay' weer. In het journaal van Van Caerden wordt op 17 januari 1607 gesproken over de 'Baija Formosa' (Plettenbergbaai) ten oosten van de 'Agi di Sanbras' (Agoada de São Bras, Mosselbaai). De vloot ankerde toen echter in de 'Bhaij van Steven Verhagen', die 'gantsch onbequaem ende periculeus' werd bevonden, en mogelijk is die baai hier afgebeeld. Hoewel deze in de literatuur tot nu toe in Mozambique werd gesitueerd, lijkt het waarschijnlijker dat hier de St. Francisbaai aan de zuidkust van Zuid-Afrika wordt bedoeld; vergelijk de kaarten op de bladen 341-342. Mogelijk ook gebruikte Vingboons een andere kaart als voorbeeld en gaat het hier om de iets westelijker gelegen Plettenbergbaai. De kaart rechts toont de Portugese vestiging op het eilandje Moçambique, zie verder blad 373 boven.

For these maps from his atlas for Laurens van der Hem Johannes Vingboons probably also based himself on information from 1607 derived from Admiral Paulus van Caerden's expedition (see sheet 373 above). According to the caption the map on the left shows *Baija Formosa* or *Mossel Bay.* In Van Caerden's log for 17 January 1607 there is a reference to *Baija Formosa* (Plettenberg Bay) to the east of *Agi di Sanbras* (Agoada de São Bras, Mossel Bay). However, the fleet then anchored in the *Bhaij van Steven Verhagen*, which was considered 'very unsuitable and perilous', and possibly that bay is depicted here. Although in the literature until now this has been located in Mozambique, it appears more likely that St. Francis Bay on the south coast of South Africa is meant; compare the maps on sheets 341-342. It is also possible that Vingboons was using another map, and we are here looking at Plettenberg Bay located somewhat further west. The map on the right shows the Portuguese settlement on the island of Moçambique; see also sheet 373 above.

blad / sheet 374:

Nationaal Archief, 4.VEL 212.

J: v: Meten, [1712-1713] :

[Kaart van de rede van Moçambique].

[Chart of the Moçambique roads].

Schaalstok van 2 ½ Duijtsche Mijle = [ca. 1 : 71.200].
Scale-bar of *2 ½ Duijtsche Mijle* =
[approximately 1 : 71,200].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 173,5 x 97,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 173.5 x 97.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [links] beschrijvingen :
Explanations: [left] descriptions :

Het in Zeijlen Na Mosanbique.
Op de reede moet men dit naer volgende opserveeren als men de vlaggestock van fort W.t.N. van u heeft dan is men reght voor gaets. Stuert dan W.t.N. aan dan passeer men ontrent ½ mijl benoorden t' Eijlant goa dat gepasseert zijnde stuert men een weijnigh westelijcker dat men de vlaggestock even aan de steven van stuerboort siet soo lange dat men t' Schut op het fort bekennen can dan moet men de vlagestock Int middelste van de 5 schiet gaten die men, op de zuijt zijde siet. oudt dan soo lang tot dat men de oost hoeck van de tafel bergh aan de kerck van groot Cabo Zera staet. Stuert dan N.t.W, N.N.W. soo reght op de tafel bergh aan soo lange tot de vlaggestock Z.W.t.Z. van u staat. Stuert dan west en W.t.Z. tot dat men de vlaggestock int Z.O. heeft en staat dan reght in de poort. Comende hier ten anker op 4 vaam zant gront ¼ mijl van de wal men heeft ongelijcke dieptens int gadt 20. 18. 14. 9. 7. 6 vaam maar niet minder als 6 vaam somtijts schoon dan weer vuijl. vant fort streckt oock een riff, en t riff van Cabo Zera can men door het water sien schijnen. t'water vertoont light groen en is geheel nauw soo soud ick geraden achten die onkundig is ½ mijl buijten het fort ten anker te comen en een loots te halen van mosambique men moet verdaght sijn of de Ebb of vloet gaet om de coers daar een strecktie na te voegen want als men de vlagge stock int vijfde schiet gadt heeft is men op de kant van t riff van Cabo Zera. vant Eijlant goa tot de klippen diemen benoorde de selve siet leggen is ontrent 1½ mijl spacie of wijte van t gadt, met nieuwe of volle maan ten 9½ uren laagh water en na middagh ten 3½ uren hoogh water voor mosambique dat wel 12 a 13 voeten wast het na springh brenght het meeste water op en als de Ebb wel een uuijr gegaan heeft dan is het water eerst op zijn hooghste.

Het uijt Zeijlen van Mosanbique.
Soo stuert oost tot dat de hoeck van de tafel bergh ½ wint booms lenghte bewesten de kerck van groot Cabo Zera staat. Stuert dan Z.O. Z.O. ten Z. soo langh dat de vlagge stock vant fort int derde of middelste schiet gadt van de zuijt punt van het fort heeft Stuert dan O.Z.O. en O. ten Z. tot dat men ½ mijl benoorden het Eijlant goa is en voorts oost aan de 3 Eijlanties die dan int N.N.O. na gissinge 2 mijlen van ons leggen sijn seer laagh. Dit bovenstaande uijt-zeijlen is geseght met Ebb of laagh water dit Eijlant mosanbique leght op de hooghte van 15 graaden zuijder breete.

Het was eveneens J. van Meten die deze kaart waarschijnlijk in 1712 of 1713 maakte tijdens de berging van de lading uit het gestrande schip *Baarsande*; zie blad 372. De oorlogen met Portugal en Spanje behoorden in die vroege achttiende eeuw al zo'n 60 jaar tot het verleden en VOC-schepen ondervonden toen geen problemen meer wanneer zij de Portugese havens aan de oostkust van Afrika aandeden. Van Meten kon hier in Moçambique klaarblijkelijk ongestoord opnemingen voor deze navigatiekaart verrichten, die kort nadien door Isaak de Graaf in combinatie met de kaart op blad 372 gekopieerd werd en toegevoegd aan zijn overzichtsatlas (Deel I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, I-8d).

It was likewise J. van Meten who made this map probably in 1712 or 1713, during the salvage of the cargo from the stranded ship *Baarsande*; see sheet 372. In the early eighteenth century the wars with Portugal and Spain were already a thing of the past by about 60 years, and VOC ships no longer had any problems when they called at Portuguese ports on the east coast of Africa. Van Meten was apparently able to carry out observations for this navigation chart here in Moçambique undisturbed, and shortly after that Isaak de Graaf copied it in combination with the map on sheet 372 and included it in his general atlas (Volume I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, I-8d).

blad / sheet 375:

Nationaal Archief, 4.VELH 619.107.

[Johannes Vingboons, ca. / c. 1665] :

[Kaart van het eiland Moçambique].

[Map of the Island of Moçambique].

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart met aanzicht in vogelvluchtperspectief : ms op papier, gekleurd, 45 x 63 cm.
1 map in bird's-eye perspective : ms on paper, coloured, 45 x 63 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

Deze topografisch nogal summiere kaart in vogelvluchtperspectief van de Portugese hoofdvestiging in Oost-Afrika op het eiland Moçambique, gereproduceerd uit de atlas van Laurens van der Hem, kopieerde Johannes Vingboons naar de gravure in Jan Huyghen van Linschotens *Itinerario* van 1596. De aankleding met schepen van een type dat zo'n 70 jaar later gangbaar was, moest de afbeelding kennelijk een meer eigentijds aanzien geven.

This topographically rather bare map in bird's-eye perspective of the main Portuguese settlement in East Africa on the island of Moçambique, reproduced from the atlas of Laurens van der Hem, was copied by Johannes Vingboons from the engraving in Jan Huyghen van Linschoten's *Itinerario* of 1596. The decoration with ships of a type that was current some 70 years later was apparently intended to give the picture a more modern appearance.

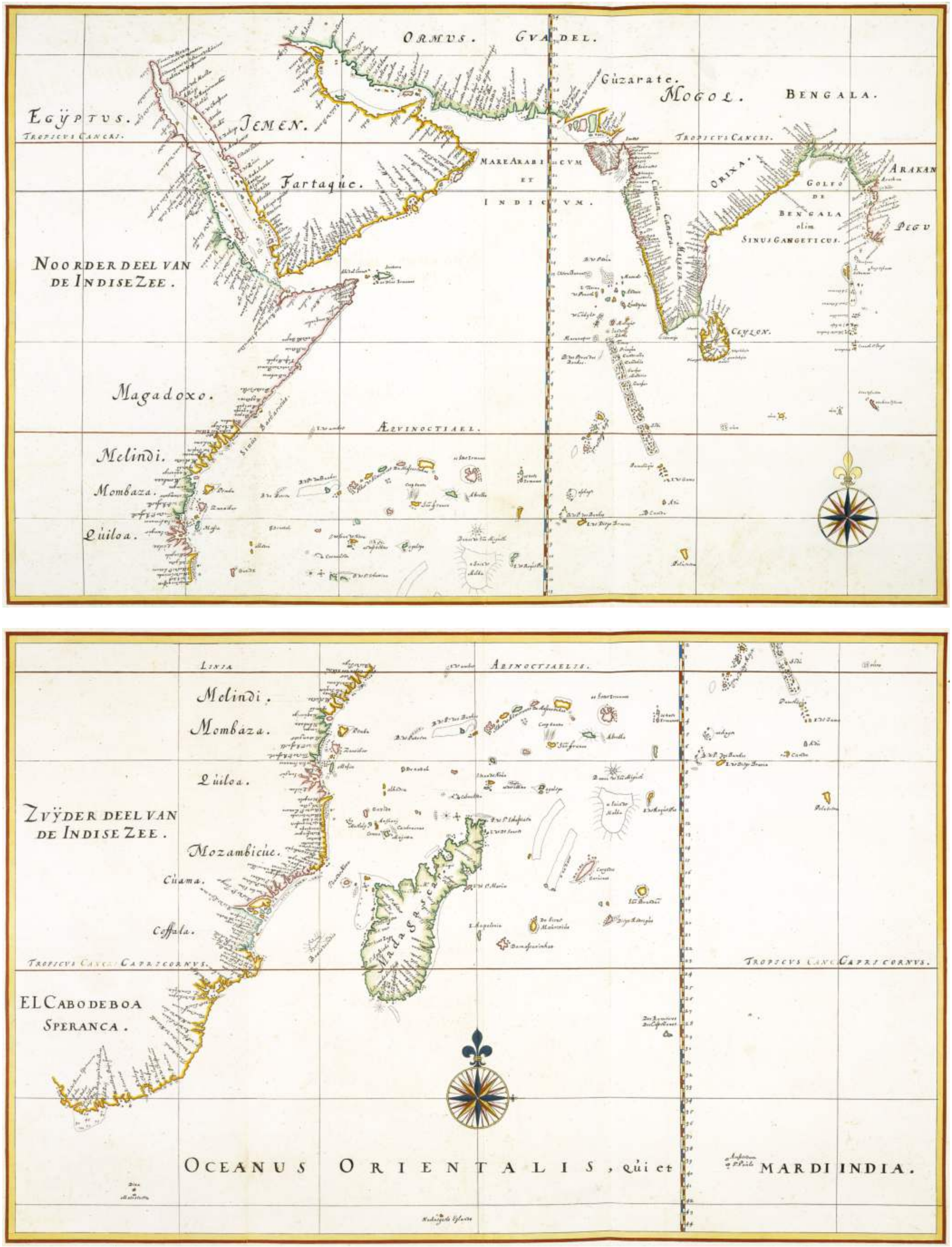
ORMVS.
GVADEL.
Güzarate.
MOGOL.
BENGALA.
EGÿPTVS.
TROPICVS CANCRI.
IEMEN.
MARE ARABICVM ET INDICVM.
Fartaqúe.
NOORDER DEEL VAN DE INDISE ZEE.
ORIXA.
ARAKAN
GOLFO DE BENGALA alim SINUS GANGETICUS.
PEGV
CEYLON.
Magadoxo.
Melindi.
Mombaza.
Quiloa.
ÆQVINOCTIALE.
LINIA ÆQVINOCTIALIS.
ZVÿDER DEEL VAN DE INDISE ZEE.
Mozambicúe.
Cuama.
Cossala.
TROPICVS CANCRI
CAPRICORNVS.
EL CABO DE BOA SPERANCA.
OCEANVS ORIENTALIS, qúi et MARDI INDIA.

blad 376 boven / sheet 376 above:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 38:08.

[Johannes Vingboons, 1665-1670] :

Noorder deel / van de Indise Zee.

Northern part / of the Indian Ocean.

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 52 x 81 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 52 x 81 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

blad 376 onder / sheet 376 below:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 38:07.

[Johannes Vingboons, 1665-1670] :

Zuijder deel / van de Indise Zee.

Southern part / of the Indian Ocean.

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 51,5 x 79 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 51.5 x 79 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

blad / sheet 377:

Nationaal Archief, 4.VELH 619.5.

[Johannes Vingboons, ca. / c. 1665] :

[Kaart van Noord-Oost Afrika].

[Map of North-East Africa].

Schaalstok van 100 duijtsche Mijlen 15 voor een graadt = [ca. 1 : 6.526.000].
Scale-bar of *100 duijtsche Mijlen 15 voor een graadt* = [approximately 1 : 6,526,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 48,5 x 70 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 48.5 x 70 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

De drie kaarten van Johannes Vingboons uit de jaren 1665-1670 op de bladen 376-377, waarvan de linker twee weer uit de atlas van Laurens van der Hem, geven een overzicht van de Oost-Afrikaanse kusten, Madagascar en verschillende kleinere eilanden en eilandengroepen in het westen en noorden van de Indische Oceaan. De kaart op blad 377, afkomstig uit de Atlas Beudeker in het Nationaal Archief, sluit in het zuiden aan op die op blad 354 en onderscheidt zich door de fantasierijke invulling van de binnenlanden van noordoostelijk Afrika. De kustlijn van onder meer de Hoorn van Afrika komt hier overeen met de relatief moderne, ongeveer gelijktijdige versie in de Atlas Blaeu-Van der Hem op blad 376 boven, maar voor het toentertijd nog niet onderzochte binnenland diende weer een latere druk van Willem Jansz Blaeu's aloude kaart *Africae nova descriptio* uit 1617 als voorbeeld.

De kusten van Oost-Afrika waren in de compagniestijd reeds eeuwen opgenomen in het handelsnetwerk van de Indische Oceaan, dat hier sinds de achtste eeuw in belangrijke mate werd beheerst door Arabische handelaren. Velen van hen vestigden zich blijvend aan deze kust, waar de islam door hun toedoen spoedig verbreid raakte onder de inheemse bevolking. Omstreeks 1300 verbond een netwerk van gevestigde handelshavens, van Sofala in het zuiden tot Mogadishu in het noorden, de producenten van goud en ivoor uit het Afrikaanse achterland met alle markten van betekenis elders in de Indische Oceaan en verder oostwaarts. Slaven werden eveneens uitgevoerd, vooral naar de Arabische landen en Voor-Indië, in kleine aantallen zelfs naar China. In de zestiende eeuw kwamen steeds meer van deze kustplaatsen onder Portugese invloed en uiteindelijk ook in Portugees bezit. Omstreeks 1600 strekte hun gezag zich aan de Afrikaanse noordoostkust uit over de haven Kilwa, de eilanden Mafia, Zanzibar en Pemba, de kustplaatsen Mombasa, Kilifi en Makindi, de eilandjes Lamu en Pate, en de havens van Kismayu, Barawa en Mogadishu, die in verschillende spellingwijzen alle zijn aangegeven op de kaarten op blad 376 boven en 377. De handel in slaven werd hier onder Portugees bewind sterk opgevoerd, met Zanzibar als verzamelcentrum en voornaamste markt. Verder zuidwaarts was Sofala belangrijk als aanvoerpunt van goud uit de binnenlanden van Monomotapa (Munhumutapa), zie blad 369. Van minder betekenis waren hier de vestigingen te Quelimane (blad 372), Pemba, Inhambane en aan de Delagoabaai (tot 1692). Moçambique, op het gelijknamige eilandje met het sterke fort São Sebastião, was het Portugese bestuurscentrum op de oostkust, zie de bladen 373-375.

Het is de VOC ondanks meerdere pogingen nooit gelukt een van deze Portugese kustplaatsen in handen te krijgen. Met het ten noorden daarvan gelegen 'Rijck van Habessina', zoals Pieter van Dam het noemt, onderhield de Compagnie wisselende relaties. Deze waren echter veelbelovend genoeg om in 1631 hevig te ageren tegen de oprichting van een 'Compagnie van Abissina' door Dirck van Helsdingen, een der bewindhebbers van de WIC, die handelsbetrekkingen wilde aanknopen met 'de heer Prestre Jean' (Prester John, Paep Jan) ofwel de negus van Abessinië (Ethiopië en een deel van Somalia). Na dit protest is dit 'gansche werck blijven steecken en in sijn geboorte gesmoort'. De bescheiden latere contacten met Abessinië werden onderhouden via Surat, de hoofdvestiging van de zogenoemde Westerkwartieren van de VOC. De gebieden aan de Rode Zee en ten noorden en oosten van de Straat van Bab al-Mandab worden behandeld in Deel VI: *Voor-Indië, Perzië, Arabisch Schiereiland*.

The three maps by Johannes Vingboons from 1665-1670 on sheets 376-377, of which the left-hand two are again taken from the atlas of Laurens van der Hem, give an overview of the coasts of East Africa, Madagascar and the different smaller islands and island groups in the west and the north of the Indian Ocean. The map on sheet 377, which originates from the Beudeker Atlas in the Netherlands National Archives, adjoins in the south the one on sheet 354 and distinguishes itself by the fanciful filling of the interior in the north-east of Africa. The outline of the coast at the Horn of Africa and some other parts is the same as in the relatively modern map from the Blaeu-Van der Hem Atlas on sheet 376 above, which was made about the same time as this one, but for the as yet unexplored interior Vingboons once more followed a later version of Willem Jansz Blaeu's *Africae nova descriptio* first published in 1617.

Long before the Company made its first appearance in these waters the coasts of East Africa were already firmly embedded in the trading network of the Indian Ocean, which had to an important extent been dominated by Arab traders since the eighth century. Many of them settled permanently on this coast, where through them Islam soon became widespread among the indigenous population. By about 1300 a network of established trading ports, from Sofala in the south to Mogadishu in the north, linked the producers of gold and ivory from the interior of Africa with all the significant markets elsewhere in the Indian Ocean and further eastwards. Slaves were also exported, in particular to the Arab countries and India, and in small numbers even as far as China. In the sixteenth century more and more of these coastal towns came under Portuguese influence and finally passed into the possession of the Portuguese. By about 1600 their rule extended along most of the north-east coast, including the port of Kilwa, the islands of Mafia, Zanzibar and Pemba, the coastal towns of Mombasa, Kilifi and Makindi, the little islands of Lamu and Pate, and the ports of Kismaya, Barawa and Mogadishu, which in various spellings are all to be found on the maps on sheet 376 above and 377. Under Portuguese rule the trade in slaves in these parts was greatly increased, with Zanzibar as point of collection and main market. Further to the south Sofala was important as a point of supply of gold from the inland districts of Monomotapa (Munhumutapa), see sheet 369. Less important settlements were at Quelimane (sheet 372), Pemba, Inhambane and on Delagoa Bay (until 1692). Moçambique, on the island of the same name with the strong fort of São Sebastião, was the Portuguese administrative centre on the east coast, see sheets 373-375.

Despite several attempts, the VOC never succeeded in capturing any of these Portuguese coastal settlements. Further north, the Company maintained tentative relations with the 'Empire of Habessina', as it was called by Pieter van Dam. These seemed nevertheless promising enough to provoke strong opposition from the Gentlemen Seventeen when in 1631 Dirck van Helsdingen, Director of the West India Company, proposed a 'Company of Abyssinia' to be established for the purpose of opening trade with 'the Lord Prester John', the Negus of Abyssinia (the present Ethiopia and part of Somalia). In the wake of these fierce protests, this 'entire work faltered and was smothered at its birth'. In later times, the modest contacts with Abyssinia were conducted through Surat, the Company's main office in these so-called Western Quarters of the Indian Ocean. The areas bordering the Red Sea and those to the north and east of Bab al-Mandab will be treated in Volume VI: *India, Persia, Arabian Peninsula*.

Comoren (Comoros, Mayottes). De vier hoofdeilanden in deze kleine archipel zijn Grande Comore of Njazidja ('Gasjidza' op Johannes Vingboons' overzichtskaart op blad 378), Mohéli of Mwali ('Molalij'), Anjouan of Nzwani ('Ansuan') en Mayotte ('Maotta'). De eilandengroep is gesitueerd tussen de noordpunt van Madagascar en het vasteland van Oost-Afrika en was reeds bekend bij de eerste Europese oostindiëvaarders, die na de Kaap via Straat Mozambique naar Azië voeren; zie blad 379 onder. Er was over het algemeen goede verversing te verkrijgen. Voor de Kaap werden de Comoren, samen met het eiland Madagascar, in de tweede helft van de zeventiende eeuw van toenemend belang voor de inkoop van slaven. Net als in het geval van Madagascar vond de feitelijke kolonisatie pas laat in de negentiende eeuw plaats. Anjouan werd in 1843 formeel in bezit genomen door Frankrijk, waarna in 1886 de overige eilanden eerst een Frans protectoraat werden en ten slotte in 1912 volledige annexatie volgde. Sinds 1975 vormen de Comoren de onafhankelijke Union des Comores, met uitzondering van Mayotte, dat in dat jaar voor aansluiting bij Frankrijk koos. De bladen 378-385 geven een overzicht van de Nederlandse cartografie van deze eilanden in de VOC-tijd.

Comoros, Mayottes. The four main islands of this small archipelago are Grande Comore or Njazidja (*Gasjidza* on Johannes Vingboons's general map on sheet 378), Mohéli or Mwali (*Molalij*), Anjouan or Nzwani (*Ansuan*) and Mayotte (*Maotta*). This group of islands is situated between the northern point of Madagascar and the mainland of East Africa and was already known to the first European travellers to the East Indies, who after rounding the Cape sailed through the Mozambique Channel to Asia; see sheet 379 below. In general there were good fresh supplies to be had. For the Cape, the Comoros, together with the island of Madagascar, were of growing importance in the second half of the seventeenth century because of the purchase of slaves. Just as in the case of Madagascar, their actual colonization only took place late in the nineteenth century. France took formal possession of Anjouan in 1843, and after that the other islands became first a French protectorate in 1886, followed by complete annexation in 1912. Since 1975 the Comoros have formed the independent Union des Comores, with the exception of Mayotte, which elected for union with France in that year. Sheets 378-385 provide a survey of Dutch cartography of these islands in the VOC period.

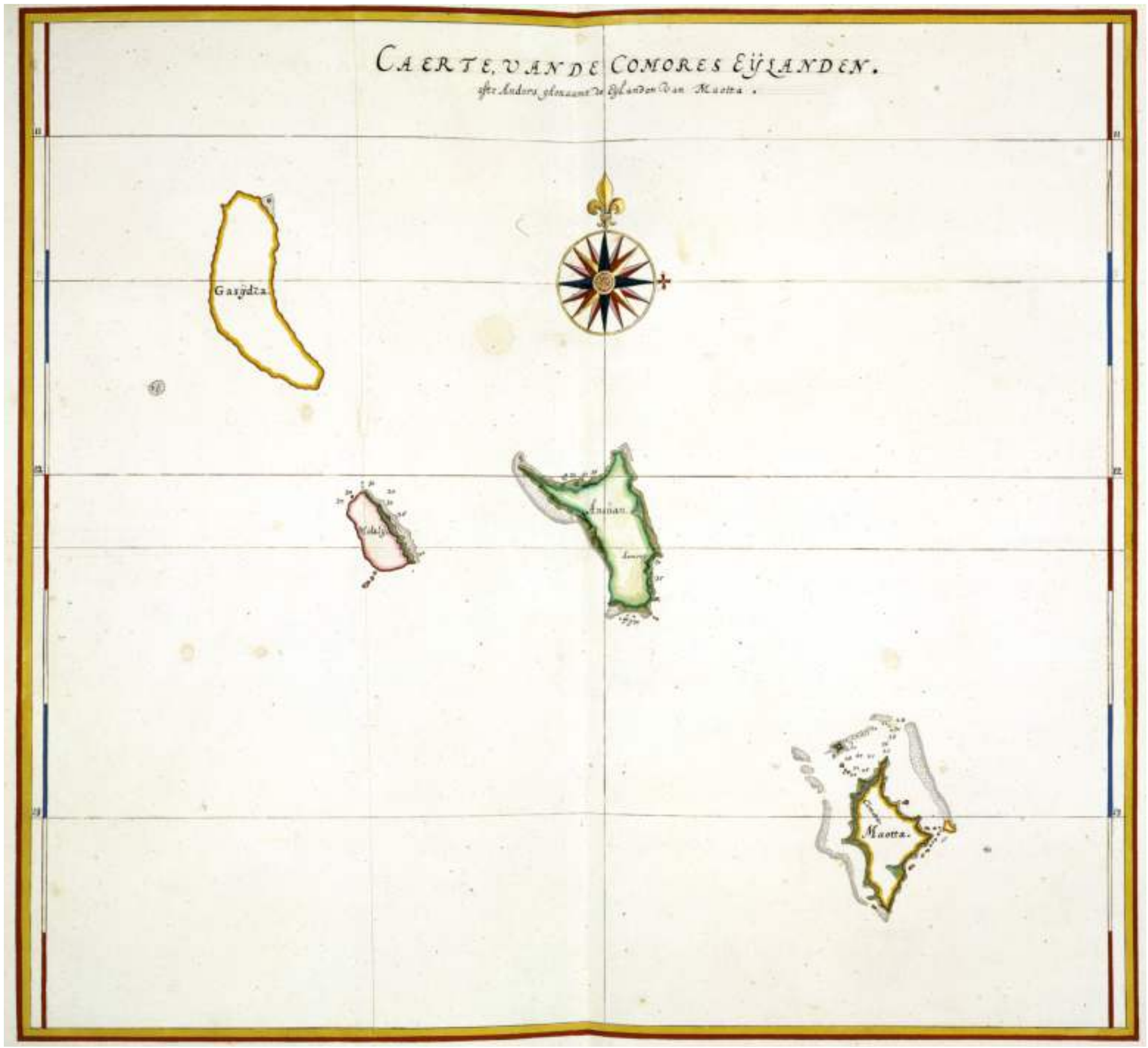

blad / sheet 378:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 38:18.

[Johannes Vingboons, 1665-1668] :

Caerte, van de Comores Eijlanden. / ofte Anders ghenaamt de Eijlanden van Maotta.

Chart, of the Comoros Islands. / or Otherwise named the Islands of Mayotte.

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 51,5 x 56,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 51.5 x 56.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

blad 379 boven / sheet 379 above:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 38:19.

[Johannes Vingboons, 1665-1668] :

't Eijlandt Maotto.

The Island of Mayotte.

[profielen / profiles]

Opdoening vant Eijlandt Maotte als't 3½ Mijlen af is.
Profile of the Island of Mayotte when it is at 3½ Miles.

Maotto als't omtrent 3 Mijlen O.S.O. is.
Mayotte when it is about 3 Miles to the E.S.E.

Maotto .N. omtrent 1 Mijl.
Mayotte N. [at a distance of] about 1 Mile.

Aldus toont Maotto als't N.W. is, en men daerbij Langs Seijlt omtrent 1 Mijl van de wal.
Thus appears Mayotte when it is to the N.W., and one is Sailing Past it about 1 Mile from the shore.

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart + 5 profielen : ms op papier, gekleurd, 50 x 72 cm.
1 map + 5 profiles : ms on paper, coloured, 50 x 72 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [linksonder] een beschrijving :
Explanations: [lower left] a description :

De Eijlanden die gemeenlijck de Comores, ofte Anders Maotten worden ghenoemt, Sijn vier in ghetal, waer van het oostelijckst, westwaerdt van het Noordeynd van Madagascar afleijt, omtrent hondert mijlen ende van Mosambijque, N.O. ten O. miswijsing afgereeckent, 65 ofte 66 mijlen.

[rechtsonder] een beschrijving :
[lower right] a description :

De stierman Jacob Remmissen heeft A:o 1622 op de 26. maert, het schip De Vreede onder Maijotto ten ancker ghebragt, het Landt west van hem, op 19 en 20 vademen rudsighe grondt, so nae bij de wal, dat sij 't scheep een man van landt mochten hooren roepen. Ende hebben daar in seeven daaghen, die sij daer laghen, wel vervarscht, van ossen, bocken, hoenders, bannannissen, granaten, annanasses, en menichte van Cocos noten, maar varsch water en kosten sij daer niet becoomen, want daer niet dan kleijne Putten waeren. de opdoeningh van't Landt aldaer heeft hij geteijckent als hier Boven.

Dankzij de vele kopieën die Johannes Vingboons en zijn medewerkers maakten van zowel teksten als kaarten uit originele scheepsjournalen is veel interessant materiaal bewaard gebleven dat nu in de oorspronkelijke vorm vaak niet meer beschikbaar is, al is het niet steeds duidelijk welke voorbeelden precies gebruikt werden. Voor deze kaart van Mayotte uit de atlas van Laurens van der Hem was dit waarschijnlijk een origineel dat de stuurman Cornelis Jansz in 1622 ter plaatste maakte; vergelijk het volgende blad. De profielen rechts werden blijkbaar gekopieerd uit het journaal van Jacob Remissen, stuurman op het schip de *Vreede*. Beiden voeren mee op de vloot van admiraal Jacob Dedel (d'Edel, de Edel), die in 1621 van patria naar Voor-Indië werd gezonden om tezamen met enkele Engelse schepen de Portugese hoofdvestiging Goa te blokkeren. In samenhang met deze kaart is door Vingboons in de Atlas Blaeu-Van der Hem op een apart blad een zeer uitvoerige beschrijving van het eiland Mayotte opgenomen, die hier niet is gereproduceerd. Deze was afkomstig uit een journaal dat werd bijgehouden tijdens de reis van admiraal Paulus van Caerden, die in april en mei 1607 tevergeefs Moçambique had belegerd; zie blad 373 boven. In juli van dat jaar voer Van Caerden naar de Comoren, waar blijkens de genoemde tekst op Mayotte werd ververst.

Thanks to the many copies that Johannes Vingboons and his colleagues made of both texts and maps from original ships' logs much interesting material has been preserved which at present is often no longer available in the original form, although it is not always clear exactly which models were followed. For this map of Mayotte from the atlas of Laurens van der Hem, this was probably an original that the helmsman Cornelis Jansz made on the spot in 1622; compare the following sheet. The profiles on the right were apparently copied from the journal of Jacob Remissen, helmsman on the *Vreede*. Both sailed with the fleet of Jacob Dedel (d'Edel, de Edel), which was sent from home to India to blockade the main Portuguese establishment at Goa in a joint effort with several English ships. In connection with this map Vingboons has included a very detailed description of the island of Mayotte in the Blaeu-Van der Hem Atlas, which is not reproduced here. This originated from a journal kept during the voyage of Admiral Paulus van Caerden, who had besieged Moçambique in vain in 1607; see sheet 373 above. In July of that year Van Caerden sailed to the Comoros, where according to the above-mentioned text they obtained supplies at Mayotte.

blad 379 onder / sheet 379 below:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 38:23.

[Johannes Vingboons, 1665-1668] :

Caert van de Ree aende Noordthoeck vant / Eijlandt, Maotto, / Afgeteijckent door, Cornelis Jansen van / Amsterdam Stierman, op den Admirael Jacob de Edel.

Chart of the Roadstead at the Northern Point of the / Island, of Mayotte, / Drawn by, Cornelis Jansen from / Amsterdam, Helmsman on the Admiral Jacob de Edel.

Noord Sijde van / Moelalij, Afgeteeckent / In de vloot van Jacob de Edel. 1622.

North Side of / Mohéli, Drawn / In the fleet of Jacob de Edel. 1622.

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

2 kaarten : ms op papier, gekleurd, 51,5 x 69,5 cm.
2 maps : ms on paper, coloured, 51.5 x 69.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksonder / onder.
Orientation: north is lower left / below.

Verklaringen: [rechstonder] een legenda bij de letters F, B, W, R, C, A en L :
Explanations: [lower right] a key to the letters F, B, W, R, C, A and L :

F. Vuijle grondt.
B. 'T Dorp daar men beesten haelt.
W. Waterplaets aen 't west eijndt.
R. De Beste Ree voor S.w.S. en S.o. windt.
C. Koninck dorp.
A. De Ander waterplaets.
L. Het dorp daer de koninck bij de Neelanders quam.

Ook deze twee kaarten werden gekopieerd naar originelen die stuurman Cornelis Jansz in 1622 tekende tijdens het verblijf van de vloot van admiraal Jacob Dedel bij Mayotte.

These two maps as well were copied from originals that the helmsman Cornelis Jansz drew in 1622 during the stay of Admiral Jacob Dedel's fleet at Mayotte.

't Eijs LANDT MAOTTO.

De Eylanden sijn gemeetight/ te Comen, ofte Anjoa Maotta genaemt, by sijn in ghetal, meer dan de afbeltelde, nae weerts van het Noordtgat van Madagascar gelegen, omtrent laaten wijdt 12 20 van Melanbyzie, N. o. ten o. uijtgaende, te gae de wijdte.

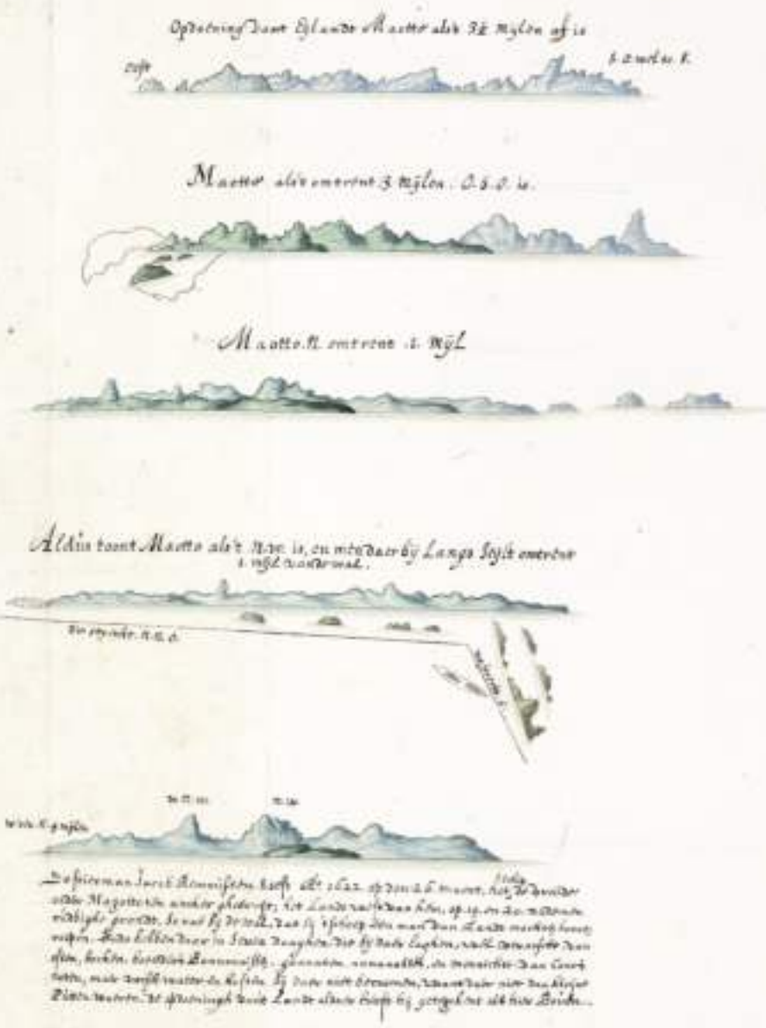

Opstoring van Eylandt Maotta als 3E Mylen af is

Maotta als 't omtrent 3 Mylen. O.S.O. is.

Maotta N. omtrent 2. Myl.

Als 't toont Maotta als 't N.W. is, en int daer by Langa Seyle omtrent 1 Myle wijdt van.

Die 1 Myle.

Als 't toont Maotta als 't N.O. is.

De fierman Jacob Remmerts Kaert als 1622. op 20 en 25 mijlen. Als de Eylanden als Magotta als anker gelegen sijn, en Landt aen't Oosten hoe, op 19. en 20. mijlen middelijt gesien. Is wat by 't Noorden dan is 't eylandt den mast van Landt merckelijck sijn. Item Lillen Noort in Straet Mozambique sijn by Nacht Lichten, als Comoresse Eylanden, beiden. Oostelijck Bonnemaffe. Gemaeckt. nonnaeltje. de Monniken. Dan Comoresse, mede Comoresse Eylanden de Kuste. Is daer niet Comoresse, daer sijn dan Kleijne Eylanden. Te gissinge sijn Landt alsoo hoge bij gelegen als hier Beneden.

Caert van de Ree aende Noordthoeck vant Eylandt Maotta. Afgeteyckent door Cornelis Jansen van Amsterdam Stierman. Op den Admirael Jacob de Edel, 1622.

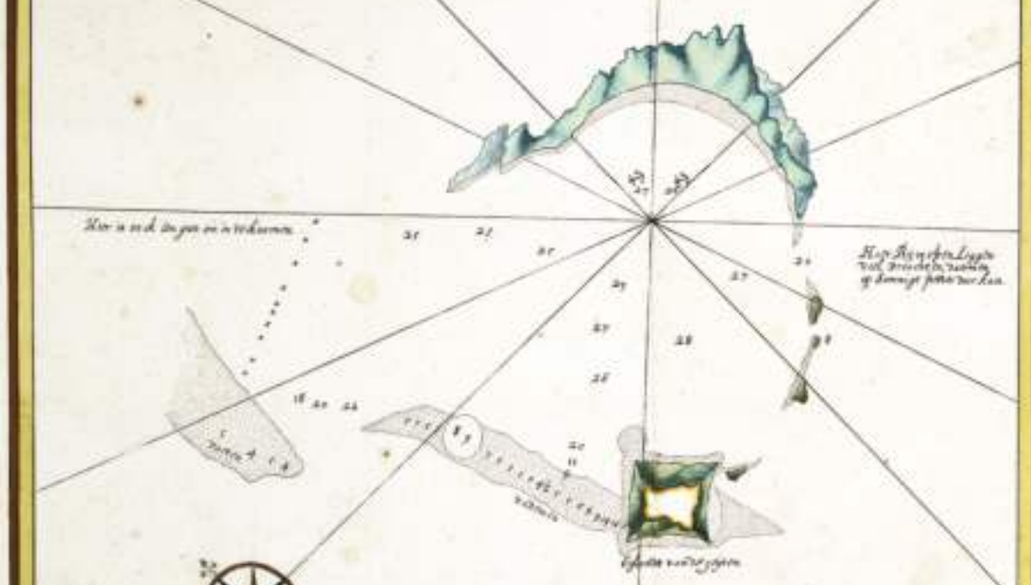

Noord Sijde van MOELALY. AFGETEECKENT In de Vloot van Jacob de Edel. 1622.

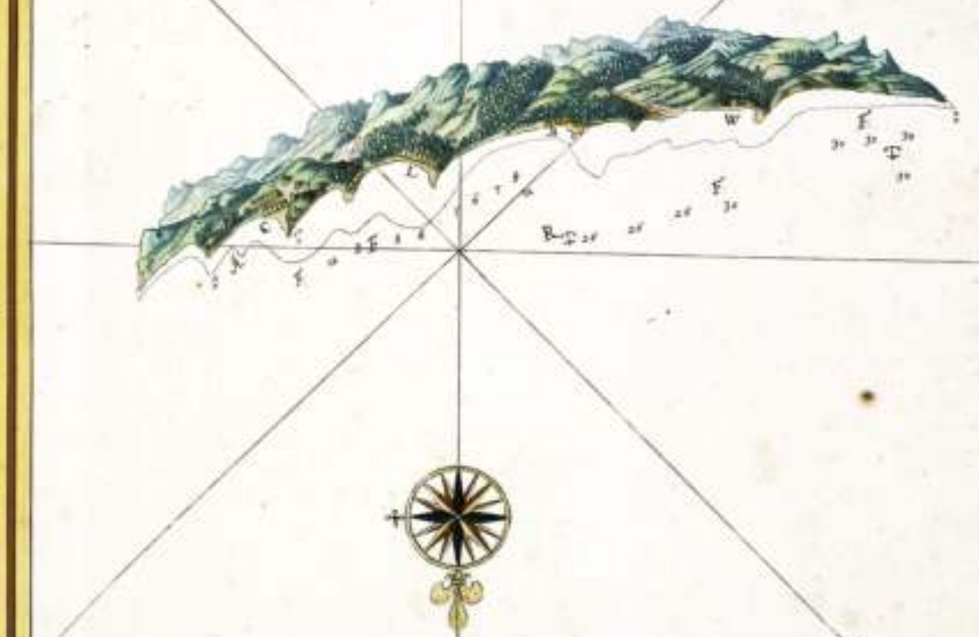

F. Vijgle groote.
B't Dorp Laarmen haven kaelt.
W. waterplaets aen't oosten sijde.
R. de Bone Reer voor S.W.S. en S.S.O. wijdt.
C. Koniack Dorp.
A. de Alder Waterplaets.
L. het dorp daer de Koninck sijn de Nederlanders gaen.

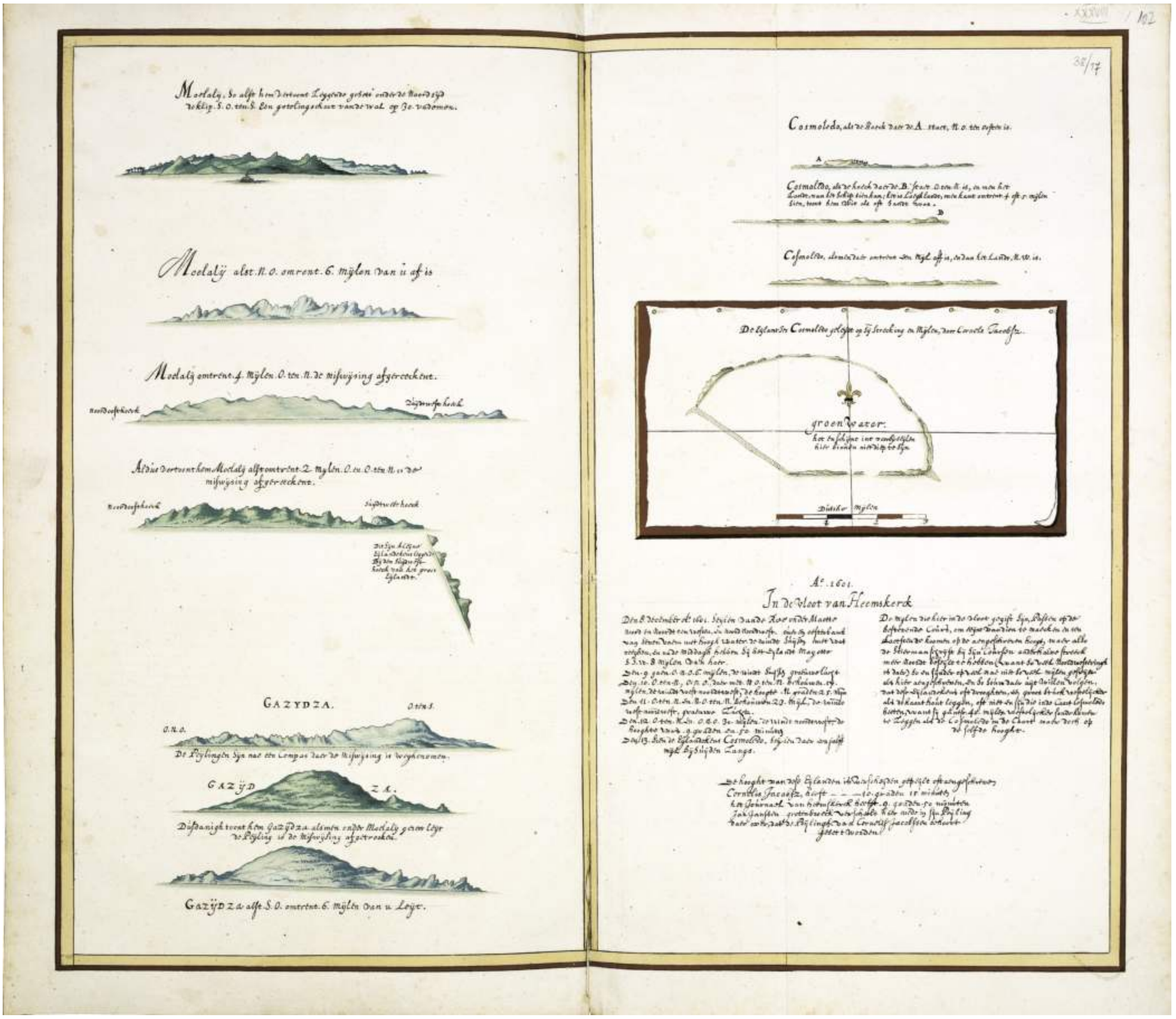
Moelalij, so alst hem vertoont Leggende gesett onder de Noord sijd
Moelalij alst .N.O. omrent .6. Mijlen van u af is
Moelalij omtrent .4. Mijlen .O. ten .N. de miswijsing afgereeckent.
Aldus vertoont hem Moelalij alst omtrent .2 Mylen .O. en .O. ten .N. is de miswijsing afgereeckent.
GAZYDZA.
O. ten S.
O.N.O.
De Peylingen sijn nae een Compas daer de Miswijsing is weghenomen.
GAZYD ZA.
Dusdanigh toont hem Gazijdza als men onder Moelalij gesett leijt
de Peijling is de Miswijsing afgetrocken.
Gazijdza alst .S.O. omtrent .6. Mijlen van u Leijt.
Cosmoledo, als de Hoek daer de A. staet, N.O. ten oosten is.
A
Cosmoledo, als de hoeck daer de B. staet O. ten N. is, en noch
Cosmoledo, alsmede daer omtrent 3en Mijl aff is, en dan het Landt N.W. is.
De Eylanden Cosmoledo gelegen op sijn Strecking en Mijlen, door Cornelis Jacobsz.
groen water.
Duijtsche Mylen
Ao. 1601.
In de Vloot van Heemskerck
Dito 8 Decembr. de 1601. Sagen Duijn Noort vande Maetse
Dito 9 gaen. O. ½ S. 6. mijlen, de winst Suijdt grotendeels
Dito 10. O. ten S., O. ten S. Duijn mijl. N. O. ten N. Verlooren. 18.
Dito 11. O. ten N. en N. O. ten N. Verlooren 23. Mijl, de winde
Dito 12. O. ten N. en O. ½ S. de winde noordenoost de
Dito 13. Sien de Eylandekens Cosmoledo, liggen Duijn ons seer
De Mylen die hier in de Vloot gegist sijn, Passen op de
Cornelis Jacobsz. heeft ——— 10. graden 18 minuten
Jan Janssen. ——— 10. graden 30 minuten

blad 380 boven / sheet 380 above:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 38:22.

[Johannes Vingboons, 1665-1668] :

De Eijlantjes Cosmoledo geleijdt op sijn Strecking en Mijlen, door Cornels Jacobsz.

The Islands of Cosmoledo Atoll [Aldabra Islands] as positioned on their Co-ordinates, by Cornelis Jacobsz.

[profielen / profiles]

Moelalij, so alst hem vertoont Leggende gesett onder de Noord sijd de klip S.O. ten S. Een gotelingschoot van de wal op 30. vademen.
Mohéli as it appears when Lying anchored under the North side the cliff S.E. by E. A cannon shot from the shore at 30. fathoms.

Moelalij alst .N.O. omrent 6 Mijlen van u af is.
Mohéli as it is N.O. about 6 Miles from you.

Moelalij omtrent .4. Mijlen .O. ten .N. de miswijsing afgereeckent.
Mohéli about 4 Miles E. by N. corrected for the compass deviation.

Aldus vertoont hem Moelalij alst omtrent .2 Mylen .O. en .O. ten .N. is de miswijsing afgereekent.
Thus appears Mohéli when it is about 2 Miles to the E. and E. by N. corrected for the compass deviation.

Gazydza. De Peijlingen sijn nae een Compas daer de Miswijsing is weghenomen.
Grande Comore. The Bearings are with a Compass corrected for the Deviation.

Gazijdza. Dusdanigh toont hem Gazijdza als men onder Moelalij gesett leijt de Peijling is de Miswijsing afgetrocken.
Grande Comore. Thus appears Grande Comore when one is anchored at Mohéli the Bearings corrected for the Deviation.

Gazijdza alst .S.O. omtrent .6. Mijlen van u Leijt.
Grande Comore when it is Situated S.E. about 6 Miles from you.

Cosmoledo, als de Hoek daer de .A. staet, N.O ten Oosten is.
Cosmoledo, when the Point indicated by A, is to the N.O. by East.

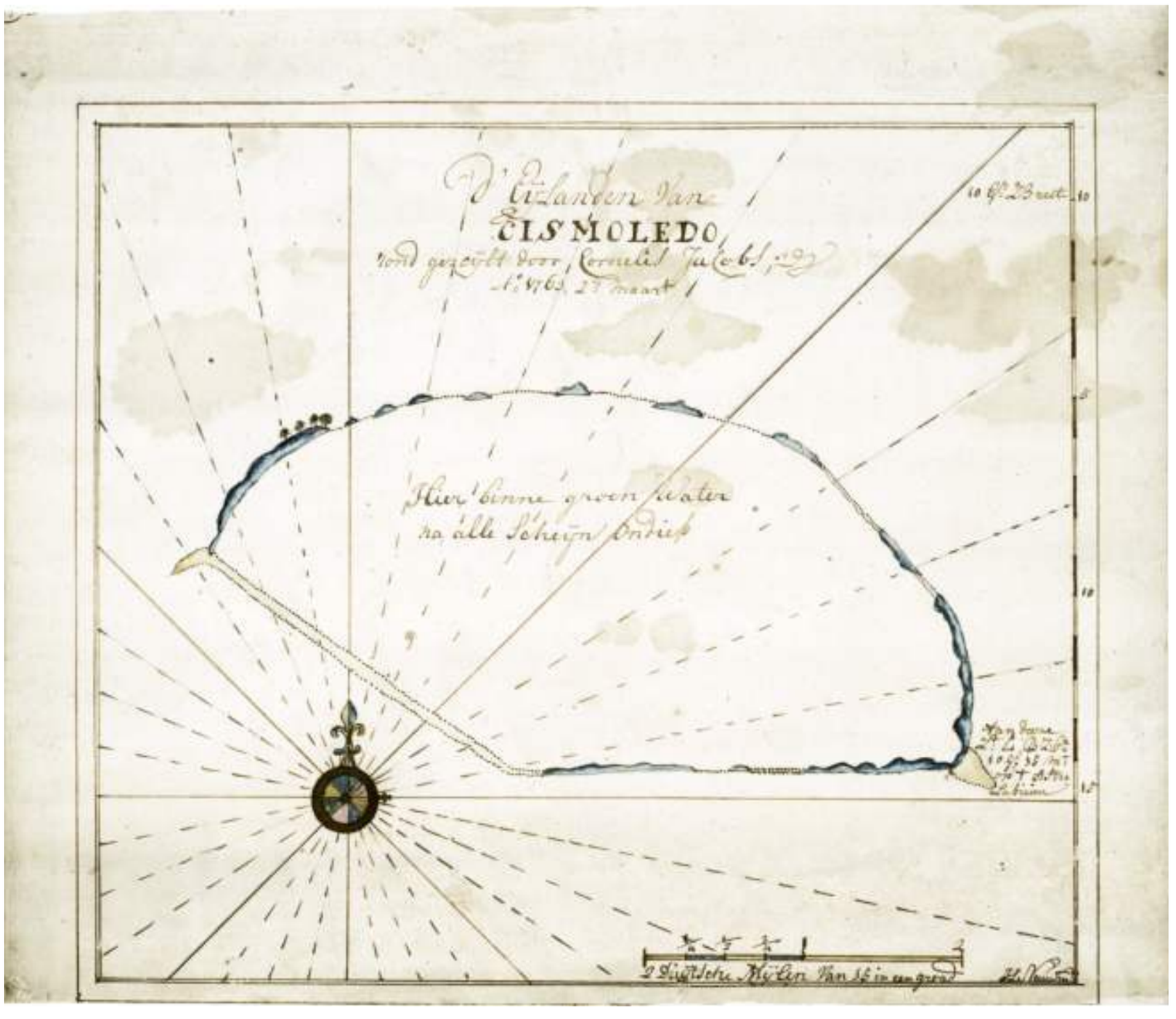

Anzuanij.
Cosmoledo, als de hoeck daer de B: staet .O. ten .N. is, en men het Landt, van het Schip sien kan; het is Laegh landt, men kant omtrent .4. oft .5. mijlen sien, toont hem Wit als oft sandt was.
Cosmoledo, when the point indicated by B: is to the E. by N., and one can see the Land, from the Ship; it is Low land, one can see it from about 4 or 5 miles, showing itself White as if it were sand.
Cosmoledo, als men daer omtrent Een Mijl aff is, en dan het Landt .N.W. is.
Cosmoledo, when one is about One Mile from it, and the land is to the N.W.
Anjouan.
Schaalstok van 3 Duijtsche Mijlen, 15 voor een Graedt
Schaalstok van 2 Duijtsche Mijlen Van 15 in een graad

Cosmoledo, als de hoeck daer de B: staet .O. ten .N. is, en men het Landt, van het Schip sien kan; het is Laegh landt, men kant omtrent .4. oft .5. mijlen sien, toont hem Wit als oft sandt was.
Cosmoledo, when the point indicated by B: is to the E. by N., and one can see the Land, from the Ship; it is Low land, one can see it from about 4 or 5 miles, showing itself White as if it were sand.

Cosmoledo, als men daer omtrent Een Mijl aff is, en dan het Landt .N.W. is.
Cosmoledo, when one is about One Mile from it, and the land is to the N.W.

Schaalstok van 3 Dutshe Mijlen = [ca. 1 : 264.500].
Scale-bar of *3 Dutshe Mijlen* =
[approximately 1 : 264,500].

1 kaart + 10 profielen : ms op papier, gekleurd, 52,5 x 61 cm.
1 map + 10 profiles : ms on paper, coloured, 52.5 x 61 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [rechtsonder] een beschrijving :
Explanations: [lower right] a description :

A.o 1601.
In de vloot van Heemskerck.
Den .8. december A.o 1601. Seijlen van de Ree onder Maotte noord en noordt ten westen, en noord noordwest, over een oesterbanck van seven vaem met hoogh water, de windt Suijjen, met wat reeghen, en na de middagh hebben sij het Eijlandt Mayotte S.S.W. 8 mijlen van haer.
Den .9. gaen .O.N.O. 6 mijlen, de windt Suijjen graeuwe lucht.
Den .10. O. ten N., O.N.O., daer met .N.O. ten .N. behouwen .17. mijlen, de windt west noordtwest, de hoogte .11. graden .25. mijn.
Den .11. O. ten .N. en .N.O. ten .N. behouwen .23. mijl, de windt west noordwest, graeuwe Lucht.
Den .12. O. ten .N. en .O.N.O. 30. mijlen, de windt noordtwest, de hooghte was .9. graden en .50. minuten.
Den .13. sien de Eijlandekens Cosmoledo, seijlen daer een halff mijl bijsuijden Langs.

De Mijlen die hier in de vloot gegist sijn, Passen op de bestevende Cours, om eeijnt van dien te maecken en ten Laetsten te koomen op de aengeschreven hoogt, maer also de Stierman schrijft bij sijn Coursen anderhalve streeck meer Noordt beseijlt te hebben (want so veel Noordwesteringh is daer) so en sijnder op veel nae niet so veel mijlen geseijlt als hier aengeschreven, en so souw daer uijt willen volgen, dat dese Eijlandekens oft drooghten, een groot stuck westelijcker als de kaart hout legggen, oft niet en sijn die in de Caart Cosmoledo heeten, want sij gantse .40. mijlen westelijcker soude komen te Leggen als de Cosmoledo in de Caart maer doch op de selfde hooght.

De hooght van dese Eijlanden is verscheijden gepeijlt oft aengeschreven. Cornelis Jacobsz. heeft – 10. graden 15 minuten, het Journael van heemskerck heeft .9. graden .50 mijnuten. Jan Janssen grotenbroeck verscheelt hier mede in sijn Peijling daer over, dat de Peijlingh van Cornelis Jacobssen behoort geset t worden.

Wie de genoemde Cornelis Jacobsz was, wiens peiling van het atol Cosmoledo op 10 graden 15 minuten zuiderbreedte door Vingboons als de meest correcte werd beschouwd, is niet duidelijk. Hij lijkt in elk geval geen opvarende te zijn geweest van de zogenoemde Molukse vloot onder Jacob van Heemskerck (Vijfde Schipvaart 1601-1603), die de afwijkende peiling van 9 graden 50 minuten opgeeft. Van Jan Jansz Grootebroeck weten we dat hij een van de stuurlieden was op de *Alkmaar* in de Atjehse vloot van de Vijfde Schipvaart onder admiraal Wolfert Harmensz, die in 1601-1603 met onder meer de *Swarte Leeuw* via Atjeh een reis naar Bantam maakte; Grootebroecks peiling kwam klaarblijkelijk met die van Jacobsz overeen. Hetzelfde kaartje van Cosmoledo werd door Johannes van Keulen II nog in 1753 als gravure opgenomen in het grotendeels door Jan de Marre voorbereide *Zeeboek van Indien*, dat toen verscheen als zesde deel van de *Groote Lichtende Zee-Fakkel*. Hetzelfde gebeurde met de kaart van Anjouan op blad 381 boven. Deze beide gravures werden op hun beurt door schipper Jan Zacharias Nauwman van het compagniesschip *Oosterbeek* in 1763 gekopieerd tot de manuscriptversies op de bladen 380 onder en 385 onder. Uit welke bron de kustopdoeningen op Vingboons' atlasblad stammen is niet duidelijk, mogelijk uit het journaal van Van Heemskercks vloot uit 1601.

It is not clear who the Cornelis Jacobsz mentioned was, whose bearing of the atoll of Cosmoledo at 10 degrees 15 minutes southern latitude Vingboons regarded as the most accurate. In any case it seems he was not a sailor on the so-called Moluccan fleet under Jacob van Heemskerck (Fifth Fleet, 1601-1603), who gives the different bearing of 9 degrees 50 minutes. Of Jan Jansz Grootebroeck we know that he was one of the helmsmen on the *Alkmaar* in the Aceh fleet of the Fifth Fleet under Admiral Wolfert Harmensz, who made a voyage to Bantam via Aceh in 1601-1603 with among other ships the *Swarte Leeuw*. Apparently Grootebroeck's bearing agreed with the one by Jacobsz. Johannes van Keulen II included the same little map of Cosmoledo in 1753 as an engraving in the *Zeeboek van Indien* largely prepared by Jan de Marre, which then appeared as the sixth volume of the *Groote Lichtende Zee-Fakkel*. The same happened with the map of Anjouan on sheet 381 above. These two engravings in 1763 were in turn copied by skipper Jan Zacharias Nauwman of the Company ship *Oosterbeek* into the manuscript versions on sheets 380 below and 385 below. It is not clear from which source the coastal profiles on Vingboons's atlas sheet derive, but possibly they come from the log of Van Heemskerck's fleet from 1601.

blad 380 onder / sheet 380 below:

Antiquariaat A. Asher & Co. B.V., IJmuiden.

JZ Nauwman, A:o 1763, 27 maart :
JZ Nauwman, A:o 1763, the 27th of March :

D' Eijlanden van / Cismoledo / rond gezeijlt door Cornelis Jacobs.

The Islands of / Cosmoledo Atoll / circumnavigated by Cornelis Jacobs.

Schaalstok van 2 Duijtsche Mijlen Van 15 in een graad = [ca. 1 : 174.300].
Scale-bar of *2 Duijtsche Mijlen Van 15 in een graad* = [approximately 1 : 174,300].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 26,5 x 31 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 26.5 x 31 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Het is goed mogelijk dat Jan Zacharias Nauwman als VOC-schipper een exemplaar van het nog geen tien jaar eerder uitgegeven kaartenboek *Zeeboek van Indien* bij zich had; zie blad 380 boven. Waarom en waar precies hij op 27 maart 1763 deze kaart van de Cosmoledo-eilanden uit dit zesde deel van Johannes van Keulens *Groote Lichtende Zee-Fakkel* kopieerde, zoals hij dit ook deed met een achttal eveneens in maart 1763 gedateerde kaartjes van ankerplaatsen in Ceylon, aan de zuidpunt van Voor-Indië en in de Malediven (zie Deel IV: *Ceylon*), is niet duidelijk. Wellicht waren ze bedoeld voor een eigen verzameling. Na een vaart naar en van Batavia met de *Renswoude* in 1757-1759 vertrok Nauwman op 12 december 1761 als schipper van de *Oosterbeek* naar Bengalen, waar hij op 11 oktober 1762 arriveerde. Nadien bleef hij met dit schip langere tijd in de Oost, waar de *Oosterbeek* onder meer werd ingezet voor het vervoer van proviandgoederen tussen Batavia en de Kaap. Nauwman was daar in 1763 en 1764 en mogelijk liep zijn route in 1763 via het atol Cosmoledo en de Comoren. Zie ook zijn kaartje van Anjouan op blad 385 onder.

It is quite possible that as a VOC skipper Jan Zacharias Nauwman had with him a copy of the *Zeeboek van Indien* that had been published scarcely ten years earlier; see sheet 380 above. It is not clear why and where exactly on 27 March 1763 he copied this map of the Cosmoledo Islands from this sixth volume of Johannes van Keulen's *Groote Lichtende Zee-Fakkel*, as he did with eight little maps also dated in March 1763 showing anchorages in Ceylon, on the southern point of India and in the Maldives (see Volume IV: *Ceylon*). Perhaps they were intended for his own collection. After a voyage to and from Batavia with the *Renswoude* in 1757-1759, Nauwman set out on 12 December 1761 as skipper of the *Oosterbeek* for Bengal, where he arrived on 11 October 1762. After that he stayed with this ship for some time in the East, where the *Oosterbeek* was used for such things as transporting provisions between Batavia and the Cape. Nauwman was there in 1763 and 1764, and possibly his route in 1763 took him via the atoll of Cosmoledo and the Comoros. See also his map of Anjouan on sheet 385 below.

blad / sheet 381:

Nationaal Archief, 4.VELH 619.15.

[Anoniem, ca. 1665] :
[Anonymous, c. 1665] :

Anzuanij.

Anjouan.

Schaalstok van 3 Duijtsche Mijlen, 15 voor een Graedt = [ca. 1 : 129.200].
Scale-bar of *3 Duijtsche Mijlen, 15 voor een Graedt* = [approximately 1 : 129,200].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 32,5 x 49,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 32.5 x 49.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Verklaringen: [rechtsboven] een beschrijving :
Explanations: [upper right] a description :

Dit Eijlandt Anzuanij, Gelegen op de Zuyder breete, van 12. Gr. 24 minuten is redelijk hooch en berghachtig Landt, men brengt de berg O.Z.O. van sich, Dan heeft men de Reede ongevaer 1½ musquet schoot buijten de wall, Doch dient gelett te worden, dat men in de ZW. Mouzon Langs de Westhoeck moet zeijlen, om de Reede te krijgen Also aen de Oostkant Beswaerlijk kans is Vermits men daer geen anckergrond vindt.

Anjouan (Nzwami), in de compagniestijd een onafhankelijk sultanaat, speelde een rol van betekenis in het westelijke deel van de Indische Oceaan als centrale markt en handelshaven voor vrije kooplieden, smokkelaars en kapers in deze regio. Daarnaast deden in de zeventiende en achttiende eeuw compagniesschepen van verschillende naties geregeld het eiland aan, mede voor verversing. De Engelse Oost-Indische Compagnie had er omstreeks 1700 zelfs een kleine vestiging; voor zover bekend zijn daartoe door de VOC echter nooit plannen ontwikkeld. Anjouan handelde ook in slaven, maar bleef in dat opzicht in de schaduw van het grote buureiland Madagascar; zie blad 386 en volgende. Deze naar het handschrift en de kompasroos te oordelen zeventiende-eeuwse kaart van Anjouan uit de Atlas Beudeker in het Nationaal Archief wijkt in stijl en uitvoering nogal af van de kaarten van Johannes Vingboons en zijn medewerkers in dit manuscript-verzamelwerk, dat omstreeks 1665 werd samengesteld, en is wellicht als los exemplaar toegevoegd. Links in het oosten is het 'Kooninghs Palaijs' met de omringende stad (Domoni) en de puntige spits van de centrale moskee getekend. De zuidelijke kustlijn van het eiland was nog onbekend bij de kaarttekenaar en is daar met een stippellijn aangegeven.

De opvallende wapperende driekleur op het huisje aan de baai met ankergrond in het noorden, naast een tweede dorpje met minaret (Mutsamudu), verwijst waarschijnlijk naar een provisorisch onderkomen van Hollandse schepelingen die hier gedurende enige tijd herstelden en proviand innamen, mogelijk in een veel eerdere periode. Dezelfde plaats, bij de enige goede ankergrond voor Anjouan, kreeg later grote bekendheid door de gebeurtenissen van 1684 tijdens het

(vervolg op pag. 382 / continued on p. 382)

(vervolg van pag. 381 / continued from p. 381

gedwongen verblijf aldaar van de oostindiëvaarder *Burgh van Leijden*. Dit retourschip was op de thuisreis in mei van dat jaar 'door de swacheijt over 't geheele corpus van 't schip het niet langer hebbende connen gaende houden, en gevolglijck genootsaeckt geweest op te duwen en de steeven na 't eijlant Ansuarij te wende, alwaer tot het kenteren van 't mousson winter laegh heeft geleegen'. Op 14 november 1684 arriveerde het gehavende schip alsnog aan de Kaap, waar het gerepareerd werd en zeilree gemaakt voor de verdere reis naar patria. Met de hier afgebeelde kaart als voorbeeld werden vanaf omstreeks 1690 door diverse tekenaars kaarten van Anjouan geproduceerd, waarop steeds ook de plaats van de 'overwintering' van de *Burgh van Leijden* werd aangegeven. Enkele voorbeelden zijn hier opgenomen op de bladen 384 en 385. François Valentijn gebruikte deze originele kaart als illustratie voor het in 1726 verschenen vijfde deel van zijn *Oud- en Nieuw Oost-Indien*. Hij vermeldt overigens dat de kaart gemaakt werd tijdens het verblijf aldaar van de *Burgh van Leijden*, dus in 1684 of onmiddellijk nadien, maar dit lijkt niet erg waarschijnlijk. Valentijn geeft een korte beschrijving van het eiland en noemt behalve de hoofdstad 'Monjesaan', waar de koning zijn verblijf had (op deze kaart overeenkomend met Domoni), ook de plaats 'Sjammedoe' (Mutsamudu) en 'het vlek Wane' (Ouani). De hoge berg is waarschijnlijk de vulkaan Trindrini. Op diverse latere kaarten van Anjouan is de onzekere zuidelijke kustlijn als definitief ingetekend, terwijl de benamingen van de plaatsen en de locaties ervan verschillen. In de beschrijving van Anjouan door Pieter van den Broecke (blad 382 boven) worden twee 'coninckxdorpen' genoemd; het ene is 'Demonij' op de oostkust, het andere ligt 'westelijk' en is mogelijk het tweede dorp met minaret op de hier beschreven kaart, dat overeenkomt met het huidige Mutsamudu.

Anjouan (Nzwami), in the time of the Company an independent sultanate, played an important role in the western part of the Indian Ocean as a central market and trading port for free merchants, smugglers and privateers in this region. As well as this, in the seventeenth and eighteenth centuries Company ships of various nations regularly called at the island, also for fresh supplies. Around 1700 the English East India Company even had a small settlement here, but as far as is known the VOC never developed plans in that direction. Anjouan also traded in slaves, but in that respect remained in the shadow of its larger neighbour, the island of Madagascar; see sheet 386 and following. This map of Anjouan, which judging from the handwriting and the compass rose dates from the seventeenth century, is reproduced from the Beudeker Atlas in the Netherlands National Archives. It deviates somewhat in style and execution from the maps that Johannes Vingboons and his staff made for this manuscript map-book, which was compiled in about 1665, and was perhaps added as a separate item. On the left, in the east, are drawn the *Kooninghs Palaijs* (King's Palace), with the surrounding town (Domoni) and the pointed top of the central mosque. The southern coastline of the island was still unknown to the person who drew the map and is indicated with a dotted line.

The striking tricolour flapping on the little house in the bay with anchorage in the north, beside a second little village with minaret (Mutsamudu), probably suggests a provisional shelter for Dutch sailors who spent some time here recovering and taking on provisions, possibly in a much earlier period. The same place, at the only good anchorage off Anjouan, later gained much fame for the events of 1684, during the enforced stay there of the *Burgh van Leijden*. On the way home in May of that year, this return ship, 'because of the weakness over the whole body of the ship not being able to keep going any longer, and consequently being obliged to come about and head for the island Ansuarij, where she lay low till the end of the winter monsoon'. On 14 November 1684 the battered ship still arrived at the Cape, where it was repaired and made seaworthy for the onward voyage home. From about 1690 maps of Anjouan were made by different artists with the map shown here as their model, and they always showed the place of the 'hibernation' of the *Burgh van Leijden*. Several examples are included here on sheets 384 and 385. François Valentijn used this original map as an illustration for the fifth volume of his *Oud- en Nieuw Oost-Indien* which appeared in 1726. According to his statement the map was made during the *Burgh van Leijden*'s stay there, hence in 1684 or immediately after that, but this does not seem very likely. Valentijn gives a short description of the island and apart from the capital *Monjesaan*, where the king had his residence (on this map equivalent to Domoni), also mentions the place *Sjammedoe* (Mutsumudu) and 'the hamlet Wane' (Ouani). The high mountain is probably the volcano Trindrini. On various later maps of Anjouan the uncertain southern coastline has definitively been filled in, whereas the names of the places and their locations differ. In the description of Anjouan by Pieter van den Broecke (sheet 382 above) two *coninckxdorpen* (royal villages) are mentioned; one is *Demonij* on the east coast, and the other lies 'westward' and is possibly the second village with minaret on the map being discussed here, which corresponds with the present Mutsamudu.

blad / sheet 382:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 38:20.

[Johannes Vingboons, 1665-1668] :

't Eijlandt Ansuani.

The Island of Anjouan.

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 51,5 x 64,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 51.5 x 64.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [rechts] een beschrijving :
Explanations: [right] a description :

Besrijvinge vant Eijlandt Ansuan.
Van de Ree aen de westzijd van de Noordhoeck van het Eijlandt Maotto, N.W. 10 ofte .11 mijlen, vint men op .12 graden .15. Minuten de Ree, voor de stadt Demonij, aen de oostkant van het Eylandt Ansuan, het welck men van d'een ofte d'ander bij goet weer licht kan ouersien.
Dit Eijlandt Ansuan, leydt met zijn Suijdthock op .12. graden 25. en met sijn Noordthoeck op .11. graden .57. minuten, op de noordsijd, heeft de Compas naeld .16. graden .38. minuten Noort westering. Ansuan heeft wat hooger ghebergt als Maotto, en heeft Eeen solferberch, die Anno .1607. vuijr uijt gaff. Huijdendaeghs en roockt hij niet.
Aen de Suijdt, ofte Suijtoost hoeck van het Eijlandt Ansuan, leggen twee groote Rudsen bouen water, met een kleijn brockien tusschen beijien, oock een daer buijten. Tusschen dese Rudsen ende de Hoeck, van het Landt ist diep, maer door het breecken van der Zee evenwel onbequaem om met Schip oft boot door te seijlen, oft het en waar met een heel slechte See.
Bijwesten de Rudsen, het landt aenlopend, vint men Ree, een slingerworp van de wal van .25. vademen, cort afdiepent tot .70. vademen vuijle grondt. Men leijdt daer bijoosten Een Coraelriff, 't welck met Laegh water meest droogh leijt, gevende verschut voor west.
Van de Suijdthoeck tot de Ree voor de stadt Demonij voor genoemt, loopt de wal Noort omtrent .3. mijlen, men leyt daer binnen een hoeck, die verschut geeft voor .N. en .N.O. is hoeckies windt, op .30. tot .35. vademen, een groote slingerworp van de wal op swarte sandt grondt, daer swarte klippen onder uijtsteecken sonder dat men daer van aen het loot ghewaer wort, waer op de Anckertouwen, so die teghen de opgaende grond quamen te leggen, in stucken souwden gheschuert worden, maar door dat de windt aflandigh is, end daer door de Scheepen van landt afswaijen, ende de grond schor afgaet, soo en komen de touwen geen grondt te raacken.
Stijf een gotelingschoot besuijden de Ree, vint men vars water, comen dringen uijt een scheur van het hoogh geberght. Comende van de Noord, so soud men het bochtien van Demonij, licht komen te missen, so men niet vrij dicht bij de wal langs en komt.
Van Demonij om de Noord streckt de wal .N.N.W. omtrent .6. mijlen tot de Noordhoeck van het landt. En bij de .2. mijlen bijsuijden den hoeck is een bochtien met een Riviertjen en een waterplaets, daer met schuijten wel te landen ende goe vervarsing te becomen is, also .½. mijltien int landt een dorp leyt.
De Noordoosthoeck heeft een kleijn Rifien, niet ver 't See schietende dat men wel magh Looden.
Even om dat Rifien heeft men Anckergrondt, dicht onder de wal op .10., 12. oft .15. vademen, de Hoeck daer het Rifien afschiet S.O. en d'ander hoeck .W.S.W., maer men moet toesien niet te verd om de hoeck te loopen, want men daer scharpe grondt souw vinden. S.W. ten .W. maen, maeckt daer vol See, daer leggende heeft men Maotto int .S.O. ende Gasidsa .W.N.W
Dit is een qua Ree sonderling voor groote Scheepen, dien en ist niet geraden daer te setten, oft het en waer bij noot, wat min als een ½ mijl om het Rifien, en Noort ten oosthoeck, Noorden ¾ mijls, leijt men daer een beeckien oft afwatering is, bij oosten.
Schaers .1 mijl, bijwesten, het wester konnincksdorp, komt men te Ree, neven Een schoone valeij, met twe beeckiens, achter oft bijwesten den hoeck, van .40. tot .10. vademen, drachtichg opdroogend tot 3. vademen sandgrondt, daarmen eerst de steenighe grondt van het landt vint.
Dit geseijde koninckx dorp heeft veel steene Huijsen En straten daer Nauwelijcks, twee man, Neffens Malkander gaen kan. Waer bijwesten, als oock bijoosten, veel Clappes Boomen staen.

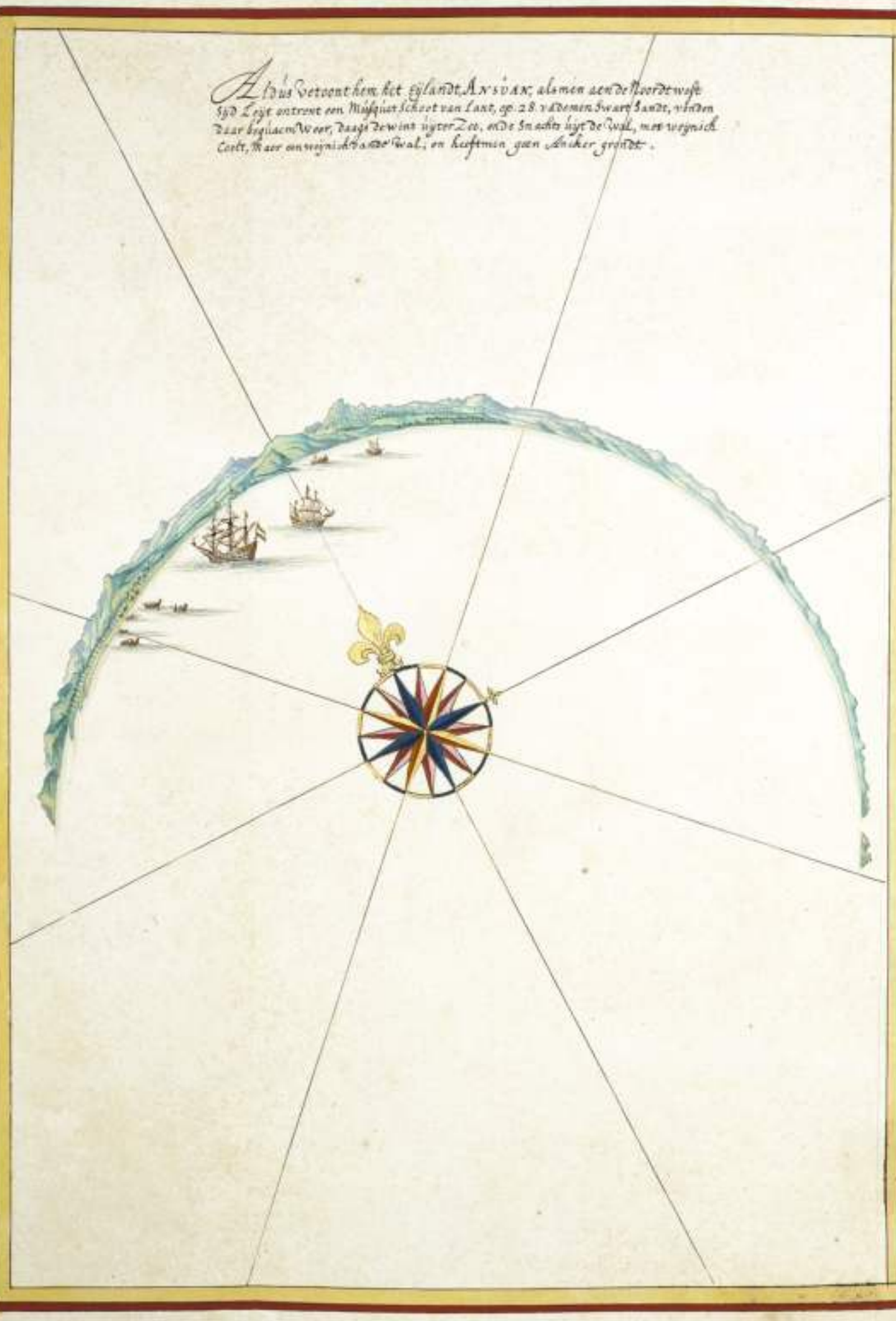
Aldus vetoont hem het eylandt Ansuan, alsmen aen de Noordtwest
sijd Leijt ontrent een Musquet schoot van lant, op .28. vademen swart sandt, vonden
daar bequaem weer, daags de wint uijter Zee, ende snachts uijt de Wal, met weijnich
Coelt, Maer een weijnich van de wal; en heeftmen geen Ancker grondt.

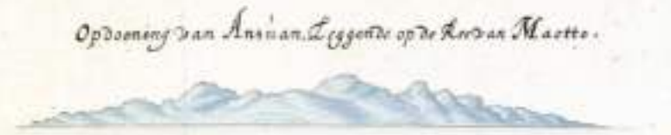
Opdoening van Ansuan. Leggende op de Ree van Maotte.
Ansuan.
W. z. w.
W.
W. n. w.
Ansuan.
Domony
Ansuan.
Oost. z.n
oost ten Noorden
Aldus toont hem Anjouan, alsmen onder Moelaly aen de Noord Zijd, geanckert
Leijt, het middel van't Lantsckap Lagh .O. en .O. ten .N. de Miswijsing afgereeckent.
Ansuan
n.n.o
n. ten. o
n. o.
Aldus vetoont hem Anjouan, alsmen ijgt de reede komende daer ontrent 5 myten aff is.

Het water Inde Beeck, daer men leijt met de Scheepen, is seer schoon en lustich aentesien, bij eens Mans lengte diep, maer de Beeck is aent landt steenich, soo dat men de vaten qualijck over de steenen kan rollen sonder te Bescadigen, waer door men met gelaijvaetiens, (en mannent men kander toe) het water moet haalen, en soo Inde Boot krijgen. Bywijlen comen de Travaden op't Zuydelijck Mousson seer hard van over het gheberght vallen, ende doen de Scheepen van Ancker spillen.
Daer leggend, heeft men een Eijlandtjen met een Sael, een groot Schip Lengte van de Noordwesthoeck, des landts afleggende, in het .W. ten .N. omtrent .3. mijlen.
Dit Eijlandtjen met de Sael heeft weijnich geboomt, en heeft Een kleijnder Eijlandeken te landewaert bij hem, Leggende te samen op een Recijff, van den hoeck, ende voort bij den Westkant vant landt Langs Lopend, alwaer het Recijff met laegh water droogh, en met hoogh water 2½ vadem diep leijt, als men een halff mijl buijten landt houdt, so en mach men daer geen quaet an doen, men en kan met geen boot tusschen de geseijde Eijlandekens en den hoeck door.
Dit Riff is soo schor dat het onbequaem is met Schepen bij te anckeren, want sij het Riff niet souden konnen vrij swaijen.
Komende van de west om den hoeck so siet men het landt vrij een Inbocht maecken, ende omtrent 3½ mijl om oost heeft men een hooghe Hoeck bij oosten de voorbeschreeven Ree.
Onderweegs Tusschen den hoeck en de Ree vint men geen ancker grondt, al is men op een slinger worp aen de wal.
Leggende op de laetst gesaijde Ree, en kan men het Eijlandt Moelalij niet sien also het even acher den hoeck schuijlt, maer op het gebercht Lopende, so mach ment over't landt heen sien. Angasidza leijdt van daar .N.W. ten .W.
Na het verklaren van Seecker Stierman heeft men aen de Suijdwestsijd van Ansuan, een haven, daer men met veel Scheepen beslooten in kan leggen, Rondtom met laegsandt landt, Ende en is niet te kennen, anders als bij Een Boom boven de Haven.
Daer isset beter leggen als op de Noordsijd, want al ist damen voor't wester Coninckscdorp, alle dagen herde windt uijtland heeft. So en verneemt men hier In de Bocht gheen windt. daar is Ruijmt voor .4. Scheepen, de ongeleegenheijt die daer is, is datmen 't water van 't wester Coninckscdorp moet halen.
Tusschen dese Ree, en het geseijde wester Coninckscdorp, het welck .1. mijl westwaert Leijt, en is geen ancker grondt hoe wel het een Schoone Bocht lijckt.

Het noordelijke deel van Anjouan is op deze kaart zeer correct weergegeven, het zuidelijke deel loopt enigszins te ver door. Als enige nederzetting op het eiland is 'Demonij' aan de oostkust aangegeven, tegenwoordig Domoni. De uitvoerige begeleidende tekst werd door Vingboons overgenomen van een beschrijving door de opperkoopman Pieter van den Broecke, die in 1614 tijdens een van zijn vele reizen voor de VOC met het jacht *Nassau* de eerste gerichte verkenningen in de zeegebieden bij het Arabische Schiereiland en voor de noordoostkust van Afrika had verricht, en daarbij ook Anjouan had aangedaan.

On this map the northern part of Anjouan is depicted very accurately, but the southern part is extending a little too far down. The only settlement on the island is 'Demonij' on the east coast, the present Domoni. Vingboons took the lengthy accompanying text from a description by the Senior Merchant Pieter van den Broecke, who in 1614 on one of his many voyages for the VOC with the yacht *Nassau* had made the first specific explorations in the seas around the Arabian Peninsula and off the north-east coast of Africa, and on this occasion had also called at Anjouan.

blad / sheet 383:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 38:21.

[Johannes Vingboons, 1665-1668] :

Aldus vetoont hem het Eijlandt, Ansuan […].

Thus appears the Island, of Anjouan […].

[profielen / profiles]

Opdoening van Ansuan, Leggende op de Ree van Maotto.
Profile of Anjouan, [when] Lying in the Roadstead of Mayotte.

Ansuan.
Anjouan.

Ansuan. Hier staen sommige huijsen in de valeij. Hier hael men water. Demonij.
Anjouan. Here there are some houses in the valley. Her one fetches water. Domoni.

Ansuan. Aldus toont hem Ansuan, als men onder Moelalij an de Noord Zijd, geanckert Leijdt, het middel van 't Lantsckap Lagh .O. en .O. ten .N. de Miswijsing afgereeckent.
Anjouan. Thus appears Anjouan, when one is at anchor under Mohéli at the North Side, with the centre of the Land E. and E. by N. corrected for the Compass Deviation.

Ansuan. Aldus vetoont hem Ansuan, als men uijt de west komende, daer ontrent .5. mijlen aff is.
Anjouan. Thus appears Anjouan, when coming from the west, one is about 5 miles from it.

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart + 5 profielen : ms op papier, gekleurd, 51 x 69,5 cm.
1 map + 5 profiles : ms on paper, coloured, 51 x 69.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

Verklaringen: [linksboven] vervolg van de titel :
Explanations: [upper left] continuation of the title :

Als men aen de Noordtwest / sijd Leijt ontrent een Musquet Schoot van lant, op .28. vademen swart sandt, vonden / daar bequaem weer, daags de wint uijter Zee, ende snachts uijt de Wal, met weijnich / Coelt, Maer een weijnich van de wal; en heeftmen geen Ancker grondt.

Het is de vraag of in de kaart links, met aanzicht van Anjouan in profiel rondom een grote inham, de kompasroos correct is ingetekend. Volgens de beschrijving in de titel betreft het hier de baai aan de noordzijde van het eiland, waar goede ankergrond was, en in dat geval zou de noordpijl tegengesteld moeten wijzen. Is de kompasroos wel juist, dan zou dit een gezicht op de kust bij de plaats Domoni kunnen voorstellen, die echter niet is ingetekend. Het is niet bekend naar welk origineel Johannes Vingboons deze kaart vervaardigde.

It is questionable whether on the left of the map, with a view of Anjouan around a large inlet, the compass rose has been drawn correctly. According to the description in the title, this is the bay on the northern side of the island, where there was good anchor ground, and in that case the north arrow should point the other way. But if the compass rose is right, then this could represent a view of the coast at Domoni, although this town has not been drawn. It is not known which original Johannes Vingboons used to make this map.

blad 384 boven / sheet 384 above:

Nationaal Archief, 4.VELH 155.

[Gerard van Keulen, 1704-26] :

Afteekeningh / van Het Eijlandt / Anzuanij […].

Depiction / of The Island / of Anjouan […].

Schaalstok van 4 duytsche Meijlen = [ca. 1 : 88.700].
Scale-bar of *4 duytsche Meijlen* = [approximately 1 : 88,700].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 62,5 x 105 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 62.5 x 105 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

(vervolg op pag. 384 / continued on p. 384)

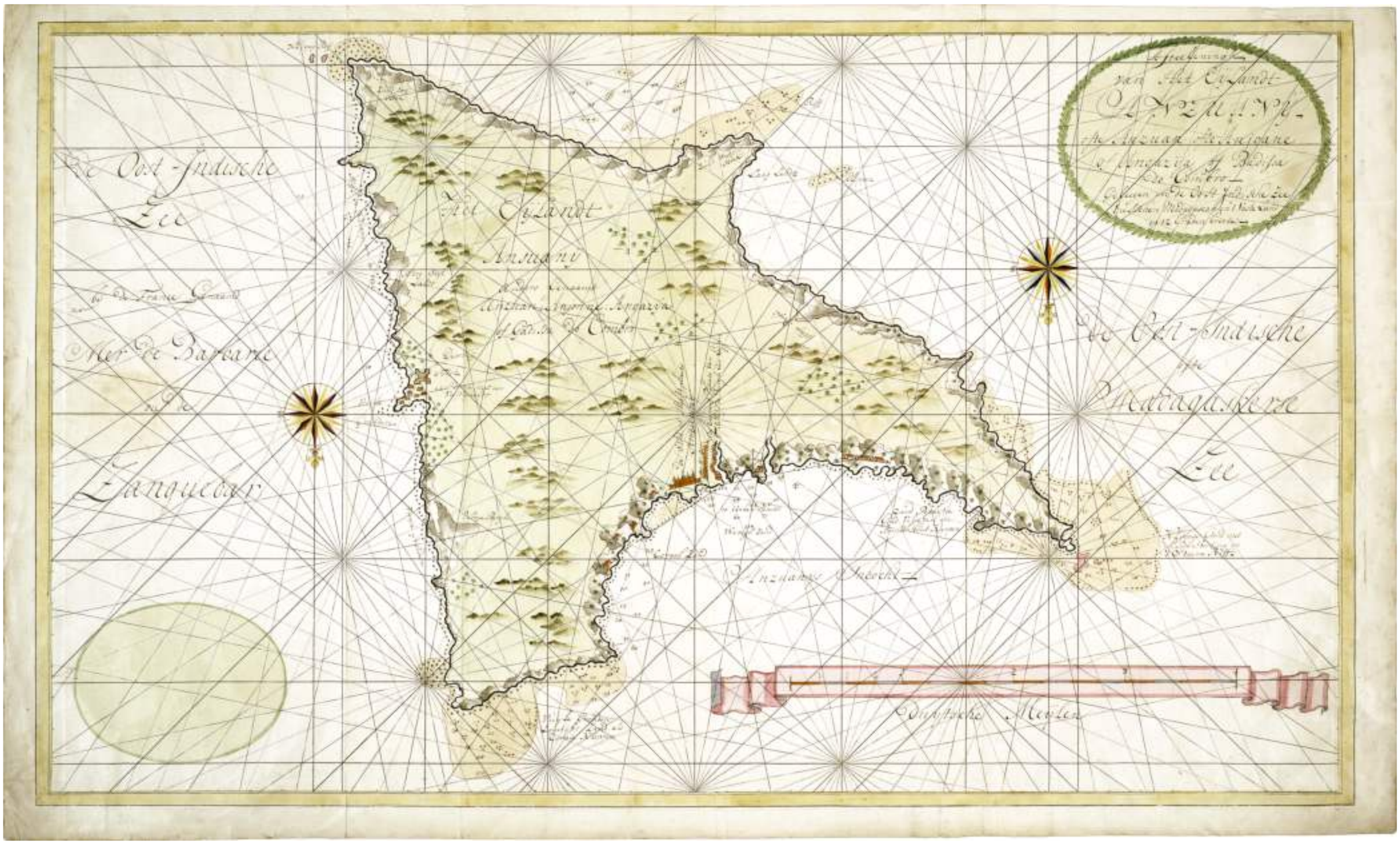

(vervolg van pag. 383 / continued from p. 383)

Verklaringen: [rechtsboven] vervolg van de titel :
Explanations: [upper right] continuation of the title :

Ofte Anzuan ofte Anjoane / of Angazija of Badissa / do Combro. / Geleegen in de Oost Indische Zee / tusschen Madagascar en 't Vaste Land / op 12 Graden breete.

Ook Gerard van Keulen behoorde tot de kaartenmakers die na de gebeurtenissen van 1684 afbeeldingen van Anjouan in hun assortiment opnamen. Op deze kaart, ongetwijfeld weer bedoeld voor zijn cliëntenkring van particuliere verzamelaars, voegt het gedwongen verblijf van het onzeewaardig geworden schip *Burgh van Leijden* in dat jaar een interessante noot toe: de plaats van 'overwintering' bij de baai aan de noordkust is aangegeven door de aantekening 'de begraafplaats van T Schip de Burgh van Leijden'. Ernaast noteerde Van Keulen 'De Stad of Hoofdplaats Anzuanij', die hier identiek is met Mutsamudu. In het plaatsje 'Demonij' (Domoni) op de oostkust situeert hij een fort en noteert erbij 'een dorpje met een vastigheijdt'. Het lijkt erop dat Van Keulen naar de kaart op blad 384 onder of een vergelijkbaar exemplaar heeft gewerkt, waarbij hij de vergissing maakte de naam 'Anzuanij' aan de 'Hoofdplaats' te verbinden. Zie ook de overeenkomstige kaarten op blad 385.

Gerard van Keulen was also one of the map-makers who included pictures of Anjouan in their range following the events there in 1684. On this map, which was undoubtedly again intended for his circle of private collectors, the enforced sojourn of the unseaworthy ship *Burgh van Leijden* in that year adds an interesting feature: the place of 'hibernation' at the bay on the north coast is indicated with the note 'the graveyard of the ship Burgh van Leijden'. Next to it Van Keulen noted *De Stad of Hoofdplaats Anzuanij* (The Town or Capital Anzuanij), which in this case is identical with Mutsumudu. In the little place *Demonij* (Domoni) on the east coast he puts a fort and writes there 'a little village with a stronghold'. It looks as if Van Keulen was working from the map on sheet 384 below or an similar specimen, however making the mistake of linking the name *Anzuanij* with the *Hoofdplaats* (Capital). See also the corresponding maps on sheet 385.

blad 384 onder / sheet 384 below:

Nationaal Archief, 4.VEL 330.

[Anoniem, ca. 1700] :
[Anonymous, c. 1700] :

T' Eijlandt Ansuanij.

The Island of Anjouan.

Schaalstok van 4 Duijtsche Mijlen 15 voor Een Graadt = [ca. 1 : 134.100].
Scale-bar of *4 Duijtsche Mijlen 15 voor Een Graadt* = [approximately 1 : 134,100].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 53 x 36,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 53 x 36.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right

Op enkele details na komt deze kaart overeen met die van Gerard van Keulen op blad 384 boven en met het vermoedelijk veel oudere voorbeeld op blad 381 boven. Van deze laatste kaart is net als bij Van Keulen en op de kaart uit 1763 op blad 385 onder het huisje met vlag aan de noordelijke baai overgenomen, hier met de foutieve annotatie 'thuijs de Brugh van Leijden'.

Except for a few details this map agrees with the one by Gerard van Keulen on sheet 384 above and with the presumably much older original on sheet 381 above. Just as with Van Keulen and the map from 1763 on sheet 385 below, the little house with flag on the northern bay has been taken from the older original, but here with the incorrect note 'the house of the Brugh van Leijden'.

blad 385 boven / sheet 385 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 329.

[Anoniem, 1700-1750] :
[Anonymous, 1700-1750] :

T' Eijlandt / Ansuanij.

The Island of / Anjouan.

Schaalstok van 2 duijtsche Meijlen = [ca. 1 : 129.900].
Scale-bar of *2 duijtsche Meijlen* = [approximately 1 : 129,900].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 46 x 67 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 46 x 67 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Deze versie van de kaart van Anjouan behoorde tot een anonieme atlas uit de eerste helft van de achttiende eeuw, waarvan enkele bladen bewaard zijn gebleven in het Nationaal Archief. De weergave komt in hoge mate overeen met de vorige twee; de hoofdplaats Mutsamudu wordt hier net als bij Van Keulen aangeduid met de naam 'Ansuanij', terwijl het 'dorp met een vastigheijt' aan de oostkust (Domoni) nu ook in profiel is ingetekend.

This version of the map of Anjouan belonged to an anonymous atlas from the first half of the eighteenth century, of which several sheets have been preserved in the Netherlands National Archives. The image agrees to a great extent with the previous two; just as with Van Keulen the main town Mutsamudu is here indicated with the name *Ansuanij*, while the 'village with a stronghold' on the east coast (Domoni) is now also drawn in profile.

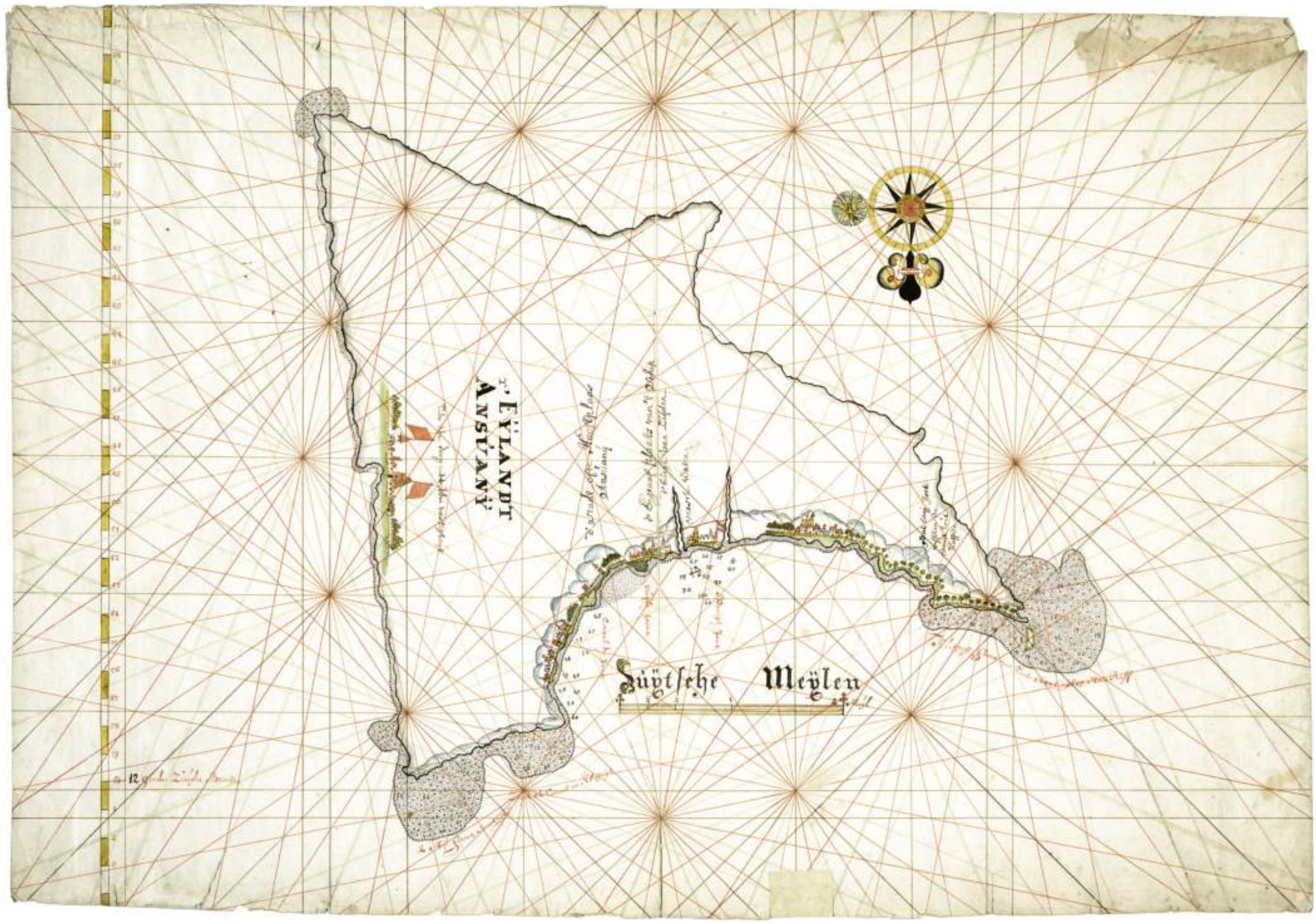

blad 385 onder / sheet 385 below:

Antiquariaat A. Asher & Co. B.V., IJmuiden.

[Jan Zacharias Nauwman, 1763] :

[Kaart van Anjouan].

[Map of Anjouan].

Schaalstok van 3 Duitse Mijlen van 15 in een graad = [ca. 1 : 246.900].
Scale-bar of *3 Duitse Mijlen van 15 in een graad* = [approximately 1 : 246,900].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 29 x 33 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 29 x 33 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Verklaringen: [onder] een legenda bij de letters A t/m K ;
Explanations: [below] a key to the letters A to K :

A. De stadt of hooftplaats Anzuanij.
B. De begraafplaats van't Schip de Burgt van Lijde.
C. Een Roode vlag.
D. Het huijs de Burgt van Lijden.
E. Demonij Fort.
F. Een dorpje met een vastigheijd.
G. Zuijd oost hoek.
H. Zuijd West hoek.
I. Noord oost hoek.
K. Noord West hoek.

Evenals bij het kaartje van het atol Cosmoledo op blad 380 onder kopieerde schipper Nauwman van het compagniesschip *Oosterbeek* hier een kaart uit het *Zeeboek van Indien*, het door Johannes van Keulen II in 1753 uitgegeven zesde deel van de *Groote Lichtende Zee-Fakkel*. Bijna 80 jaar na dato is nog altijd de begraafplaats van de *Burgh van Leijden* ingetekend, terwijl ook op deze kaart de hoofdplaats Mutsamudu aangeduid wordt als 'Ansuanij'.

Just as with the little map of the atoll Cosmoledo on sheet 380 below, here skipper Nauwman of the Company ship *Oosterbeek* copied a map from the *Zeeboek van Indien*, the sixth volume of the *Groote Lichtende Zee-Fakkel* published by Johannes van Keulen II in 1753. Almost 80 years after the time concerned the graveyard of the *Burgh van Leijden* is still drawn in, while on this map too the main place, Mutsamudu, is shown as *Ansuanij*.